

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

İMAM HATİP LİSELERİNDE VERİLEN MESLEKİ
DERSLER BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLERİN DİN
EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN
İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Safiye BAŞDAN

İstanbul

Ağustos-2023

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BİLİM DALI

İMAM HATİP LİSELERİNDE VERİLEN MESLEKİ DERSLER
BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLERİN DİN EĞİTİMİNE YÖNELİK
GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Safiye BAŞDAN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Esra TÜRK

İstanbul
Ağustos-2023

TEZ ONAYI

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Esra TÜRK

Üye Doç. Dr. Faruk KANGER

Üye Dr. Öğr. Üyesi Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Erhan İÇENER

Enstitü Müdürü

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım **“İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği”** adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlandığı aşamaya kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığımı, bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Safiye BAŞDAN

ÖN SÖZ

Tez yazma sürecimde desteklerini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Esra TÜRK hocama, her koşulda yanımda olduklarını hissettiğim sevgili aileme ve mesai arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Safiye BAŞDAN

İstanbul-2023

ÖZET

İMAM HATİP LİSELERİNDE VERİLEN MESLEKİ DERSLER BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLERİN DİN EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Safiye BAŞDAN

Yüksek Lisans, Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Esra TÜRK

Ağustos, 2023-110 Sayfa

İmam Hatip Liseleri din eğitimi kapsamındaki meslek dersleri ile kültür derslerini aynı anda eğitim programına dahil etmiş okullardır. Din eğitimi öğrencilerinin eğitim süreçlerinde; doğru düşünce anlayışına sahip, öğrendiklerini hayatlarına aktarabilen, yaşamlarını din eğitimiyle harmanlayabilen bir nesil olarak yetişmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada öğrencilerin orta öğretim süreleri boyunca okullarında aldıkları din eğitimine ilişkin görüşlerinin ve beklentilerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir. Araştırmada meslek dersleri eğitim durumları değişkenleri, öğretmen faktörü ve din eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkileri öğrenci görüşleriyle sunulmuştur. Araştırmanın amacı İmam Hatip Lisesinde verilen meslek dersleri bağlamında din eğitiminin öğrencilerin görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesidir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu seçiminde amaçlı örneklem çeşitlerinden benzeşik/ homojen örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla İmam Hatip Liselerinin alt grubu olan Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Lisesi öğrencileri katılımcı olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın çalışma grubunu İstanbul İli Avrupa Yakasında bulunan 3 farklı Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. 11. ve 12. sınıflarında eğitim gören ve mülakata katılmak isteyen 30 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır.

Çalışmanın veri toplama sürecinde uzman görüşleri doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak mülakat

tekniki ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşme sonucu elde edilen görüşler nitel analiz çeşitlerinden betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleriyle analiz edilmiş, elde edilen veriler uzman görüşleri alınarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre mülakata katılan öğrenciler meslek dersi ders saatlerini fazla, müfredatları ise yeterli olarak ifade etmişlerdir. Meslek dersi ders kitaplarını anlaşılır ve yeterli olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcılar meslek derslerinde aldıkları notların bir anlam ifade etmediği yönünde kanaat bildirmişlerdir. Öğrenciler öğretmenleriyle olumlu iletişim kurduklarını ve öğretmenlerine sordukları sorulara yeterli cevap alabildiklerini düşünmektedirler. Öğrenciler kimlik gelişimlerinin, araştırma ve sorgulama yetilerinin gelişimlerinin din eğitimiyle desteklendiğini, ayrıca din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda kendilerine katkı sağladığını belirtmişlerdir. Katılımcılar din eğitiminin çevreleri ile ilişkilerine olumlu etkisi olduğu görüşündedirler. Öğrenciler meslek derslerine yönelik olumlu tutuma sahip olduklarını ifade etmişler ve meslek derslerine yönelik çeşitli beklentiler sunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersleri

ABSTRACT

EXAMINING STUDENTS OPINIONS ON RELIGIOUS EDUCATION IN THE CONTEXT OF IMAM HATIP HIGH SCHOOL VOCATIONAL COURSES: CASE OF ISTANBUL

Safiye BAŞDAN

Master, Philosophy and Religious Studies

Advisor: Assoc. Dr. Esra TÜRK

August, 2023-110 Pages

Imam Hatip High Schools are schools that have included vocational and cultural courses within the scope of religious education at the same time. This schools aims to grow up a generation that has the right understanding of thought, can transfer what they have learned to their lives, and can blend their lives with religious education. In this context, this study aims to learn the opinions and expectations of the students regarding the religious education they receive in their schools during their secondary education. Therefore, variables of vocational courses, educational status, teacher factors, and the effects of religious education on students were presented with student opinions. This research aims to evaluate religious education in line with the opinions of students in the context of vocational courses given at Imam Hatip High School.

The case study design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The homogeneous sampling method was used in the selection of the study group. For this purpose, Science and Social Sciences Imam Hatip High School students, which is a subgroup of Imam Hatip High Schools, were determined as participants. In this context, the study group of the research consists of 30 volunteer students studying at the 10th, 11th, and 12th grades of three Science and Social Sciences Anatolian Imam Hatip High Schools located in the European Side of Istanbul who want to participate in the interview.

In the data collection process of the study, face-to-face interviews were conducted using the semi-structured interview forms prepared by the researchers in line with the

expert opinions. The opinions obtained as a result of the interviews were analyzed with descriptive analysis and content analysis methods, and the obtained data were interpreted by taking expert opinions.

According to the results of the study, the students who participated in the interviews stated that the number of vocational course hours was too much and the curriculum was sufficient. They evaluated vocational course textbooks as comprehensible and sufficient. The participants were of the opinion that the grades they received in vocational courses did not mean anything. Students think that they communicate positively with their teachers and that they can get adequate answers to the questions they ask their teachers. Students stated that their identity development and the development of their research and questioning skills were supported by religious education, and that religious education contributed to making sense of life. Participants think that religious education has a positive effect on their relations with their environment. Students expressed positive attitudes towards vocational courses and presented various expectations for vocational courses.

Keywords: Religious Education, Imam Hatip High School, Vocational Course

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	3
1.3. Araştırmanın Alt Problem Cümleleri	3
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Sınırlılıklar	5
1.7. Tanımlar	5
İKİNCİ BÖLÜM	6
TEORİK ÇERÇEVE	6

2.1. Din Eğitimi.....	6
2.2. İmam Hatip Lisesi	7
2.2.1. Anadolu İmam Hatip Lisesi.....	11
2.2.2. İmam Hatip Lisesi Program Çeşitliliği.....	13
2.2.3. Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi Proje Okulları	15
2.3. İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri	16
2.3.1. Kur'an-ı Kerim Dersi.....	21
2.3.2. Mesleki Arapça.....	22
2.3.3. Temel Dini Bilgiler.....	23
2.3.4. Siyer.....	24
2.3.5. Fıkıh.....	24
2.3.5. Tefsir.....	25
2.3.6. Dinler Tarihi	25
2.3.7. Hadis.....	26
2.3.8. Akaid.....	26
2.3.9. Kelam.....	27
2.3.10. Hitabet ve Mesleki Uygulama	27
2.3.11. İslam Kültür ve Medeniyeti.....	28
2.3.12. Osmanlı Türkçesi.....	28
2.3.13. Seçmeli Dersler.....	28
2.4. İlgili Literatür	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	34
3.2. Çalışma Grubu	35

3.3. Verilerin Toplanması	38
3.4. Verilerin Analizi.....	39
3.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik	40
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	41
ARAŞTIRMA BULGULARI.....	41
4.1. Öğrencilerin Eğitim Durumu Değişkenleriyle İlgili Görüşleri	42
4.1.1. Meslek Dersleri Ders Saatleri Hakkında Öğrenci Görüşleri	42
4.1.2. Meslek Dersleri Müfredatları Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	43
4.1.3. Meslek Dersleri Kitapları Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	45
4.1.4. Farklı Kaynak Kullanımı Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	48
4.1.5. Öğrencilerin Meslek Dersleri Notları Hakkında Görüşleri	49
4.2. Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenleri Hakkındaki Görüşleri	51
4.2.1. Öğrencilerin Öğretmenleriyle İletişimi Hakkında Görüşleri.....	51
4.2.2. Öğrencilerin Uygulanan Etkinlikler Hakkında Görüşleri.....	55
4.3. Din eğitiminin Öğrenciye Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	56
4.3.1. Kimlik Gelişimine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	56
4.3.2. Sorgulama ve Araştırma Yetilerine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri	59
4.3.3. Din Eğitiminin Hayatı Anlamlandırma Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri	60
4.4. Din Eğitiminin İlişkilere Yansıması Hakkında Öğrenci Görüşleri	62
4.4.1. Aile ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri	62
4.4.2. Çevre ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri.....	63
4.5. Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Genel Tutumu.....	65
4.6. Öğrencilerin Din Eğitimi Hakkında Beklentileri	66

BEŞİNCİ BÖLÜM	69
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	69
5.1. Sonuç.....	69
5.1.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına Yönelik Sonuç.....	69
5.1.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına Yönelik Sonuç	70
5.1.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına Yönelik Sonuç	71
5.1.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Amacına Yönelik Sonuç.....	72
5.1.5. Araştırmanın Beşinci Alt Amacına Yönelik Sonuç.....	73
5.1.6. Araştırmanın Altıncı Alt Amacına Yönelik Sonuç.....	75
5.1.7. Araştırmanın Yedinci Alt Amacına Yönelik Sonuç	76
5.2. Tartışma.....	77
5.3. Öneriler	80
5.4. Araştırmacıya Öneriler.....	80
KAYNAKÇA	82
EKLER.....	86
ÖZGEÇMİŞ.....	96

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1: İmam Hatip Lisesi Program Çeşitliliği	15
Tablo 2.2: Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Meslek Dersleri	18
Tablo 2.3: Fen Bilimleri–Sosyal Bilimler Meslek Dersleri	19
Tablo 3.1: Katılımcı Listesi	37
Tablo 4.1: Kodlamanın Genel Şeması	41
Tablo 4.2: Ders Saatleri ile İlgili Öğrenci Görüşleri	42
Tablo 4.3: Ders Müfredatları Hakkında Öğrenci Görüşleri	43
Tablo 4.4: Kitapların Anlaşılabilirliği ile ilgili Öğrenci Görüşleri	45
Tablo 4.5: Kitapların Yeterliliği Hakkında Öğrenci Görüşleri	46
Tablo 4.6: Kitaplar Hakkında Genel Görüşler	47
Tablo 4.7: Farklı Kaynak Kullanımı Hakkında Öğrenci Görüşleri	48
Tablo 4.8: Öğrencilerin Ders Notlarına İlişkin Algıları	50
Tablo 4.9: Öğrenciler Açısından Ders Notlarının Anlamı	50
Tablo 4.10: Öğretmenle İletişim ile ilgili Öğrenci Görüşleri	51
Tablo 4.11: Soru Sorulduğunda Öğretmen Tutumu Hakkında Öğrenci Görüşleri	53
Tablo 4.12: Sorulara Öğretmen Yeterliliği Hakkında Öğrenci Görüşleri	53
Tablo 4.13: Öğretmenin Uyguladığı Etkinlikler Hakkında Öğrenci Görüşleri	55
Tablo 4.14: Kimlik Gelişimi Hakkında Öğrenci Görüşleri	57
Tablo 4.15: Sorgulama ve Araştırma Yetisine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri	59

Tablo 4.16: Hayatı Anlamlandırma Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri	60
Tablo 4.17: Aile ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri	62
Tablo 4.18: Çevre ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri	63
Tablo 4.19: Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Genel Tutumu	65
Tablo 4.20: Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Beklentileri	66

KISALTMALAR LİSTESİ

MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
TEOG	: Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sistemi
LGS	: Liselere Geçiş Sistemi
ABD	: Ana Bilim Dalı
Akt	: Aktaran
Çev	: Çeviren
Ed	: Editör
vd	: Ve diğerleri
vb	: Ve benzeri

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Tez çalışmasının bu bölümünde araştırmanın problem durumu, amacı, problemi, önemi, varsayım ve sınırlılıkları belirtilerek konu ile ilgili tanımlamalara ver verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Okullarda verilen din eğitimi ve öğretimi Anayasa'da belirtildiği şekliyle devletin denetim ve gözetimi ile yapılmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde eğitim veren İmam Hatip Liseleri ise günümüzde özgün içeriği ve çeşitliliği sayesinde ülkemizde ilgi gören eğitim kurumlarından (Türk Eğitim Sisteminde Din Öğretimi -İmam Hatip Okulları, t.y.:12).

Din eğitimi konusunda ilk akla gelen kurumlardan biri olan İmam Hatip Liseleri öğrencilerin akademik başarıları yanında dini görüşlerinin geliştirilmesini de amaç edinmektedir. İmam Hatip Liseleri fen ve kültür dersleriyle eş zamanlı olarak din eğitimi başlığında ele alınabilecek olan Kur'an-ı Kerim, Arapça, Siyer, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Temel Dini Bilgiler, Fıkıh, Hadis, Tefsir, İslam Kültür ve Medeniyeti, Hitabet, Mesleki Uygulama, Akaid ve Kelam derslerinin okutulduğu modern eğitim anlayışına sahip okullardır (İmam Hatip Okulları, 2021: 32). Mensup olduğu dinin, ait olduğu kültürün özelliklerini bilen ve onları hayatlarında uygulayabilen öğrenci yetiştirme misyonu olan İmam Hatip Liseleri hayatı anlamlandırma konusunda öğrenciye yol gösterici durumundadır.

3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat kanunu gereği ilkokula dayalı yirmi dokuz merkezde dört yıllık İmam Hatip Mektepleri açılmış olmakla birlikte kurulduğu günden günümüze gelinceye dek bazı dönemlerde kapatılma süreçleri yaşamıştır (Ayhan,2000). Günümüzde ise Türkiye'de bulunan İmam Hatip Liseleri 2014-2015 eğitim öğretim döneminden itibaren Anadolu İmam Hatip Lisesi olarak dönüştürülmüş ve Millî Eğitim Bakanlığı tarafından İmam Hatip Okulları program çeşitliliği gündeme getirilmiştir. Bu kapsamda farklı türlerde İmam Hatip programı yürüten okullar açılmıştır. Bu okullar: "Fen ve Sosyal Bilimler, Sanat, Yabancı Dil Hazırlık ve Fen Bilimleri, Dil Projesi Hazırlık Sınıfı, Uluslararası, Hafızlık, Spor Programları

uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatip Ortaokulları ile Müstakil/Anadolu İmam Hatip Lisesi bünyesinde İmam Hatip Ortaokulları” olarak düzenlenmiştir (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.: t.y.).

İmam Hatip Liseleri “dini becerilerle donatılmış, kültürel mirasa saygılı, özgüven sahibi, başarılı, üreten, mutlu, iletişime açık, duyarlı, araştıran, açık fikirli bireyler yetiştirmek” misyonuyla topluma hizmet edecek nesiller yetiştirmeyi temel almaktadır (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.: t.y.). Eğitim süresi boyunca doğru bir din anlayışı oluşturmak adına öğrenciye yardımcı olmak, öğrencinin geliştirdiği sorulara tatmin edici cevaplar sunmak ve hayatı boyunca ona mihmandarlık edecek tutum ve tavır geliştirmek eğitimde oldukça önemlidir. Ülkemizdeki eğitim kurumlarından olan İmam Hatip Liselerinin bahsi geçtiği üzere din eğitimi bağlamında verdikleri derslerle öğrencilerin anlam dünyalarına ışık tutması beklenmektedir. Araştırmanın örnekleminin seçildiği Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liseleri ise akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin kabul edildiği, kendi alanlarında projeler uygulayan üniversitelerle iş birliği halinde eğitim veren eğitim kurumlarından (İmam Hatip Okulları, 2021: 74). Eğitim camiasında oldukça köklü ve geniş bir yeri bulunan bu eğitim kurumu kurulduğu dönemden günümüze gelinceye dek birçok defa incelenmiş ve araştırma konusu yapılmıştır.

Din eğitimini bünyesinde barındıran İmam Hatip Liseleri, öğrencilerinin eğitim süreçlerinde doğru düşünce anlayışına sahip, öğrendiklerini hayatlarına aktarabilen, yaşamlarını din eğitimiyle harmanlayabilen bir nesil olarak yetişmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (MEB, 2018: 11). Bu bağlamda öğrenci bakış açısıyla örgün eğitim sürecinde İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitiminin içeriğinin, ders materyallerinin, öğretmenlerinin ve bu eğitimin öğrenciye etkisinin değerlendirilmesi çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Öğrenci açısından meslek dersleri kitaplarının anlaşılır ve yeterli olması, öğrencilerin ders saatlerini ve müfredatları yeterli bulmaları aldıkları din eğitiminden gerekli faydayı edinebilmeleri açısından önemlidir. Ayrıca öğrencilerin öğretmenleriyle olan iletişimi, sorusu olduğunda öğretmenden aldığı dönüt öğrencinin din eğitimine yönelik tutumunu yüksek oranda etkileyecek unsurlardır. İmam Hatip Lisesinde eğitim alan bir öğrencinin bu eğitimin öğrencide araştırma ve sorgulama yetisi geliştirmesi, onun yaşamını anlamlandırmasına katkı sunması ve bu eğitime uygun kimlik geliştirmesi mesleki eğitim vizyonu çerçevesinde

edinmesi gereken özelliklerdendir. Bu araştırmada bahsi geçen durumların ğrenci gözüyle değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

“İmam Hatip Liselerinde verilen mesleki dersler bağlamında öğrencilerin din eğitimine yönelik görüşleri nedir”? sorusu araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Çalışmanın nihai amacı İmam Hatip Liselerinde verilen mesleki dersler bağlamında öğrencilerin din eğitimine yönelik görüşlerinin incelenmesidir. Meslek dersleri İmam Hatip Lisesinde ğrenim gören öğrencinin dini gelişimine, anlam arayışına, hayatını anlamlandırmasına nasıl etki etmiştir? Din eğitimi öğrencilerin düşünce dünyasında nasıl bir iz bırakmıştır? Bu eğitim ğrenci gözüyle nasıl yorumlanmaktadır? Araştırmanın amacı bu sorular bağlamda hazırlanan mülakat sorularına öğrenciler tarafından verilen cevapların belli sistem içerisinde ortaya konmasıdır.

Öğrencilere yönelttiğimiz sorular neticesinde Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrencilerin orta ğretim süreleri boyunca okullarında aldıkları din eğitimi çerçevesinde; meslek dersleri sayısı, derslerin müfredatı, kitap içerikleri, öğrencilerin öğretmenleriyle olan iletişimleri ve aldıkları eğitimin kendilerine etkisi konularında görüşlerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırma sonuçlarının sonraki dönemlerde ihtiyaç duyulabilecek akademik çalışmalar için ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Alt Problem Cümleleri

Araştırmaya ait alt problemler şu şekildedir:

- Öğrencilerin meslek dersleri müfredatı ve ders saatleri hakkında görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin meslek dersleri kitapları ve bu derslerde kullanılan farklı kaynaklar hakkında görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin meslek dersleri ders notları hakkında görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin meslek dersleri öğretmenleri ile iletişimleri ve öğretmenlerin uyguladığı etkinlikler hakkında görüşleri nelerdir?

- Öğrencilerin meslek dersleri bağlamında sunulan din eğitiminin kimlik gelişimine ve sorgulama yetisi gelişimine etkisi ile hayatı anlamlandırmaya katkısı hakkında görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin din eğitiminin aile ve çevreleri ile olan ilişkilerine yansımaları hakkında görüşleri nelerdir?
- Öğrencilerin İmam Hatip Liselerinde aldıkları din eğitimine ilişkin tutumları nasıldır ve beklentileri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Din eğitimini bünyesinde barındıran ve eğitim camiasında oldukça önemli bir yer edinen İmam Hatip Liseleri örgün eğitim kapsamında öğrenciler için pozitif ilimler (Fen ve Sosyal Bilimler) ve dini ilimler (İslami İlimler) eğitim imkanları sunmaktadır. Bu çalışma ise İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilerin okullarında aldıkları din eğitimine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi hedefini içermektedir. Konuyla ilgili alan yazın taraması yapıldığında İstanbul İlinde Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liselerinde meslek derslerinin öğrenci gözüyle değerlendirildiği nitel bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Buradan hareketle öğrenci perspektifi açısından Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Lisesi meslek derslerinin ve öğretmenlerinin genel olarak değerlendirilmesi, bu eğitimin öğrenciye etkileri ile öğrencilerin din eğitimine yönelik tutum ve beklentilerinin öğrenilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın sonunda elde edilecek verilerin İmam Hatip Lisesi meslek dersleri eğitim durumları, öğretmen özellikleri ve din eğitiminin öğrenciye etkileri hakkında bakış açısı oluşturabileceği düşünülmektedir.

1.5. Varsayımlar

Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme sorularının amaca uygun olduğu ve araştırmada ulaşılmak istenen durumla ilgili bilgi verdiği varsayılmaktadır.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yüz yüze yapılan görüşmelerde kendilerine yöneltilen mülakat sorularını içtenlikle ve doğru olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma 2022-2023 öğretim yılı bahar dönemi İstanbul İlinde bulunan, amaçlı örneklem çeşitlerinden benzer özellikleri sebebiyle homojen örnek kapsamında olan Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrencilerden elde edilen verilerle ve görüşme sorularına verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Din Eğitimi: Tarihi ilk insanın varoluşuyla başlayan din eğitimi günümüzde örgün ve yaygın olarak verilen din ile alakalı eğitimin tüm boyutlarını ifade eden bir kavramdır (Tosun, 2002: 24). Türkiye’de bu eğitim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi adıyla Millî Eğitim sistemine bağlı okullarda, meslek dersleri kapsamında da İmam Hatip Okullarında örgün olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’na bağlı kurumlarda ve yaygın olarak verilmektedir. Bu açıdan din eğitimi almak isteyen öğrencilere Millî Eğitim Bakanlığınca zorunlu ve seçmeli olmak üzere iki farklı şekilde eğitim ve öğretim hizmeti sunulmaktadır (İmam Hatip Okulları, 2021: 14).

İmam Hatip Lisesi: Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde ortaöğretim seviyesinde eğitim ve öğretim sunan eğitim kurumudur. İmam Hatip Liseleri hem Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görev almak üzere öğrencileri mesleğe hazırlayan, hem de üniversitelere yerleşmek amacıyla öğrenciler için programlar uygulayan eğitim imkanları sunmaktadır. Bu okullarda verilen eğitim içeriğinin özgünlüğü ve çeşitliliği halkın büyük ilgisini görmüş ve “imam hatip lisesi” adıyla markalaşarak günümüze kadar gelmiştir (İmam Hatip Okulları, 2021: 28).

Meslek Dersleri: İmam Hatip Ortaokul ve Liselerinde din eğitimi kapsamında ele alınan Temel İslami İlimler derslerini ifade eden bir kavramdır. İmam Hatip Lisesi eğitim ve öğretim programlarının Temel İslami Bilimler dersleri olan meslek dersleri; Kur’an-ı Kerim, Mesleki Arapça, Temel Dini Bilgiler, Siyer, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid, Kelam, Dinler Tarihi, İslam Kültür ve Medeniyeti, Hitabet ve Mesleki Uygulama ve Osmanlıca’dır. Bu dersler Din Eğitimi Genel Müdürlüğü’nün 2022 tarihli kararıyla kabul edilmiştir (Yılmaz, 2006: 26). İmam Hatip Liselerinde zorunlu olarak okutulması gereken bu dersler MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından organize edilmektedir. (Yiğit, 2019: 119).

İKİNCİ BÖLÜM

TEORİK ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırmaya konu olan din eğitimi, İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatip Lisesi program çeşitliliği hakkında literatüre yer verilmiştir.

2.1. Din Eğitimi

Din eğitimi uygulama olarak ilk insana kadar uzanmaktadır. Günümüzde din eğitimi örgün ve yaygın olarak verilen din ile ilgili eğitim süreçlerini ifade etmektedir (Tosun, 2002: 24). Din eğitimi, bireyin cesurca tartışabilmesini, tartışılanları kabul edebilmesini, kişisel olgunluğunu, bilinçli imanını ve amellerde sorumluluk geliştirmesini hedefler (Bilgin, 2001: 37). Din eğitiminden beklenen insanların inanma ihtiyaçlarını doğru şekilde doyurabilmelerine yardımcı olmaktır (Tosun, 2002: 89). Eğitimcilerin okullarda öğrencilerin din ile ilgili soruları yokmuş gibi davranması beklenmez. Bu bakımdan din dersi kapsamında İslam Dini ilkeleri toplum içerisindeki yerine uygun olarak temsil edilmek durumundadır (Bilgin, 2001: 67-68). Din eğitimcisi eğitim verdiği öğrencilerini gözlemleyerek ders konularının günlük hayattaki değerini belirlemeli ve öğrenci seviyesine uygun olarak dersini işlemelidir. Din dersi öğretmeni değeri ve anlamı öğrenciye hazır olarak sunmak yerine, öğrencinin konuyu kendi değeri haline dönüştürmesini esas almalıdır (Tosun, 2002: 109). Bu sebeple din öğretimi sadece akla sunulan bir eğitim değil, duygulara ve öğrencinin kalbine de hitabeden bir eğitim olmalıdır. Ne kadar uygun görülse de hiçbir inceleme ve deneysel araştırma bütün okullara ve sınıflara genellenemez (Bilgin, 2001: 89). Gençlerin din dersinden beklentileri ise genel olarak üç noktada toplanmaktadır: Kişisel hayatın sürdürülebilmesi, insan varlığının anlamı sorununun ifadesi ve dini ifadelerin geçerliliğinin öğrenilmesi. Bir toplum şayet özgür, üretici, eleştirebilen insanlar yetiştirmeyi arzu ediyorsa öğrencilerine kendi kendilerine anlamlandırabilecekleri bir öğrenme alanı sunmalıdır (Tosun, 2002: 114). Öğrenciler ise din dersi eğitimini veren kişilerin; alanlarında uzman, bilimce yeterli, öğretim yeteneği olan, öğrencilerin rahatlıkla sorularını yöneltebildikleri, hoşgörülü ve kendi görüşünün ağırlığını taşıyan özelliklerde olmalarını beklemektedirler (Bilgin, 2001: 92).

Din eğitimi ve öğretimi Anayasa'nın 24. Maddesi gereği; “*Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır*” (Türk Eğitim Sisteminde Din Öğretimi -İmam Hatip Okulları, t.y.: 12). Bu dersler ilk ve ortaöğretim düzeyindeki okullarda zorunlu dersler kapsamındadır (*İmam Hatip Okulları*, 2021: 12). Örgün eğitim kurumlarında 1982 yılından itibaren ilkökul 4. sınıftan lise son sınıfa kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi olarak verilmektedir (İmam Hatip Okulları, 2021: 16). Ülkemizde din eğitimini üstlenen kurumlardan biri Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak kurulan Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'dür. Bu kurum 10 Temmuz 1961 yılında Din Eğitimi Daire Başkanlığı olarak kurulmuş ve 29 Nisan 1964 tarihinde genel müdürlüğe dönüştürülmüştür (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.: t.y.).

Ülkemizde yaşayan kişilerin çoğunluğuna yakını Müslümandır. Bu kişiler mensup olduğu dinin diğer dinler arasındaki yeri nedir ve bu dinin gerektirdiği inanç, bilgi, amel ve hayat düzeni nasıldır konularında bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Bu dini öğrenmek isteyen insanlar için din eğitimi ve öğretimi tedricen genişleyerek kemale doğru yol almalıdır. (H. Karaman, 2004: 270). Bu bağlamda kurulan İmam hatip okullarının bu ihtiyaçlar karşısında fonksiyonunun olması gerekmektedir. Bu misyon için bugün en uygun kurumun İmam Hatip Liseleri olduğu görüşü savunulmaktadır (H. Karaman, 2011: 12).

2.2. İmam Hatip Lisesi

İmam Hatip Liseleri 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat kanunu gereği Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren köklü bir kurum olarak, 1973 tarihli 1730 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve 2012 tarihli 6287 sayılı kanun kapsamında varlığını devam ettirmektedir (Vizyon Belgesi, 2021: 3). Bahsi geçen liseler müstakil olarak bulunabildiği gibi bünyesinde İmam Hatip Ortaokulu olan okullar da mevcuttur.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eğitim veren medreselerden farklı olarak 1912 yılında vaiz yetiştirmek amacıyla “Medresetü'l Vâizîn” medreseleri açılmış, bunu takiben 1913 yılının başlarında ise imam ve hatip yetiştirmek için İmam Hatip Liselerinin ilk örneğini oluşturacak olan “Medresetü'l Eimme ve'l Huteba” medreseleri açılmıştır (Öcal, 2011: 3).

Cumhuriyet dönemine tekabül eden 3 Mart 1924 tarihinde ise Tevhid-i Tedrisat kanununun 4. Maddesi gereği, imam hatiplik gibi dini hizmetleri yapmakla görevli eleman yetiştirmek amacıyla, orta ve yükseköğretim seviyesinde din eğitimi veren

kurumların ilki olan İmam Hatip Mektepleri açılmıştır. Bahsi geçen kanunun âmir hükmüne uygun olarak Maarif Vekaletine bağlı olarak birçok ilde İmam Hatip mektepleri açılmış ve bu mektepler kapatıldığı 1930 tarihine kadar eğitim ve öğretim programlarına devam etmiştir (Öcal, 2011: 62).

1930 ile 1950 tarihleri arasındaki dönem Türkiye’de dini yasakların baş gösterdiği, batıl inançların yaygınlaştığı, dinden uzak bir dönem olarak nitelendirilmektedir (Aşlamacı, 2017: 199). 1948 yılında toplanan iktidar partisinin (CHP) Meclis Grubunda, imam ve hatip yetiştirmek amacıyla meslek okulları açılması konusunu incelemek için 17 kişilik bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır. Komisyon, imam hatiplik görevini yerine getirecek kişilere ihtiyaç duyulduğunu ve bu kişilerin yetiştirilmesi için devlet yardımı ile müesseselerin kurulması gerektiğini tespit etmiştir. Bu bağlamda 15 Ocak 1949 tarihinde Ankara ve İstanbul İllerinde on ay süreli eğitim ve öğretim veren İmam Hatip Yetiştirme Kursları açılmıştır. 1958 yılında ise bahsi geçen bu kursların sayısının 50 olduğu bilinmektedir (Öcal, 2011: 92). Demokrasiye geçiş döneminde siyasi bir yatırım amacıyla sembolik olarak açılan İmam Hatip Yetiştirme Kursları birkaç yıl sonunda varlığını devam ettirememişlerdir (Öcal, 2011: 98).

İmam Hatip Yetiştirme Kurslarının da kapatıldığını gören insanlar 1950 yılında yapılan seçimler esnasında tavırlarını belli etmek adına siyasi parti mensuplarına sık sık konuyla ilgili sorular yöneltmişler ve onlardan vaatler almak için çaba göstermişlerdir (Öcal, 2011: 101). Aynı tarihte yapılan seçimler neticesinde iktidar partisi (Demokrat Parti) konuyu gündeme getirerek dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’nin verdiği müjde ile 13 Ekim 1951 tarihinde İmam Hatip Okulları açılmıştır (Öcal, 2011: 102). İlk açıldığı dönemde 7 ilde toplam 876 öğrencisiyle eğitim öğretim hayatına başlayan İmam Hatip Okulları 1955 yılında ilk mezunlarını vermiş olup, daha sonra bu okullar 3 yıl lise eğitiminin de eklenmesiyle 7 yıllık eğitim öğretim veren ortaöğretim kurumlarına dönüştürülmüştür (Öcal, 2011: 104).

1960 tarihinden itibaren toplumsal yapıda değişimler İmam Hatip Okullarına ilgiyi artırmıştır (Aşlamacı, 2017: 199). Neticesinde bu okullar muhafazakâr kesimin çocuklarını yüksek öğrenime hazırlamanın haricinde onların din eğitimi görmeleri için bir fırsat oluşturmuştur. 1963-1964 öğrenim yılında ise pansiyon ve burs olanakları sayesinde İmam Hatip Liseleri parasız yatılı öğrenci olarak kırsal kesimlerden gelen düşük gelirli ailelerin çocuklarının eğitim öğretim görebileceği imkanlar sunmuştur

(Çakır vd., 2004: 72). 1972 tarihinde yayımlanan İmam Hatip okulları İdare Yönetmeliğinin 117. maddesine göre bahsi geçen bu okullara öğrenci olabilme şartı için “erkek olmak” ifadesi yer almıştır. Mezkûr kanunun 1976 tarihinde Danıştay kararıyla iptal edilmesinden sonra aynı tarihte kız öğrenciler de İmam Hatip Okullarına kayıt hakkı kazanmışlardır (Öcal, 2015: 84).

1973 tarihinde yürürlüğe giren ve geçerliliği günümüzde de devam eden 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu kapsamında bütün meslek okullarıyla birlikte İmam Hatip Okulları da lise statüsü kapsamına alınmıştır (Öcal, 2015: 84). Bu tarihten sonra 1976 yılına gelindiğinde İmam Hatip Lisesi mezunları üniversiteye girmeye başlamışlardır.

1984 tarihinde Almanya’da bulunan işçilerin çocuklarının eğitim görebileceği Almanca eğitim ve öğretim yaptırabilecek bir Anadolu İmam Hatip Lisesi açılması kararlaştırılmıştır. Bu karar neticesinde 14 Ekim 1985 tarihinde İstanbul’da Beykoz Anadolu İmam Hatip Lisesi açılmıştır¹ (Öcal, 2011: 203).

İmam Hatip Liselerinin ilk açıldığı dönemlerden itibaren bu okullar ve öğrencileri hakkında olumlu veya olumsuz birçok söz söylendiği, makaleler ve kitaplar yazıldığı gözlemlenmektedir. Tarihi boyunca İmam Hatip okulları politikaların etkisiyle müfredatı şekillenen sahipsiz mektepler olmuşlardır. İmam Hatip okulları açıldığında Türkiye’de birçok ortaokul ve lise olmasına rağmen insanlar çocukları için İmam Hatip okullarını tercih etmişlerdir (H. Karaman, 2011: 61). Bu okullara sempati ile yaklaşıldığı gibi bazı kesimler tarafından da İmam Hatip Liselerinin laiklik karşıtı olarak Atatürk İlke ve İnkılaplarına karşı okullar olduğu iddiası sebebiyle olumsuz bir tavır da sergilenmiştir (Öcal, 2015: 65).

İmam Hatip okulları halkın talebi ve gayretleri ile açılmış, bu okulların binaları sivil şekilde bir araya gelen insanlar tarafından yapılmış ve devlete teslim edilmiştir. (İmam Hatip Okulları, 2021: 58). Çocuklarının sağlıklı bir din eğitimi ve modern çağın gerektirdiği kültür derslerini bir arada görmesini isteyen veliler devletin vereceği din eğitimine güvenmiş ve çocuklarını bu kurumlara emanet etmişlerdir. 1973-1974 öğrenim yılında bulunan 72 İmam Hatip Ortaokulu ve 71 İmam Hatip Lisesi toplam

¹ Beykoz İmam Hatip Lisesi daha sonra Kartal İlçesine taşınmış ve ismi Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi olarak değiştirilmiştir. 1989 yılında bu okulun İngilizce şubesi de açılmıştır.

34 bin 570 öğrenci kaydı bulundururken, 1997 yılına kadar geçen 25 sene içerisinde 601 İmam Hatip Ortaokulu ve 402 İmam Hatip Lisesi halkın desteğiyle toplamda 511 bin 502 öğrenci kaydına ulaşmıştır. Yapılan araştırmalarda halkın İmam Hatip Lisesine olan teveccühünde bu okullarda lise eğitimine ek olarak din eğitiminin de alınmak istenmesinin belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır (Çakır vd., 2004: 74). 1995 yılına gelindiğinde ise İmam Hatip Lisesindeki öğrenci sayısı her lise öğrencisinden bir tanesi İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenci olacak şekilde tarihindeki en yüksek öğrenci kapasitesine ulaşmıştır (Çakır vd., 2004: 104).

1990 yılında ise TÜSİAD (Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği) tarafından oluşturulan raporda; Türk toplumunun ihtiyacı doğrultusunda din görevlisi yetiştirme maksadıyla eğitime başlayan İmam Hatip okullarında gereğinden fazla sayıda öğrenci kabulü yapılmış olduğu ve bu okullara imam hatip olamayacak olan çok sayıda kız öğrenci kaydı da alınmış olduğu bilgisi yer almaktadır. Rapora göre; bahsedilen durumun genel eğitim anlayışında ikinci bir boyut oluşturduğu, bunun neticesinde ise Tevhid-i Tedrisat ilkesine aykırı olarak kültürel kimliği, değer yargıları ve yaşam biçimi farklı iki gençlik kuşağı yetişmesine sebep olduğu ifadelerine yer verilmiştir (Çakır vd., 2004: 83).

Araştırmalara göre din eğitimi ihtiyacının liselerde karşılanmasına taraftar olmayan bir kesim ise din eğitiminin yaygın eğitim vasıtalarıyla verilmesini ve İmam Hatip Liselerinin devlet denetiminden çıkarılması gerektiğini savunmaktadır (Çakır vd., 2004: 204). 16 Ağustos 1997 tarihinde yürürlüğe giren “Sekiz Yıllık Zorunlu Kesintisiz Eğitim Yasası” İmam Hatip Liselerinin bu yükseliş dönemini sonlandırmıştır (Çakır vd., 2004: 111). Bu yasa ile İmam Hatip Lisesi öğretimine büyük darbeler vurulmuş ve öğrenci sayısı hızla düşüşe geçmiştir. Üniversiteye geçişte kat sayı uygulaması, başörtüsü yasağı, sekiz yıllık kesintisiz eğitim uygulaması sonucu çocuklarını bu okullarda okutmak isteyen aileler farklı özel okul ve kolejlere yönelmişlerdir (Ortahisar, 2019: 66). İlerleyen yıllarda ise bu okullar sivil toplum örgütlerinin, vakıfların ve üniversitelerin desteğiyle açık tutulmuşlardır (*İmam Hatip Okulları*, 2021: 56). Sekiz yıllık zorunlu kesintisiz eğitim sürecinde kapatılan İmam Hatip Ortaokulları 2012 tarihinden itibaren zorunlu eğitimin bir parçası olarak kabul edilmiş ve aynı yıl tekrar açılmıştır (Karateke, 2021: 3878).

İmam Hatip okulları yaklaşık yüz yıllık geçmişiyle kendi okul kültürünü oluşturabilmeyi başarmış okullardır. Bu kültürün en önemli payı verilen eğitimde din ve ahlak boyutunun öne çıkmış olmasıdır. Manevi değerlerin kazandırılması ile oluşan bu durum öğrenciler arasında kardeşlik duygusunun gelişmesine, öğretmen ve öğrenciler arasında sevgi ve saygı bağlarının güçlenmesine sebep olmuştur (İmam Hatip Okulları, 2021: 66). Eğitim ve öğretim döneminde gelişen güçlü bağlar mezuniyetten sonra da aynı iklim ve kültürü devam ettirmektedir. Böylelikle mezun öğrenciler okul mezun dernekleri aracılığıyla bir araya gelip, sosyal sorumluluk projelerine devam etmektedirler. Sonuç olarak ülkemizdeki eğitim kurumlarından birisi olan İmam Hatip Lisesi din eğitimi bağlamında verdikleri dersler bakımından öğrencilerin anlam dünyalarına ışık tutacak nitelikte olan okullardır.

2.2.1. Anadolu İmam Hatip Lisesi

Din eğitimi konusunda Kur'an ve Sünneti referans alarak millî ve manevi değerlere bağlı bireyler yetiştirme arzusunda olan Anadolu İmam Hatip Liseleri; tarihini ve kültürünü bilen, okuyan, düşünen, sorgulayan, üreten, uluslararası seviyede akranları ile rekabet edebilecek düzeyde kültür seviyesi olan, dil becerisine sahip, özgüveni yüksek öğrenci yetiştirmeyi amaçlamaktadır (MEB, 2018: 11). Bu amaçlar çerçevesinde eğitim teknolojilerinin öğrenme sürecinde kullanıldığı eğitim ve öğretim ortamlarının yenilenmesi hedeflenmektedir. Karar alma süreçlerinde etkin rol oynayan öğrenciler yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime hazırlanmaktadır (Yılmaz, 2006: 14-15).

Anadolu İmam Hatip Lisesini tercih eden öğrenciler dört yıllık lise eğitimlerini tamamlayıp, diğer lise türlerinden mezun öğrencilerle eşit şartlarda olarak lise düzeyinde diploma almakta olup devlet tarafından yapılan üniversite sınavlarına girmekte ve aldıkları puanlarla istedikleri fakülteye geçiş yapabilmektedirler (İmam Hatip Okulları, 2021: 46). Okullarda öğrencilerin akademik kariyer planları desteklenerek, kendileriyle ilgili karar almalarında aktif rol almaları sağlanmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin geleceğe yönelik hedeflerinin planlanmasında onlara yardımcı olunmaktadır (Vizyon Belgesi, 2021: 18). Üniversitelerden mezun olan öğrenciler Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığınca yürütülen din eğitimi ve hizmetleri alanında görev alabilmekte veya başka devlet kurumlarında işçi, memur ya da personel olarak çalışabilmektedirler (İmam Hatip Okulları, 2021: 48). Ayrıca İmam

Hatip Lisesi mezunu öğrenciler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın insan kaynağının da büyük kısmını oluşturmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2020-2021 tarihlerinde yayınladığı resmi istatistik programına göre Türkiye'de 12972 sayıda ortaöğretim düzeyinde okul mevcut olup, bu sayının 1656'sı İmam Hatip Lisesi olarak belirtilmiştir. Bu okullarda 253492 sayıda erkek, 313 520 sayıda kadın, toplamda 567012 sayıda öğrenci öğrenim görmüştür. Bahsi geçen yıllarda Açıköğretim İmam Hatip Lisesinde ise; 39055 erkek, 52887 kadın toplamda ise 91942 öğrenci bulunmaktadır (Milli Eğitim İstatistikleri, 2021: 135-160).

İstanbul'da ise 40 tanesi Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi olmak üzere 77 Anadolu İmam Hatip Lisesi ve bünyesinde İmam Hatip Ortaokulu bulunduran 173 Anadolu İmam Hatip Lisesi bulunmaktadır (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, t.y.)².

Anadolu İmam Hatip Liseleri; Fen ve Sosyal Bilimler alanı ile Temel İslami Bilimler alanında dersler verilen, üniversitelerin tüm alanlarına öğrenci yetiştiren milli eğitim sistemi içerisinde ortaöğretim düzeyinde bulunan okullardır. Bu okullar; doğru bilgi, doğru inanç, doğru davranış ve doğru düşünce kazandırmayı hedefleyen okullardır. Fen, sosyal, ilahiyat, dil, spor, sanat, kültür derslerinin yer aldığı Anadolu İmam Hatip liselerinin dört yıllık eğitim veren ortaokul kısımları da vardır (Yılmaz, 2006: 4).

İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrencileri milli ve manevi ahlaki değerleri bilen, kendi kültürünü hayatına yansıtan, farklı kültürlere hoşgörüyle yaklaşan bireyler olarak yetiştirmek Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün amaçlarındandır (Vizyon Belgesi, 2021: 4). Okullarda eğitimin kalitesini ve niteliğini arttırmak amacıyla üniversiteler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerle iş birliği çerçevesinde protokoller imzalanmaktadır. Ayrıca ilim, hikmet, sanat ve spor alanlarında öğrencilere rol model olacak örnek şahsiyetler okullara davet edilmektedir (Vizyon Belgesi, 2021: 53). Din Öğretimi Genel Müdürlüğü "Mesleki Uygulama Esasları" kapsamında öğrencilerin mesleki yeteneklerinin geliştirilmesi için uygulamalar yapılmaktadır. Mesleki çalışmalar kapsamında öğrencilerin Kur'an kıraatlerini geliştirmek amacıyla Ramazan aylarında hafız öğrencilerin müftülükler

² Farklı kaynaklarda sayının fazla gözükmesinin sebebi bazı İmam Hatip Lisesi'nde birden fazla proje/program uygulanıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

aracılığıyla mukabele okumaları ve hatimle teravîh namazı kıldirmaları sağlanmaktadır (Vizyon Belgesi, 2021: 45).

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Vizyon Belgesi uygulamasında Anadolu İmam Hatip Lisesi ve İmam Hatip Ortaokulu okulları için “Kalite Takip Sistemi” geliştirilmiş olup, ayrıca önceden hazırlanan bir takvime göre planlanmış faaliyet planları oluşturulmuştur. Bu bağlamda okullarda aylık eylem planı hazırlanmakta, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilmekte ve bu planlar Anadolu İmam Hatip Lisesi ve İmam Hatip Ortaokulu müdürlerinin katılımıyla müzakere edilerek değerlendirilmektedir (Vizyon Belgesi, 2021: 8). Okullarda ise il faaliyet planında açıklanan eylemler faaliyete geçirilerek raporlanmaktadır (Vizyon Belgesi, 2021: 8).

Din Öğretimi Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2021 tarihli Vizyon Belgesi kapsamında İmam Hatip liseleri ve ortaokullarının fiziki ortamları geleneksel mimari özelliklerinden izler taşımakta, bu sayede öğrencilerin kültürel zenginlikleri tanınmaları sağlanmakta ve aktif öğrenme ortamları oluşturulmaktadır. Okullarda derslikler haricinde laboratuvarlar, atölyeler, kütüphane, meslek dersleri sınıfları gibi aktif öğrenme ortamları da bulunmaktadır (Şalcı & Gürel, 2021: 109).

2.2.2. İmam Hatip Lisesi Program Çeşitliliği

14 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe giren 28941 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 22. maddesi gereği proje okulları şu şekilde tanımlanmıştır:

Yurt içi veya yurt dışında, yerli veya yabancı kurum ve kuruluşlarla veya başka ülkelerle iş birliği anlaşması çerçevesinde kurulan ve ulusal veya uluslararası proje yürüten okul ve kurumlar, Bakan onayı ile proje okulu olarak seçilen ve belirli eğitim reformu ve programları uygulanan okul ve kurumlar ile Bakan onayıyla doğrudan Bakanlık merkez teşkilatına bağlanan kurumlar (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, t.y.).

1 Eylül 2016 tarihli ve 29818 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı Özel Program ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliği kapsamında proje okulu özellikleri, öğrencilerinde ve öğretmenlerinde aranacak özellikler açıkça belirtilmiştir (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, t.y.). Bahsi geçen

kanununun 7. maddesi gereği Proje okullarına öğrenci seçimi okul yönetiminin yazılı ve hem yazılı hem sözlü sınav sonucuna göre yapılabilmektedir (Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, t.y.). Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrenci alımında merkezi sınava göre puan üstünlüğü sistemi kullanılmakta olup, öğretmenleri gerek bakanlıkça gerek Millî Eğitim Bakanlığı'nın talimatları doğrultusunda okul yönetimince seçilerek görevlendirilmektedir (D. Karaman, 2021b: 16). Proje Anadolu İmam Hatip Lisesine öğrenci kabulü TEOG ve LGS olarak bilinen merkezi sınavlarda puan üstünlüğüne göre belirlenen kontenjan sayısına uygun olarak yapılmaktadır. Aynı zamanda proje okullarında görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin görev süresi 8 yıl olarak ifade edilmekte olup, bu sürenin öğretmen temininde güçlük çekilmesi durumunda en fazla 2 yıl olarak uzatılabileceği belirtilmiştir.

Bu bağlamda 2014 yılında Anadolu İmam Hatip Liselerinde uygulanmaya başlanan program çeşitliliği 2016 yılından itibaren proje okul uygulamaları ile devam etmiştir. Açık Öğretim İmam Hatip Lisesinin eğitim öğretime başlaması ise 2017 yılı itibariyledir (Karateke, 2021: 3871).

Özel Program/proje uygulayan Anadolu İmam Hatip Liselerinde okul müdürünün başkanlığını yaptığı “Danışma Kurulu” oluşturulur. Danışma Kurulu uygulanan proje gereği; yükseköğretim kurumları, resmi ve özel kurumlar ile vakıf dernek ve sivil toplum Kuruluşları (STK) ile iş birliği içinde çalışmalarını yürütmektedirler (D. Karaman, 2021a: 38). Ayrıca bu okullar özgün proje geliştirmek amacıyla uzman ve akademisyenlerden oluşan “Bilim Kurulu” da oluşturabilmektedirler.

Proje olarak belirtilen Anadolu İmam Hatip Lisesi programlarının ana programı “Fen ve Sosyal Bilimler Programı ve Hafızlık Eğitimi Programıdır”. Diğer uygulamalar ise yan programlardır. Program çeşitliliği kapsamında dil programı veya uluslararası program uygulayan tüm Anadolu İmam Hatip Liseleri ana tema olarak Fen ve Sosyal Bilimler Programı ile eğitim vermektedirler (Zengin & Karaman, 2020: 413).

MEB bağlı olarak İmam Hatip Liselerinde uygulanan proje kapsamında eğitime devam edilen program çeşitleri Tablo 2.1 'de gösterilmiştir (Din Öğretimi Portalı, t.y.).

Tablo 2.1: İmam Hatip Lisesi Program Çeşitliliği

Kaynak: Din Öğretimi Portalı, t.y / <https://dinogretimi.meb.gov.tr> [01 Aralık 2022]

Anadolu İmam Hatip Liselerinde öğrencilerin ilgi ve kabiliyeti doğrultusunda yetişmelerine imkân sağlayan program çeşitleri şunlardır: Fen ve Sosyal Bilimler Programı uygulayan Anadolu İmam Hatip Lisesi, Klasik/ Çağdaş Sanatlar Hüsn-i Hat Musiki ve Spor Programı uygulayan Anadolu İmam Hatip Lisesi, Yabancı Dil Hazırlık Sınıfı Bulunan Anadolu İmam Hatip Lisesi, Hafız Öğrencileri Eğitim Gördüğü Anadolu İmam Hatip Lisesi, Uluslararası Anadolu İmam Hatip Lisesi. Bu sayede öğrenciler, Türkçe-Matematik, Eşit Ağırlık, Temel İslam Bilimleri (İlahiyat), Yabancı Dil (Arapça, İngilizce, Almanca, Rusça, İspanyolca) alanlarında ders seçip okuyabilmektedirler (Yılmaz, 2006: 34).

2.2.3. Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi Proje Okulları

Fen ve Sosyal Bilimler Projesi uygulayan İmam Hatip Liseleri Millî Eğitim Bakanlığı'nın Özel Öğretim ve Proje Uygulayan Eğitim Kurumları Yönetmeliğine göre açılmış okullardır. Bu okullar Fen ve Sosyal Bilimler alanına ilgi duyan öğrencilerin kabiliyetleri bakımından gelişmelerine yardımcı olmak amacıyla, üniversiteler ile yapılan protokoller sonucu akademik camianın desteğini alarak eğitim vermektedir. Bu bağlamda öğrenciler, seminer ve konferanslara katılmakta ve her yıl

belirlenen kitapları okuyarak bilimsel etkinliklere ve projelere katılmaktadır. Fen Bilimleri alanındaki öğrenciler Fen Bilimleri derslerini normal Fen Liseleriyle aynı olarak görürler sadece, dil, spor, sanat ve bilgisayar derslerinde farklılıklar vardır. Sosyal Bilimler alanındaki dersler de Sosyal Bilimler Liseleri ders içerikleriyle aynıdır (Yılmaz, t.y.: 44).

Bahsi geçen okullarda fen ve kültür dersleri ile din eğitiminin de yaşadığımız çağın ihtiyaçlarına göre modern usullerle birlikte veriliyor olması öğrencilerin ideal bir şahsiyet olarak yetişmelerini sağlamaktadır (*İmam Hatip Okulları*, 2021: 62). Bu bakımdan eğitimdeki bilimsel gelişmelerden, uygulamalardan, güncel yöntem ve tekniklerden yararlanarak çağın gerekleri doğrultusunda öğrenci yetiştiren İmam Hatip Liseleri toplum tarafından büyük ilgi görmüştür.

Proje uygulaması bulunmayan Fen ve Sosyal Bilimler programı uygulayan Anadolu İmam Hatip Liseleri de bulunmakta olup, bu liseler öğrencilerini merkezi sınav puanına göre değil ortaokul not ortalaması dikkate alınarak ve adrese dayalı olarak almaktadırlar. Bahsi geçen türdeki okulun öğretmen kadrosu ise “Millî Eğitim Bakanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği” kapsamında oluşturulmaktadır (D. Karaman, 2021a: 72). 2021 Millî Eğitim Bakanlığı İstatistiklerine göre 1656 İmam Hatip Lisesinden İstanbul İlinde 40 adet Fen ve Sosyal Bilimler İHL bulunmaktadır (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, t.y.).

2.3. İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri

İmam Hatip Liselerinde verilen öğretim programlarının amaçları 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu doğrultuda öğrencinin hayatta ihtiyaç duyacağı sayısal, sözel akıl yürütme ile sosyal becerileri, estetik duyarlılığı etkin kullanan bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır (MEB, 2018: 5). Ayrıca liseyi tamamlayan öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası seviyede ihtiyaç duyabilecekleri “*Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*” kapsamında temel düzey beceriler olan “*ana dilde iletişim, matematiksel ve bilimde yetkinlik, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal yetkinlik, inisiyatif alma, kültürel farkındalık*” yetkinliklerini kazanmış bireyler olarak yetiştirilmesi Anadolu İmam Hatip Lisesi öğretim programlarının hedefleri arasında yer almaktadır (MEB, 2018: 5).

İmam Hatip Liselerinin mesleki din öğretim vizyonu şu şekilde ifade edilmektedir;

İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak esaslarını içselleştiren, Hz. Muhammed (s.a.v)'i model alan, araştıran, sorgulayan, edindiği bilgiler ışığında problemlere çözüm üreten, ibadetlerle ilgili uygulama becerisine sahip olan, dünya ve ahiret dengesi kurabilen, İslam'ın temel kaynaklarını tanıyan, din hizmetleri becerisine sahip, toplumu din konusunda aydınlatan ve onların dini bilgilere olan ihtiyacına cevap verebilen bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018: 11).

Din Eğitimi Genel Müdürlüğü 2022 tarihli kararıyla kabul edilen Anadolu İmam Hatip Lisesi haftalık ders çizelgesine göre Anadolu İmam Hatip Lisesi eğitim ve öğretim programlarının % 25'ini oluşturmakta olan Meslek Dersleri kapsamında ele alınan Temel İslami Bilimler dersleri şunlardır:” *Kur'an-ı Kerim, Mesleki Arapça, Temel Dini Bilgiler, Siyer, Fıkıh, Hadis, Tefsir, Akaid, Kelam, Dinler Tarihi, İslam Kültür ve Medeniyeti, Hitabet ve Mesleki Uygulama ve Osmanlıca*” (Yılmaz, t.y.: 26). Kültür dersleri olarak bilinen eğitim ve öğretimin %75'lik kısmını ise Fen ve Sosyal Bilimler dersleri oluşturmaktadır (Yılmaz, t.y.: 26)³. Anadolu İmam Hatip Lisesinde zorunlu olarak okutulması gereken bu dersler MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından organize edilmektedir (Yiğit, 2019: 119).

Yeni dönem eğitim yaklaşımlarına uygun olarak Anadolu İmam Hatip Lisesi öğretim programları “Ünite, Konu, Kazanımlar ve Açıklamalar” şeklindedir. Ünitelerin belirlenme aşamasında öğretim hedefleri, dersin içeriği ve diğer derslerle ilişkisi göz önünde bulundurulmuştur. Üniteler alt temalara bölünmüş ve ana temaya uygun olarak bilişsel, duyuşsal, psikomotor beceriler hedef davranışlar belirlenmiştir. Konu içerikleri öğrenci gelişimine uygun olarak dini ve ahlaki gelişime uygun planlanmıştır. İlgili konuya ait kazanımlar; öğrencinin edinmesi gereken bilgi, beceri, tutum ve davranışları ifade edecek şekildedir. Ders işleniş esnasında neye dikkat edileceği, hangi kavramların kullanılacağı ve nerede vurgu yapılacağı açıklamalar kısmında belirtilmiştir. (MEB, 2018).

Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Tablo 2.2'de belirtildiği üzere 13 tanedir. Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi müfredatında ise tablo 2.3'te belirtildiği üzere İslam Kültür ve Medeniyeti dersi ile Osmanlı Türkçesi dersi bulunmadığı için 11 tanedir.

³ 1990 yılında meslek dersleri %23 iken, bu oran 2019 yılında %40'a yükselmiştir.

Tablo 2.2: Anadolu İmam Hatip Lisesi Haftalık Meslek Dersleri

T.C.						
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI						
ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ VE HAZIRLIK SINIFI BULUNAN ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ						
DERSLER	HAZIRLIK SINIFI	9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF	
MESLEK DERSLERİ	Kur'an-ı Kerim	4	5	4	4	3
	Mesleki Arapça	-	-	-	3	3
	Temel Dinî Bilgiler	-	1	-	-	-
	Siyer	-	-	2	-	-
	Fıkıh	-	-	2	-	-
	Tefsir	-	-	-	2	-
	Dinler Tarihi	-	-	-	-	2
	Hadis	-	-	2	-	-
	Akaid	-	-	-	1	-
	Kelam	-	-	-	-	2
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	-	2	-
	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-	-	-	2
	Osmanlı Türkçesi	-	-	1	-	-
MESLEK DERSLERİ TOPLAMI	4	6	11	12	12	

Kaynak: Din Öğretimi Portalı, t.y /<https://dinogretimi.meb.gov.tr> [01 Aralık 2022]

Temel İslam Bilimleri dersleri Tablo 2.2’de belirtildiği şekilde; hazırlık sınıfında 4, 9. sınıfta 6, 10. sınıfta 11, 11ve 12. sınıflarda 12 ders saatidir. Fen ve Sosyal Bilimler

Anadolu İmam Hatip Liselerinde ise Tablo 2.3’te belirtildiği üzere 9. sınıfta 6, 10-11 ve 12. sınıflarda ise 10’ar ders saatidir.

Tablo 2.3: Fen Bilimleri–Sosyal Bilimler Meslek Dersleri

DERSLER		9. SINIF	10. SINIF	11. SINIF	12. SINIF
MESLEK DERSLERİ	Kur’an-ı Kerim	5	4	3	5
	Mesleki Arapça	-	-	2	-
	Temel Dinî Bilgiler	1	-	-	2
	Siyer	-	2	-	-
	Fıkıh	-	2	-	-
	Tefsir	-	-	2	-
	Dinler Tarihi	-	-	-	-
	Hadis	-	2	-	-
	Akaid	-	-	1	-
	Kelam	-	-	-	2
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	-	-	2	1
	İslam Kültür ve Medeniyeti	-	-	-	-
	Osmanlı Türkçesi	-	-	-	-
MESLEK DERSLERİ TOPLAMI		6	10	10	10

Kaynak: Din Öğretimi Portalı, t.y / <https://dinogretimi.meb.gov.tr> [01 Aralık 2022]

Anadolu İmam Hatip Lisesi meslek derslerinde; İslam dininin asıl kaynaklarını tanıyabilme, analitik düşünebilme, sentezleyebilme, yorumlayabilme, edindiği bilgi ve becerileri günlük hayatına aktarabilme, açık fikirli, girişimcilik ruhuna sahip olabilme, teknolojik gelişmelere hızlı uyum sağlayabilme, Allah ve Peygamber sevgisini içselleştirebilme, ahlaki ilkelere uygun hareket edebilme ve din hizmetlerini uygulama becerisi edinebilme kazanımları hedeflenmektedir (Yılmaz, 2006: 18-20).

İmam Hatip Liselerindeki meslek dersleri İslami İlimler Fakültesi veya İlahiyat Fakültesi'nden mezun öğretmenler tarafından verilmektedir. Tablo 2.2' de görüldüğü gibi 13 dersten oluşan derslerin öğretmeni okul idaresinin talebi doğrultusunda herhangi bir branşta eğitim verebilmektedir. Bu öğretmenlerin ataması Millî Eğitim Bakanlığı tarafından merkezi sınav sonuçlarına göre yapılmaktadır (Karateke, Tuncay, 2019: 1239). Bilgin açısından İmam Hatip Liselerinde eğitimci olmak demek, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yansıra ondan fazla din dersini de okutabilmeye hazır olmak demektir. Bu okulların öğretmenleri tüm derslerin eğitimlerini almış fakat bir veya birkaçında ihtisaslaşmadan görev yapabilmektedirler. Bu sorumlulukları açısından öğretmenler hem öğrenciye doğru bilgi sunma ve bunları doğru kullanabilme usullerini gösterme; hem de geçmiş ve günümüz arasında düşünebilmeyi başarma bakımından yetkin olmak durumundadırlar (Bilgin, 2001: 114).

İmam Hatip Liselerindeki din eğitimi; ayrımcılıkları ve mezhebi farklılıkları öne çıkartmadan, Kur'an ve sünnet merkezli, temel İslami kaynaklara dayalı, bütünleştirici ve birleştirici bir yaklaşım oluşturmaktadır. Eğitim sırasında İslam dini içerisinde ortaya çıkan farklı fıkhi yorumlar ve düşünceler bir zenginlik olarak kabul edilmekte olup, öğrencilere bidat ve hurafelerden uzak doğru inanç ve anlayış ile sahih bir din eğitimi verilmektedir (*İmam Hatip Okulları*, 2021: 54).

İmam Hatip Liseleri ders kitaplarının içerikleri; Kur'an ve sünnet merkezli, İslami kaynaklara dayalı, bütünleştirici bir düşünce yapısına uygun olarak hazırlanarak, kitaplarda ibadet uygulamalarına da yer verilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin hurafelerden arındırılmış doğru inanca sahip olmaları ve doğru davranış edinmeleri hedeflenmektedir (*İmam Hatip Okulları*, 2021: 54). Konuyla ilgili çalışmanın yapıldığı dönem olan 2022- 2023 eğitim öğretim döneminde İmam Hatip Lisesinde okutulan meslek derslerinin ders kitapları incelendiğinde genel olarak şu bilgilere ulaşılmıştır:

- Tüm kitaplar dersin kapsamına uygun olarak ünite bölümlerine ayrılmıştır ve içerikleri aynı şekilde planlanmıştır.
- Her kitabın başlarında ünite içeriğini belirten organizasyon şeması bulunmaktadır.
- Her ünitenin başlığı renkli görsellerle hazırlanan bir sayfa şeklindedir. Bu sayfada öğrenciyi araştırma ve merak etmeye yönlendirecek açık uçlu üniteye hazırlık soruları bulunmaktadır.
- Her ünitenin içeriğinde konuya uygun ayetler, hadisler, veciz sözler, şiirler kaynakçalarıyla birlikte verilmektedir. Ayrıca konular, tablolar ve renkli görsellerle desteklenmektedir. Bazı ünite içeriklerinde öğrencileri düşünmeye yönlerecek okuma parçaları bulunmaktadır.
- Tüm kitapların içeriklerinde dersin önemli kısımlarını belirten ve öğrenciyi araştırma ve düşünmeye sevk edebilecek renkli etkinlik kutucukları yer almaktadır. Bu kutucuklar genel olarak şu başlıklardan oluşmaktadır: “*Bilgi Kutusu Konuşalım, Yorumlayalım, Beyin Fırtınası, Düşünelim, Not Edelim, Karşılaştıralım, Birlikte Okuyalım, Farkı Bulalım, Söyleyelim, Tamamlayalım, Dinleyelim, Okuyalım, Uygulayalım, Kendimizi Deneyelim, Bulalım, Araştıralım, Yarışalım, Paylaşalım, Sıralayalım, Hatalarımızı Düzeltelim, Ana Fikri Bulalım, Gösterelim, İlkeler Çıkaralım, Değerlendirelim, Listeleyelim*”.
- Her ünitenin sonunda açık uçlu, çoktan seçmeli sorular ile doğru-yanlış, eşleştirme ve boşluk doldurma sorularından bazıları yer almaktadır.
- Ünitelerden bazılarında öğrenciyeye farklı bir bakış açısı sunabilecek okuma parçaları bulunmaktadır.
- Kitapların son bölümünde öğrenciyeye bilmediği kelimeler konusunda destek olabilecek sözlük kısmı yer almaktadır. Ayrıca konu içerisinde sorulan soruların cevap anahtarı bulunmaktadır. Kullanılan kaynakçanın sunulmasıyla kitaplar bitirilmektedir.

2.3.1. Kur’an-ı Kerim Dersi

İslam’ın kutsal kitabı olan Kur’an Kerim’in gerek okunuşu gerekse de meali İmam Hatip Liselerinde ders olarak okutulmaktadır. Bu dersin öğretimi İmam Hatip liselerini diğer liselerden ayıran en önemli özelliktir. Kur’an-ı Kerim dersi Anadolu İmam Hatip Lisesi 9. sınıfta haftalık 5 saat, 10. sınıfta 4 saat, 11. ve 12. sınıflarda 3 saat; Fen ve

Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 9. sınıfta 5, 10. sınıfta 4, 11. sınıfta 3, 12. sınıfta 3 saat olarak verilmektedir.

Tüm sınıf kademelerinde okutulan dersin, ders kitapları incelendiğinde diğer meslek dersleri kitaplarının organizasyon şemasına uygun sistemde hazırlandığı ayrıca; Kur'an-ı Kerimi okuma kaideleri olan tecvid konularından sonra ezberlenecek ve yüzünden okunacak surelerin mealleriyle birlikte verildiği ve tüm Kur'an metinlerinin Hafız Osman hattı ile orijinal halinde sunulduğu görülmüştür.

Dersin amaçlarından bazıları; Kur'an-ı Kerim'i talim ve tecvid ile okuma, Kur'an'dan bireysel ve toplumsal dersler çıkartma ve kişilerin ihtiyacı olan kısa ayetlerin ezberletilmesi olarak ifade edilmiştir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 37).

Kur'an- Kerim dersi öğreniminde kulağa hitabet çok önemli olup, harflerin çıkış yerlerinin ve telaffuzlarının iyi bir okuyucunun ağzından dikkatlice dinlenilmesi gerekmektedir. Dersin uygulama ve yöntem bakımından çeşitleri mevcut olup, bunlardan biri; alfabe ve cüzden itibaren talimli ve mahrecine uygun olarak öğretilmeye başlanması ve sonrasında yüzüne okuma aşamasında tecvid uygulamalarına yer verilmesi şeklindedir. Ayrıca, ilk derslerden itibaren Kur'an okumanın, dinlemenin, anlamamanın ve uygulamanın önemi konusunda ayet ve hadisler bağlamında öğrencilere bilgi verilmesi ve öğrencide Kur'an'a karşı sevgi ve saygı tutumu geliştirilmesi uygun bulunmuştur (Yılmaz & Yiğit, 2006: 41).

2.3.2. Mesleki Arapça

İslami ilimlerin ilim dili olarak Arapça dilini kullanması nedeniyle Arapça dini ilimlerin öğretiminde önemli bir yere sahiptir (MEB, 2018: 106). Bu dersin kazanımlarının oluşturulması bakımından "sarmal yapı" sistemi kullanılarak Anadolu İmam Hatip Lisesi 9. ve 10. sınıflarında öğrencilere Arapça temel dil becerisi (anlama, konuşma, okuma, yazma) kazandırılmaktadır.

Ders kitabı incelendiğinde dersin öğretim programı her sınıf için 6 tema olacak şekilde düzenlendiği görülmüştür. Ders içeriğinde verilen ayetler Hafız Osman Hattına uygun olarak yazılmış ve kitaplarda bulunan tüm metinler harekeli olarak sunulmuştur. Öğrencilerin bilmedikleri kelimelerin anlamlarını öğrenebilmeleri için konu sonlarında etkinlikler bulunmaktadır. Dil bilgisi konularında ise dersin seviyesi doğrultusunda konunun daha iyi kavranabilmesi için ayet, hadis ve veciz sözlerden faydalanılmıştır.

Anadolu İmam Hatip Lisesi 11. ve 12. sınıflarında haftalık 3 saat olarak işlenen Mesleki Arapça dersi Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesinde 11. Sınıfta 2 saat olarak verilmektedir. Bu bağlamda öğrencilere klasik veya güncel dini metinlerden yararlanarak dil bilgisi kuralları öğretilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 107). Bu ders işlenirken ana dilde olduğu gibi doğal bir sıra izlenmeli ve önce duyarak, sonra konuşarak, sonra da okumayı ve yazmayı öğrenerek öğrenciler yönlendirilmelidir. Öğrencilere metin dinletilir, kalıp ifade ve tabirler üzerinde durulur. Metinlerde Türkçe açıklamalara müsaade edilmemeli, ders sırasında anadilde konuşmaya son çare olarak başvurulmalıdır. Öğretmen öğrencilerin konuşmalarında düzenleyici ve yönlendirici olmalıdır. Kelime öğretimi resimlerle, eş ve zıt anlamları verilerek, olay anlatımı dahilinde olmalıdır. Gramer anlatımı müstakil olarak değil, metnin doğal akışı içerisinde sunulmalıdır. Arapça öğretimi konular anlaşılır şekilde öğrenciye sunulurken sevdirmeli ve öğrencinin öğretmenlerine güvenmeleri sağlanmalıdır (Yılmaz & Yiğit, 2006: 273).

2.3.3. Temel Dini Bilgiler

Temel Dini Bilgiler dersinin temel felsefesi; öğrencilerin iman esaslarını kavraması, ibadetlerin yapılarını açıklaması, ahlaki ilkeleri öğrenmesi ve sorumluluklarını bilmesidir (MEB, 2018: 88). Bu ders ileriki meslek derslerinin öğrenilmesi için temel oluşturmak amacıyla temel düzeyde verilmektedir.

Temel Dini Bilgiler dersi Anadolu İmam Hatip Lisesi 9. sınıfında haftalık bir saat; Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 9. sınıfta 1, 12. Sınıfta 2 saat olarak verilmektedir. Bu ders İmam Hatip Lisesine yeni başlayan öğrenci için; akait (İman esasları), fıkıh (İbadet esasları) ve ahlak konularında öğrenciye kısa ve öz bilgiler sunmayı hedeflemektedir. Buna göre dersin işlenişinde sene başından itibaren ders kitabını destekleyici bir ilmiyal kitabından da faydalanılması planlanmalı ve uygulamalı derslerde imkân dahilinde okul içi veya okul dışı ortamlarda uygulamalar yapılmalıdır (Yılmaz & Yiğit, 2006: 78). Din eğitimi kapsamında okullarda belli bir mezhebin eğitimi verilmediğinden genel anlamda İslami öğretiler çerçevesinde dersler işlenmeli ancak, ibadet konularında tek bir mezhebin (Hanefi Mezhebi) esas alınması, bunula birlikte diğer mezhepleri görmezden gelme söz konusu olmaması gerekmektedir. Ders öğretmeni bu dersin işlenmesi sırasında öğrencilerin sorularına cevap bulmalarına ve pratik hayatta oluşan ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine imkân vererek onları motive etmelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 86). Peygamber Efendimizin

ve İslam büyüklerinin hayatlarından farklı kesitlerle dersler desteklenmeli ve güzel özlü sözlerle öğrencinin dersi içselleştirmesi sağlanmalıdır.

2.3.4. Siyer

Siyer, insanlar için ideal örnek olan Hz. Muhammed (s.a.v)'in yaşamını, kişiliğini, mücadelelerini ve faaliyetlerini konu alan bir ilimdir (MEB, 2018: 97). Bu ders, öğrencilerin peygamberimizin örnek şahsiyetini ve hayatını öğrenerek O'na olan sevgi ve bağlılığını geliştirmeyi hedeflemektedir.

Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıflarında haftalık iki saat olarak okutulan Siyer dersi Arap yarımadasının genel konumu ve Hz. Muhammed'in kişisel hayatını, yaşantısını, özelliklerini ele almaktadır. Bu dersin işlenmesi sırasında mutlaka görsel malzemelerden ve haritalardan yararlanılmalı savaşların tarihsel süreci sonucu oluşan kroki öğrenciye sunulmalıdır. İlk derslerde Peygamberlere iman ve ihtiyaç konusu ve peygamber gönderilmesindeki hikmetler değerlendirilmelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 125). Konular günümüz şartlarına göre değerlendirilmeli Peygamber'in davranış özellikleri günümüz açısından karşılaştırılmalı olarak ele alınmalıdır. Bir ders saatinde Peygamber hayatı ve ahlakı alanında yazılmış eserler sınıfa getirilmeli ve öğrencilere tanıtılmalıdır. Mümkünse öğrencilerle Topkapı Sarayı Müzesi Kutsal Emanetler bölümü uzman bir rehber eşliğinde gezilmelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 133).

2.3.5. Fıkıh

Fıkıh ilmi en genel ifadeyle kişinin Allah'a karşı ibadet sorumluluğu, ahlakı ve kişiler arası ilişkileri inceler (MEB, 2018: 15). Bu ilmin temel kaynakları; Kur'an ve Sünnet olan asli iki kaynak ile icma ve kıyas olmak üzere dördtür. Fıkıh dersinde bahsi geçen usul konularıyla birlikte bir Müslüman'ın günlük yaşamındaki davranışları oluşturma da amaçlanmaktadır. Dersin alt yapısını oluşturan "Temel Dini Bilgiler, Tefsir, Hadis" gibi İmam Hatip Lisesi müfredatında olan derslerin Fıkıh dersiyle bağlantılı olarak bütüncül bir bakış açısıyla işlenmesi esastır.

Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıflarında haftalık 2 saat olarak verilen Fıkıh dersi kapsamında; fıkıh usulü ve furuu, fıkıh tarihi ve fıkıh konularının hemen hemen hepsi içermektedir. Bu ders diğer mesleki derslerle ilgi kurabilmekte ve genel anlamda hayat bilgisi olarak değerlendirebileceğimiz bir kapsama ulaşabilmektedir. Dersin öğretmeni sene başında

bir ders saatini öğrencilere dersin temel kaynaklarını tanıtmaya ayırmalı ve en azından birkaç kaynak ile derslerini desteklemelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 80-81). Fıkıh İlmine ait kavramlar öğrencilerin seviyelerine göre örneklerle izah edilerek açıklanmalı ve sene boyunca tekrar edilerek öğrenmeleri desteklenmelidir.

Öğretim yılı sonunda; içtihat kavramı, fıkhi mezheplerin oluşumu ve özellikleri, fıkhi mirasımızın ilkeleri ile güncel fikhî meseleler hakkındaki gelişmeler öğrenciye kazandırılmış olmalıdır (MEB, 2018: 20).

2.3.5. Tefsir

Kur'an- Kerim'in sistematik bir yorumlamayla insanların idraki nispetinde anlaşılmasını sağlayan Tefsir İlmi diğer tüm dini ilimler için kaynaklık teşkil etmektedir. Bu bakımdan Tefsir dersinde öğrenciler Kur'an- Kerim'i anlama ve yorumlama konusunda temel ilke ve yöntemleri öğrenerek, Kur'an'ın ana konularını ayetlerle açıklayabilmeli ve tefsir metinlerini okuyarak yorumlayabilmelidir. (MEB, 2018: 28-33).

Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 11. sınıflarda haftalık iki saat olarak verilen Tefsir dersi Kur'an'ı Kerim'i anlayabilmenin ve yorumlayabilmenin temeli bu derste oluşturulmakta olup, ders işleme esnasında kullanılan düz anlatım yöntemi görsel ve işitsel malzeme kullanımı gibi diğer yöntemlerle desteklenmelidir. Bu ders öğrenciyi araştırma yapmaya teşvik etmek için uygun bir derstir. Bilgiler öğrenciye hazır halde verilmesinden ziyade, kişilerin araştırmalarına imkân sağlamak ve bu araştırmalar hakkında çeşitli yöntemlerle konuşmalar yapmak daha kalıcı öğrenmeyi desteklemek bakımından önemlidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 60).

2.3.6. Dinler Tarihi

Günümüzde farklı din mensuplarının ve kültürlerin oluşturduğu geniş coğrafyada öğrencilerin fenomenolojik yaklaşımla hem genel kültür hem de mesleki bilgi edinerek dinlerin inanç, ibadet ve ahlaki yönlerini tanımları Dinler Tarihi dersiyle mümkün olmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin İslam dininin diğer dinler arasındaki yeri ve önemini kavrayarak kendi inançlarını pekiştirmeleri ve diğer dinler hakkında toplumu aydınlatacak bilgiler edinmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2018: 35-41).

Anadolu İmam Hatip Lisesi son sınıfta haftalık 2 saat olarak işlenen Dinler Tarihi dersi Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi haftalık ders programında

yer almamaktadır. Ders işlenişi sırasında sınıfa diğer dinlere ait olan kutsal kitaplar getirilmeli, mümkünse kilise ve sinagoglara gidilerek papaz ve hahamlarla görüşülmelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 182). Ayrıca resim, film, müzik, haritalar gibi görsel ve işitsel materyallerden de faydalanılmalıdır.

2.3.7. Hadis

Hadis, Hz. Muhammed (s.a.v)'in örnekliliğini kavramak, İslam dinini doğru anlamak ve hayata aktarabilmek için peygamberimizin söz fiil ve takdirlerini inceleyen bir ilimdir. Dersin ünitelerinin her birinde yedi hadis Arapça metni ve Türkçe tercümesiyle birlikte verilir. Öğretim sonunda öğrencilerin Hadis ile ilgili temel kavramlarını öğrenmesi, hadisleri tasnif edebilmesi, hadis metinlerini doğru biçimde yorumlayabilmesi, Hz. Muhammed (s.a.v)'i tanıması ve hadislerde geçen değerleri hayatlarına yansıtması hedeflenmektedir (MEB, 2018: 46).

Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 10. sınıfta haftalık iki saat olarak okutulan Hadis dersi Yılmaz'a göre pek çok kavram ve terim içerdiği için öğrencilerin düzeyleri göz önüne alınarak işlenmeli, şema ve kavram haritalarından faydalanarak temel kavramlar öğretilmeli fakat çok fazla terim öğretilmeye çalışılmamalıdır. Ders kitabı haricinde hadis metinleri ihtiva eden kaynakları öğrenciye tanıtmak ve imkân dahilinde bu kaynakları kullanarak dersi desteklemelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 108). Hadis metinlerinin seçiminde öğrencilerin ahlaki gelişimini ve yaşamını anlamlandırma konusunda bakış açısını destekleyecek metinler seçilmeli ve yeri geldiğinde konular ayetlerle desteklenmelidir. Hadislerden hüküm çıkartma ve şerh edilmesi konuları ders işlenişi esnasında örneklerle izah edilmelidir (Yılmaz & Yiğit, 2006: 112).

2.3.8. Akaid

Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 11. sınıflarında haftalık bir saat olarak işlenen Akaid dersi, İslam inancının (İmanın Şartları) temelini oluşturan “Tevhid, Adalet ve Ahiret İnancı” konularını kapsamaktadır. Dersin içeriğini, kişinin imanını taklitten kurtarıp tahkiki imana geçişini sağlayacak İslam dininin temel esaslarının nakli ve akli delillerle temellendirilmesi oluşturmaktadır (MEB, 2018: 56).

2.3.9. Kelam

Kelam İlmî İslam dininin temel inanç konularını, vahyin bildirdiği çerçevede akli delillendirme ve açıklamalar yaparak inanç esaslarını ve insan düşüncesinin temel ilkelerini belirleyen bir ilimdir. Bu konulardan öncelikle ele alınan Allah'ın varlığı, birliği ve sıfatlarıdır. Bu derste öğrencilerin İslam düşüncesinde oluşan itikadi ve siyasi mezheplerin yorumlarını ve günümüzdeki yansımalarını öğrenmesi ayrıca; bu mezheplerde ele alınan iman, varlık ve bilgi sorunlarını değerlendirmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 68).

Anadolu İmam Hatip Lisesi 12. Sınıflarında haftalık 2 saat olarak verilen Kelam dersi; Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi ders programında 11. sınıfta 2, 12. sınıfta 1 saat olarak yer almaktadır. Bu ders işlenirken konular teorilerden başlanarak değil, bilinenden bilinmeyene, yakından uzağa gidilerek tümevarım yöntemi ile ele alınmalıdır. Ayrıca inanç konuları mutlaka sağlam temellere dayandırılmalı ve öğrencinin karşılaşılabileceği her soruya Kur'an'dan referans belirtilmelidir. İnanç konularında akli delillerin kullanılması oldukça önemlidir. Öğrencilere farklı tarzda sorular yöneltilerek inançla ilgili zihinlerini kurcalayabilecek konular hakkında araştırma yapması teşvik edilmelidir. Bu dersin özelliği bakımından öğrencilerden gelen her soru cevabı oldukça net olacak şekilde cevaplanmalı, şayet cevabı bilinmiyorsa mutlaka araştırılıp öğrenilerek öğrenciye sunulmalıdır. Dersin öğretmeni imanının bir kalp boyutu olduğunu belirtmeli ve inancın teslimiyet olduğunu vurgulamalıdır (Yılmaz & Yiğit, 2006: 166). Ayrıca farklı itikadi mezheplerin yaşadığı ülkeler haritada gösterilmeli ve öğrenmelerin kalıcı olması sağlanmalıdır.

2.3.10. Hitabet ve Mesleki Uygulama

1739 Milli Eğitim Temel Kanununun 32. Maddesi gereği Anadolu İmam Hatip Lisesi dini hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla imam, hatip, Kur'an kursu öğreticiliği gibi din görevlisi yetiştirmek için mesleğe hazırlayıcı programlar uygulamaktadırlar (MEB, 2018: 77). Bu amaçla Hitabet dersi alan bilgisi eğitimi verilen öğrencilerin bu bilgileri aktarmaları için özel yöntem ve teknikleri öğretmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda uygulama yönü de bulunan Hitabet dersinde öğrenciler toplumla iletişim kurma becerisi kazanmalı ve farklı mekanlarda bu uygulamaları usulüne uygun olarak gerçekleştirmelidirler.

Hitabet ve Mesleki Uygulama dersi Anadolu İmam Hatip Lisesi 11. sınıflarında haftalık iki saat; Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi 11. sınıfta 2, 12. sınıfta 1 saat olarak işlenmektedir. Okullarda Hitabet dersi için “Hitabet Dersi Tatbikat ve Sunum Odası” adıyla bir laboratuvar oluşturulmalı ve bu laboratuvarlarda öğrencilere örnek vaaz ve hutbe uygulamaları yaptırılmalıdır (Yılmaz & Yiğit, 2006: 192-193). Ayrıca sosyal hayatta karşılaşılabilecek sorular hakkında öğrencilerle konuşulmalı, bu gibi durumlar öncesinde bilgi sahibi olabilmeleri için hangi eserleri okumaları gerektiği hakkında öğrenciler bilgilendirilmelidir.

2.3.11. İslam Kültür ve Medeniyeti

Anadolu İmam Hatip Lisesi 12. sınıflarında haftalık 2 saat olarak verilen İslam Kültür ve Medeniyeti dersi Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi haftalık ders programında yer almamaktadırlar. Bu derste genel olarak İslam Kültür ve Medeniyetine ait kavramlar verilmekte ayrıca; İslam medeniyetinde sosyal ve ekonomik hayat, oluşturulan ilim kurumları ile İslam kültürüne ait dil ve edebiyat, mimarı, güzel sanatlar ve musiki konuları işlenmektedir (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, t.y.).

2.3.12. Osmanlı Türkçesi

10. Sınıfta 1 saat olarak işlenen Osmanlı Türkçesi dersi Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesi haftalık ders programında yer almamaktadırlar. Bu derste genel olarak; Osmanlı Türkçesinin tarihi, günümüzdeki yeri, alfabesi, rakamları, noktalama işaretleri, eklerinin okunuşları, ünsüz harflerinin kalın-ince okunuşları ile matbu (harf, kelime, cümle yazılışı) konuları işlenmektedir. Ayrıca öğrencinin kolay okuyabileceği ve anlayabileceği Osmanlı Türkçesiyle yazılmış metin okumaları yapılmaktadır (MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, t.y.).

2.3.13. Seçmeli Dersler

Anadolu İmam Hatip Lisesi Fen ve Sosyal Bilimler Programı/ Projesi uygulayan Anadolu İmam Hatip liselerinde öğrenim gören öğrenciler Temel İslam Bilimleri kapsamında: “*Arapça (Metin–Mükâleme), Fıkıh Okumaları, Hadis Metinleri, İslam Ahlakı, İslam Bilim Tarihi, İslam Felsefesi, İslam Tarihi, Kur’an Okuma Teknikleri, Kur’an’ın Ana Konuları, Mesleki Uygulama, Tasavvuf Kültürü ve Tefsir Okumaları*” ile Türk İslam Sanatları kapsamında “*Dinî Musiki Hüsn-i Hat, Tezhip ve Ebru*” seçmeli derslerinden 11. ve 12. sınıflarda ders alabilmektedirler (Din Öğretimi Portalı, t.y.).

Bu dersler din eğitimi bağlamında olsalar da MEB tarafından Anadolu İmam Hatip Lisesi meslek dersleri hakkında yayımlanan 2018 tarihli kitabın kapsamında belirtilmiştir (MEB, 2018).

2.4. İlgili Literatür

İmam Hatip Liseleri söz konusu olunca araştırma konumuz çerçevesinde yıllar içerisinde birçok çalışma yapılmış, tez, makale ve kitaplar kaleme alınmıştır. Zamanın değişim hızının etkileri göz önüne alındığında gençlerin bulunduğu her ortam bu hızlı değişimlerden payını almıştır. Lise ve üniversitelerde eğitim gören gençlerin yaşam felsefeleri okullarında aldıkları eğitimlerden etkilenecek kimlik gelişimlerine katkı sağlamıştır. Bahsi geçen eğitim kurumlarında öğrenim gören gençlerin okullarına ve derslerine yönelik tutumları mercek altına alınarak incelenmiştir. Bu çalışmalardan bazıları hakkında şunlar söylenebilir:

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri ABD Din Eğitimi Bilim Dalı öğrencisi Davut Karaman'a ait "*İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları*" adlı doktora tezi 22 ilden seçilen 35 Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden 4802 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öğrencilerin okullarını tercih sebepleri, mesleki yönelimleri, meslek ve kültür derslerine olan algıları, öğretmenleri hakkındaki düşünceleri, okul memnuniyetleri ve okula aidiyet düzeyleri konuları ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrenciler Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi meslek derslerinden Kur'an'ı Kerim ve Arapça derslerinde zorlandıklarını belirtmelerine rağmen en çok sevdikleri derslerin yine bu iki ders olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenleri hakkında ise öğrencilerin yüksek düzeyde memnuniyet algılarının olduğu belirtilmiştir (Karaman, 2021: 322).

Hümeyra Tarhan ve Tuncay Karateke tarafından 2021 yılında Elâzığ İlinde bulunan Proje Anadolu İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrencilerle yapılan "*Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*" başlıklı makalesinde durum çalışması deseniyle Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi mevcut durumu öğrenci perspektifinden değerlendirilmeye alınmıştır. Araştırmada öğrenciler öğretmenleri hakkında olumlu ifadeler kullanmışlardır (Tarhan & Karateke:2021).

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyoloji ABD öğrencisi Kemal Coşkun tarafından hazırlanan 2020 tarihli “*İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Anlayışı ve Sosyal Değerler Algısı*” başlıklı doktora tezi Ankara İlinde bulunan 15 İmam Hatip Lisesi öğrencisiyle gerçekleştirilen anket çalışmasıdır. Bu araştırmada öğrenciler % 58 oranında İmam Hatip Lisesinde okumaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir (Coşkun, 2020: 177-178) Araştırma sonuçlarına göre dindarlık bakımından İmam Hatip Lisesi kız öğrencilerinin erkek öğrencilere göre istatistiksel anlamda lehine olan bir farklılık ortaya çıkmıştır (Coşkun, 2020: 266). İnanç boyutunda ise 11. sınıfların diğer sınıflara göre lehine olan bir farklılık ortaya çıkmaktadır. Ayrıca öğrencilerin okul memnuniyeti ile dini eğilimleri aynı oranda artmaktadır (Coşkun, 2020: 282).

Değerler Eğitimi Dergisinde 2020 yılında yayımlanan “*Öğrenci ve Mezunların Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi*” adlı çalışma Ömer Alper Karasubaşı, Uğur Akın, Nail Yıldırım tarafından kaleme alınmıştır. Araştırma 2017-2018 yıllarında Tokat Anadolu İmam Hatip Lisesinde bulunan öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre bahsi geçen okuldaki öğrencilerin büyük çoğunluğu bu okulu ailelerin yönlendirmesi ile tercih etmiş ve genel olarak da okul şartlarından memnun gözükmemektedirler (Karasubaşı vd., 2020: 86).

2011-2020 tarihleri arasında Merve Kaya, Ayşe Hümeysra Bilgü, Sümeyye Kuşakçı tarafından yapılan “*İmam Hatip Liseleri Üzerine Kapsamlı bir Literatür Taraması*” isimli araştırmadan İmam Hatip liseleri konusunda 219 araştırma değerlendirilmiş ve Türkçe yapılan araştırmaların ağırlıklı olarak ders içerikleri hakkında olduğu, İngilizce makalelerin ise ağırlıklı olarak sosyo-politik açıdan konuyu ele aldığı belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarında ise öğrencilerin meslek dersleri hakkında olumlu tutum içerisinde oldukları belirtilmiştir (Kaya, Merve vd., 2020: 79). Bu sonuca ek olarak öğrenciler okulda edindikleri deneyimlerin onların toplumda rol model olmalarını sağladığını ve imam hatiplik kimliklerine olumlu katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü öğrencisi Suat Ortahisar tarafından hazırlanan 2019 tarihli “*İmam Hatip Okullarının Türk Eğitim Tarihindeki Yeri*” adlı yüksek lisans tezinde Tevhid-i Tedrisat Kanunundan itibaren 2019 tarihine kadar olan süreçte İmam Hatip Liselerini tarihi, politik ve eğitim açısından ele almıştır (Ortahisar, 2019)

İslami İlimler dergisi tarafından 2019 yılında yayımlanan Yasin Yiğit'e ait "Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Analizi" isimli makalede öğretim programları ve ders kitapları incelenmiştir. Araştırmada ders kitabı içeriklerinin ve öğretim programlarının geleneksel ve çağdaş yöntemler kullanılarak "Öğrenci Merkezli ve Bilişsel Temelli" yaklaşımla harmanlandığı ifade edilmektedir (Yiğit, 2019: 116).

MEB Din Öğretimi Genel Müdürü Nazif Yılmaz'ın koordinasyonu ile Uludağ Üniversitesi, MEB Bursa İl Müdürlüğü, Osmangazi Belediyesi ve Uluslararası Murad Hüdavendigâr Anadolu İmam Hatip Lisesi desteğiyle oluşturulan 10-21 Nisan 2018 tarihinde Bursa İlinde "7 Bölgeden / 7 Kıtaya Kardeşlik Modeli Sunan ve Gelecek İnşa Eden Misyonu ile Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrenci Sempozyumu" adlı toplantı düzenlenmiştir. Bu çalışmadan edinilen bilgiler ışığında Mustafa Öcal ve Elif Yılmaz editörlüğünde hazırlanan "7 Bölgeden / 7 Kıtaya Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrenci Sempozyumu" isimli kitapta, 70'in üzerinde ülkeden Türkiye'ye gelerek yetişen gençlerin ve Türkiye'deki çeşitli illerden tebliğleriyle katkıda bulunan öğrencilerin tebliğlerinden oluşan bilgiler sunulmaktadır (Öcal & Yılmaz, 2018).

İbrahim Aşlamacı'ya ait "İHL Öğrencilerinin Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli makalesinde, TÜİK verilerine göre Türkiye'de düzey 1 olarak belirlediği 12 bölgeden seçilen 12 ildeki İmam Hatip Lisesinde yapılan araştırmada öğrencilerin meslek derslerine yönelik tutumunun orta, meslek dersi öğretmenlerine yönelik tutumunun ise yüksek olduğu belirlenmiştir (Aşlamacı, 2017: 197).

Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri ABD öğrencilerinden Erkan Altıntaş'a ait "Öğrencilerde İmam Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)" isimli yüksek lisans tezinde, ilgili şehirde 2012-2013 tarihlerinde 400 İmam Hatip Lisesi öğrencisiyle yapılan araştırma sonuçlarına göre aile ve sosyal çevre gibi faktörlerin İmam Hatip Lisesi algısını etkileyen unsurlar olduğu ifade edilmiştir (Altıntaş, 2016).

ERUIFD (Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi) tarafından 2013 yılında yayımlanan Mehmet Korkmaz'a ait "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri" adlı makalesinde Kayseri İlinde İmam Hatip Lisesi öğrencileriyle

araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırmaya göre öğrencilerden yaklaşık % 70'lik bir bölümü okullarını isteyerek tercih ettiklerini belirtmişlerdir (Korkmaz, 2013: 22). Öğrencilerin bu tercihlerinde ailelerin de büyük bir katkısı vardır (Korkmaz, 2013: 26).

Önder İmam Hatip Liseleri Mezunları Derneği tarafından 2011 tarihinde yayımlanan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öcal tarafından kaleme alınan “*Medresetü'l Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*” adlı kitabın içeriğinde 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunundan itibaren İmam Hatip Okullarının durumu, politik süreçlerden nasıl etkilendiği ve 2011 yılına kadar olan gelişmeler ışığında bahsi geçen tarihteki son durumu ele alınmıştır. Kitaba göre; Cumhuriyet döneminin ilk din görevlisi yetiştiren eğitim kurumu olan İmam ve Hatip Mektepleri 1924 tarihinde açılmış ve 1930 yılında kapatılmıştır. Daha sonra 1949 yılında İmam Hatip Yetiştirme Kursları açılmış fakat kısa süre sonra bu kurslar da kapatılma sürecine girmiştir. 1951 yılında ise açılmaya başlanan İmam Hatip Okulları 1973 yılına gelindiğinde İmam Hatip Liselerine dönüştürülmüş ve bu okullar halkın da büyük desteğiyle günümüze kadar gelmişlerdir (Öcal, 2011: xvii).

“*İmam Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme*” isimli Recep Kaymakcan ve İbrahim Aşlamacı tarafından 2011 tarihinde yapılan araştırmada 1951-2011 yılları arasında yayınlanan 155 akademik çalışma incelenmiş ve konuyla ilgili bibliyografya hazırlanmıştır. Söz konusu çalışmaya göre ilgili çalışmaların önemli bir kısmının 1983 yılından sonra hazırlandığı, 1998 sonrasında ise çalışmalarda önemli bir artış olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmaların konularına göre genel olarak sınıflandırılmaları şöyledir: İmam Hatiplere müspet yaklaşan, bu okulları sosyolojik açıdan ele alan, İmam Hatip paydaşları hakkında araştırma yapan, İmam Hatiplerin tarihsel sürecine ve eğitim öğretim sürecine yönelik olan çalışmalardır (Kaymakcan & Aşlamacı, 2011: 76).

Dem Yayınlarından Eylül 2006'da yayımlanan Nazif Yılmaz ve Hulusi Yiğit başkanlığında hazırlanan “*İHL Meslek dersleri Öğretim Yönetmeleri ve Materyalleri*” çalışma toplantısında sunulan tebliğ ve müzakerelerden oluşan “*İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı*” başlıklı kitap Ensar Vakfı Değerler Eğitimi Merkezinin çalışmasını içerir. Bu çalışmada 26 Mart 2006 tarihinde Değerler Eğitimi Merkezinde bir araya gelen meslek dersleri öğretmenlerinin dokuz ayrı panel oturumunda alanlarıyla (Kur'an-ı Kerim, Tefsir, Fıkıh ve Dini Bilgiler,

Hadis, Siyer, İslam Tarihi, Kelam, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Hitabet ve Mesleki Uygulama, Arapça ve Sosyal-Kültürel Çalışmalar) ilgili eğitim- öğretim yöntemlerini ve materyallerini paylaştığı, sosyal kültürel çalışmalarındaki tecrübe ve birikimlerini sunduğu çalışma toplantısından edinilen bilgiler sunulmuştur (Yılmaz & Yiğit, 2006: 11-13).

Tesev yayınlarından Kasım 2004 tarihinde yayımlanan “*İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*” adlı çalışma Ruşen Çakır, İrfan Bozan, Balkan Talu tarafından kaleme alınmıştır. İmam Hatip liselerinin din eğitimi, meslek eğitimi, din-devlet ilişkileri, temel hak ve özgürlükleri gibi ideolojik ve politik çerçevede tartışmalara konu olan farklı birçok sorunda çözüme katkıda bulunabilmek amacıyla Tesev Demokratikleşme Programı kapsamında 1 Ocak 2004 yılında “*İmam hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*” başlıklı bir proje başlatılmış ve 5 Mayıs 2004 tarihinde sona ulaşılmıştır (Çakır vd., 2004: 6-9). Bahsi geçen çalışmanın amacı İmam Hatip Lisesi olgusunu çözümlmek, sorunun tüm yönlerini tarihsel bir bakış açısıyla olgulara dayalı ve tarafsız bir şekilde ortaya koymaktır. Bu bağlamda durumun bizzat tarafları olan öğrenciler, öğretmenler, idareciler, veliler ve mezunlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve katılımcıların durumu nasıl algıladıkları, ne gibi çözüm önerileri düşündükleri hakkında bilgiler sunulmuştur. Ayrıca devletin ilgili birimlerinin, eğitim sendikalarının, sivil toplum örgütlerinin, kanaat önderlerinin ve farklı disiplinlerden sosyal bilimcilerin deneyim ve görüşlerine başvurulmuş, niyet, kaygı ve çözüm önerileri Türk demokrasisi ve toplumuna katkı sunulabilmek amacıyla tek tek değerlendirilerek rapor olarak sunulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın yöntemi ve çalışma grubu hakkında bilgi verildikten sonra; verilerin toplanması, analizi hakkında kullanılan yöntem ve teknikler sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

İnsanlarla ilgili olgular belirli ortamlardan bağımsız gerçekleşmez, sosyal olgu ve olaylarda karmaşık iç içe geçmiş ilişkiler mevcuttur (Yıldırım & Şimşek, 1999: 32). Nitel araştırma yöntemi, araştırmacının verilere doğrudan ulaştığı, bağlam ve olguların derinlemesine çalışıldığı, olgu ve davranışların neden ve nasıl gerçekleştiğine odaklanan yöntem çeşididir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2019: 253). Nitel yöntemler; gözlem, mülakat/görüşme ve doküman analizi yapılarak kişilerin yaptıkları, bildikleri, hissettikleri, düşündükleri hakkında araştırma yapılmasına imkân sağlar (Patton, 2014: 145). Bu bağlamda araştırmada; algıların ve olayların doğal ortamda bütüncül olarak ortaya konmasında ve süreçlerin anlaşılmasında kullanılabilecek teknik olan nitel araştırma modeli kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 1999: 39). Bu modelde insanlarla ilgili olay ve olguların arasında karmaşık ilişkiler bulunması bakımından araştırmacı konuyu bütüncül olarak ele almak durumundadır. Olgular, deneyimlerden kaynaklanır fakat bu deneyimler betimlenmeli ve açıklanmalıdır (Patton, 2014: 106). Bahsi geçen yöntemin amacı araştırma problemi ile ilgili konu bütünlüğü içerisinde betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım & Şimşek, 1999: 27). Bu sebeple araştırmada İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin aldıkları din eğitimi hakkındaki görüşleri konu kapsamında oluşturulan kavramlarla (tutum, beğeni, anlamlandırma, sorgulama, kimlik oluşturma, beklenti) açıklanmış ve değerlendirilmiştir.

Araştırmada, eğitim araştırmalarındaki sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ile ilgili bilgi sahibi olmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden “Durum Çalışması” deseninden faydalanılmıştır. Bu yöntemde nitel araştırmalara konu olan olayların genelleştirilmesi yerine durum veya durumların ayrıntılı olarak anlaşılması hedeflenmektedir (Büyüköztürk vd., 2019: 158). Bahsi geçen bu çalışmalarda veri toplamanın amacı bir

ortamdaki insanların etkilendikleri süreçler hakkında bilgi almaktır (Patton, 2014: 228). Durum çalışması, deneysel çalışmaların aksine karşılaştırma yapmadan, aralarında nedensel bağlantılar olduğu varsayılan ve deneysel yöntemlerle açıklanamayacak olayları keşfetmeye odaklı bir yöntemdir (Subaşı & Okumuş, 2017: 421). Bu yöntem bir olayı ayrıntılarıyla görmek ve olaya ilişkin olası açıklama getirmek amacını taşır (Büyüköztürk vd., 2019: 268). Sınırlı bir sistemin nasıl işlediğinin derinlemesine betimlenmesini ve duruma bağlı temaların tanımlanmasını konu alan durum çalışması; gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı, sonuçların neden bu şekilde olduğunun ortaya konulduğu nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Subaşı & Okumuş, 2017: 420).

Bahsi geçen yöntemin planlaması; bilgi toplama, bu verileri organize etme, elde edilen bulguları değerlendirme ile çalışmanın sonucuna ulaşma şeklindedir. Sonuçta elde edilecek ürün; olay veya durumu detaylı olarak ortaya koyarak konuyla ilgili yorumlamalar yapılabilmesi adına zengin bir içerik yapısına sahip niteliktedir (Aytaçlı, 2012: 3). Araştırmanın kapsamındaki durumun olguları/olayları olarak; “İmam Hatip Liseleri meslek dersleri eğitim durumları değişkenleri (ders saatleri, müfredat içerikleri, kitap içerikleri, farklı kaynaklar, ders notları), öğretmen faktörü (iletişim, uygulanan etkinlikler), din eğitiminin öğrenciye etkileri (kimlik oluşumu, sorgulama yetisi, hayatı anlamlandırma), bu eğitimin öğrencinin ilişkilerine (aile, çevre) yansımaları ve öğrenci tutumları ile beklentileri” konuları ele alınmıştır.

Ele alınan olgu hakkında tek bir doğrunun olmadığı düşüncesinden hareketle, derinlemesine bilgi verebilen durum çalışması deseni; ilk elden verilerin toplanması, sosyal gerçeklikleri tüm ayrıntılarıyla işleyerek özümsemeye olanak sağlaması, elde edilen bulguların direkt yorumlamaya ve kullanılmaya hazır olması bakımından eğitim araştırmalarında tercih edilmektedir (Aytaçlı, 2012: 8). Araştırmada olgu/durum kapsamında “Örgün eğitim alan İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin okullarında verilen din eğitimi hakkındaki düşünceleri ve bu olgunun sebepleri” ele alınmış ve bahsi geçen durum hakkında değerlendirilmeler yapılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda amaç küçük örneklerle çalışmaya katılan kişilerin deneyimlerini görüşme veya gözlemlerle belirlemeye çalışmaktır (Başkale, 2016: 26). Bu bağlamda bütünü temsil edebilecek bir çalışma grubu seçilmesi gerekmektedir

(Karataş, 2015: 70). Bu çalışmada ise durum çalışmasına uygun olarak konunun derinlemesine çalışılmasına imkân sunan amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına ve olguların keşfedilmesine fayda sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 1999: 69). Bu araştırmanın çalışma grubu İstanbul İlinde eğitim veren 3 ayrı Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liselerinde okuyan 30 öğrenciden oluşmaktadır.

Çalışmada belirlenen grubun (Anadolu İmam Hatip liseleri) alt grubu olan Fen ve Sosyal Bilimler Ağırlıklı İmam Hatip liseleri hakkında derinlemesine çalışılmasına imkân tanıyan “Homojen/ Benzeşik Örnekleme” kapsamındaki çalışma grubu seçilmiştir (Patton, 2014: 235). Amaçlı örneklem çeşitlerinden olan “Benzeşik/Homojen” örnekleme küçük ve benzeşik bir alt grubun seçilmesi sistemidir (Yıldırım & Şimşek, 1999: 71). Bu yöntemin amacı araştırmanın problemi ile ilgili olarak bir alt grup seçilmesi ve grup içi değişimin en aza indirilmesidir (Büyüköztürk vd., 2019: 94). Bu sebeple çalışmada küçük, benzeşik bir örneklem vasıtasıyla bir alt grubu tanımlamak hedeflenmektedir (Yıldırım & Şimşek, 1999: 71). Araştırmada çalışma grubu; MEB’den alınan izin doğrultusunda, İstanbul İli Avrupa yakasında Bahçelievler, Esenler ve Güngören ilçelerinde bulunan 3 farklı Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liselerinin 10. 11.ve 12. sınıflarında okuyan kız/erkek öğrencilerinden 10 katılımcıyla toplamda 30 gönüllü öğrenciden oluşmaktadır. Lise eğitimlerinin ilk senesinde olduğu göz önüne alınarak eğitim gördükleri okulla ilgili kapsamlı bir düşünce ve tutuma sahip olamayacağı düşünülen 9. sınıf öğrencileri araştırmanın dışında tutulmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin genel özellikleri tablo 3.1’de belirtilmiştir. Bu tabloya göre 30 katılımcıdan 14’ü erkek, 16’sı kız öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerden 2 tanesi 10. sınıf, 27’si 11. sınıf ve bir öğrenci ise 12. sınıf öğrencisidir. Ayrıca bu öğrencilerden 24’ü hem İmam Hatip Ortaokulunda öğrenim görmüş hem de İmam Hatip Lisesinde okumaktadır. 8 tanesi ise ortaokulu farklı okullarda tamamlayıp İmam Hatip Lisesinde eğitim hayatına devam etmektedir. Bu görüşmelerde gönüllü katılımcıların araştırılan konuyla ilgili düşünceleri, deneyimleri, yorumları ve tutumları gibi bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir.

Tablo 3.1: Katılımcı Listesi

Katılımcı	Sınıfı	Cinsiyeti	İmam Hatip Lisesine Devam Süresi
EA1	12. Sınıf	Kız	8 Yıl
AA2	10. Sınıf	Kız	6 Yıl
ZA3	10. sınıf	Kız	2 yıl
EA4	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
NA5	11. Sınıf	Kız	6 Yıl
RA6	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
RA7	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
RA8	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
SA9	11. Sınıf	Kız	3 Yıl
MA10	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
MB1	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
YB2	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
EB3	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
FB4	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
MB5	11. Sınıf	Kız	3 Yıl
ZB6	11. Sınıf	Kız	6 Yıl
HB7	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
RB8	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
ZB9	11. Sınıf	Kız	7 Yıl
YB10	11. Sınıf	Erkek	3 Yıl
YC1	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
EC2	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
YC3	11. Sınıf	Erkek	3 Yıl
YC4	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
MC5	11. Sınıf	Erkek	3 Yıl
ÖC6	11. Sınıf	Erkek	3 Yıl
EC7	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
YC8	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
AC9	11. Sınıf	Erkek	7 Yıl
MC10	11. Sınıf	Erkek	3 Yıl

Mülakata katılan öğrencilerin genel özellikleri araştırmacı tarafından oluşturulan tablo 3.1’ de sunulmuştur. Listede öğrenci isimleri açıkça belirtilmemiştir. Öğrencilerin okudukları okullar A, B ve C olarak ifade edilmiştir. Katılımcı kodları; öğrencilerin isimlerinin ilk harfleri, okul harf kodu ve mülakata katılım sırası belirtilerek oluşturulmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın veri toplama sürecinde, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını temel olarak olgu ve olayları insanların onlara yükledikleri anlamlar bağlamında ele alınmasına yardımcı olan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır (Karataş, 2015: 71). Nitel çalışmalarda; kişilerin deneyimlerini, görüşlerini, şikayetlerini, niyetlerini, tutumlarını, duygularını ve algılarını etkili bir şekilde ortaya koyan görüşme/ mülakat en sık kullanılan yöntemlerden biridir. Görüşme yönteminde bütünlük ilkesi gereği kişilerin davranışlarında doğal ortamda ortaya çıkan sonuçları birlikte incelemek ve değerlendirmek gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 1999: 24). Görüşme bütünsel yorumlama tekniği olarak araştırmanın ana temasının oluşmasına imkân verir. Bu bağlamda tezin veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat/görüşme yöntemi ile veri elde edilmiştir.

Mülakat tekniğinde katılımcının açık uçlu sorulara verdiği özgün cevaplar onun duygu ve düşüncelerini daha doğru bir şekilde öğrenme tekniklerinden biridir. Bu teknikte amaç bir hipotez test etmek değil, kişilerin deneyimlerini bütünsel olarak anlamaya çalışmaktır (Türnüklü, 2000: 544). Mülakat tekniklerinden araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşmede araştırmacı önceden hazırlamış olduğu soruları sorarken katılımcının açmak istediği sorularda görüşmenin akışına bağlı olarak alt soruları sorabilmektedir (Türnüklü, 2000: 547). Bu bağlamda İstanbul Avrupa yakasında bulunan Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liselerinde okuyan öğrencilerle 20- 30 Mart 2023 tarihleri arasında yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilere yönlendirmelerden sakınarak açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

Çalışmanın veri toplama aracı olarak kullanılan mülakat sorularının hazırlanması sürecinde literatür taraması yapıp, konuya uygun soru havuzu oluşturulmuştur. Bu havuzdan uzman görüşleri çerçevesinde araştırmacılar tarafından sorular seçilmiş ve çalışmanın sonunda belirtildiği üzere son halini almıştır. İlgili mülakat soru listesi 9 nolu ekte sunulmuştur. Mülakat sorularının İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin katılımıyla pilot uygulaması yapılarak ön değerlendirmesi sağlanmış ve bu uygulamada öğrencilerden olumlu dönüşler alınmıştır. Mülakat soruları İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü etik kurulu tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır. Bahsi geçen 27.01.2023 tarih ve 2023/01 sayılı belge çalışmanın sonunda bulunmaktadır (Ek 3). Çalışma grubuna dahil edilen öğrencilerle

mülakat yapılabilmesi için araştırmanın yapılacağı ilin İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır (Ek 7).

Araştırmanın mülakat uygulamasından önce ilgili okul müdürleri ile görüşülüp uygun gün ve ders saatleri kararlaştırılmıştır. Mülakat aşamasında görüşmeler gizlilik ilkelerine dikkat edilerek yüz yüze gerçekleştirilmiş ve mülakat sürecinde verilerin sağlıklı işlenebilmesi amacıyla ses kaydı alınmıştır. Bu görüşmelerde gönüllü katılımcıların araştırılan konuyla ilgili düşünceleri, deneyimleri, yorumları ve tutumları gibi bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın çalışma grubunu temsil eden öğrencilerle yapılan görüşmeler neticesinde ve elde edilen veriler araştırmacılar tarafından tek tek değerlendirilmiştir. Ses kaydı alınarak yapılan mülakat bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir.

Teorik çerçevede ortaya konan yaklaşımlarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler ve bulgular harmanlanarak İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören gençlerin okullarında aldıkları din eğitimi konusundaki görüşleri nitel veri analizi çeşitlerinden “betimsel analiz ve içerik analizi” yöntemleriyle değerlendirilmiştir.

Betimsel analizde amaç, mülakat sonrası ulaşılan verilerin daha önceden belirlenen temalara göre düzenlenerek yorumlanması şeklinde ifade edilir (Yıldırım & Şimşek, 1999, s. 224). Bu yöntemde öncelikle araştırmanın kavramsal temalarından yola çıkılarak analiz için bir çerçeve oluşturulur. Sonrasında görüşme sonucu elde edilen veriler önceden oluşturulan temalara göre tanımlanarak düzenlenir. Bazı verilerin dışarıda kalabildiği betimsel analiz yönteminde doğrudan alıntılarının verilmesiyle bulguların açıklanması desteklenir (Yıldırım & Şimşek, 1999, s. 224). Çalışmada oluşturulan temalar kapsamında “Din eğitimi eğitim durumu değişkenleri, öğretmen faktörü ve öğrenci durumu” konuları ele alınmış, bu konular temalara uygun olarak kodlanmış ve incelenmiştir. Bu çalışmada betimsel analiz yöntemiyle oluşturulan temalarla belirtilen verilerin dışında kalan ifadeler içerik analizi yöntemiyle kodlanmış ve tüm veriler araştırmaya dahil edilmiştir.

İçerik analizinde ise amaç elde edilen verileri derin bir işleme tabi tutarak yeni kavramlara ve dinamiklere ulaşmaktır (Yıldırım & Şimşek, 1999: 162). İçerik analizinde konuyla ilgili veriler önce kavramsallaştırılır, bu kavramlar yeni temaların oluşmasını sağlar. Elde edilen bu kodlardan yola çıkarak genel çerçevede ulaşılabilecek

veriler için kodlar arası ortak yönler bulunması ve daha genel olgulara ulaşılması hedeflenir (Yıldırım & Şimşek, 1999: 172). Sonuçta elde edilen tüm veriler organize edilip yorumlanır.

Yorumlamak; tanımın ötesinde, bulguları anlamlandırmayı, sonuç belirtmeyi, anlam ve çıkarım oluşturmayı ifade eder. Nitel yorumlama, analistin elindeki verileri inceleyerek ne anlama geldiği hakkında fikir yürütmesi ve kendi bakış açısı doğrultusunda anlam çıkartma çabasıdır. Bu bağlamda çalışmada içerik analizi ve betimsel analiz ile elde edilen veriler alanlarında uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda yorumlanarak değerlendirilmiştir.

3.5. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlikten ziyade inanılabilirlik, güvenilebilirlik, onaylanabilirlik ve aktarılabilirlik ölçütleriyle konunun inandırıcılık etkisinin ortaya çıkarılması gerekmektedir (Başkale, 2016: 23). Araştırmalarda inanılabilirliği arttırmanın en iyi yolu uzun süreli etkileşimdir. Bu bakımdan araştırmacının çalışmanın yapıldığı ortamlarda katılımcılarla etkileşim halinde bulunması ve veri toplamak için yeterli zaman ayrılması gerekmektedir. Bu araştırmada araştırmacı öğrencilerle kendi okullarında, okul idaresinin izin verdiği alanlarda yüz yüze, etkileşimli ve yönlendirmelerden sakınarak mülakat süreci gerçekleştirmiştir. Mülakat sonrası öğrenciler görüşmeden gayet memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir.

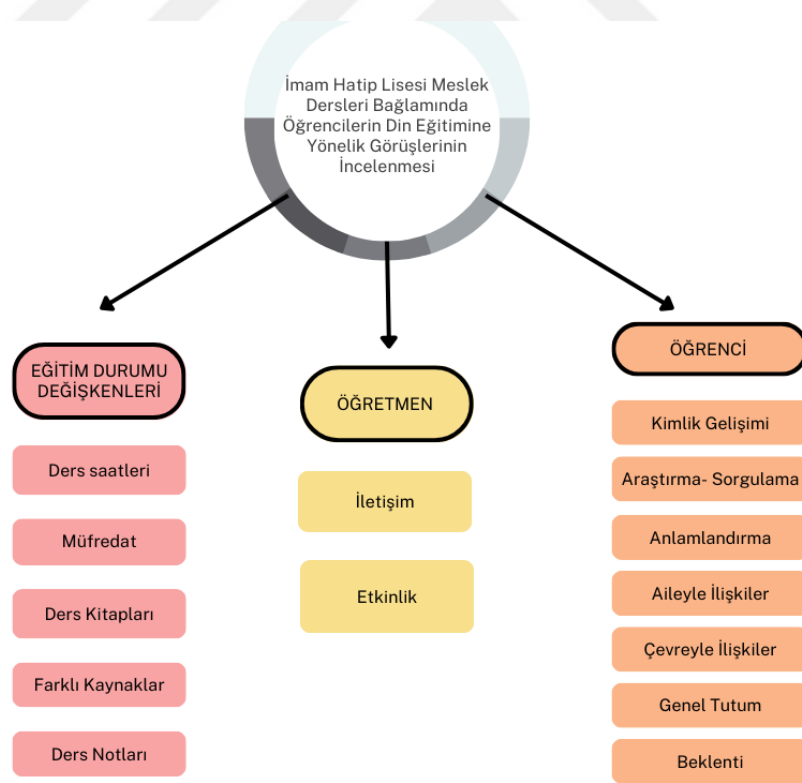
Nitel araştırmalarda sonuçların doğruluğu araştırmacının yetkinliği ile doğru orantılıdır. Bu bakımdan inanılabilirlik sağlamanın bir diğer metodu konuyla ilgili genel bilgiye sahip uzmanların çalışmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesidir (Başkale, 2016: 24). Bu bağlamda çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla mülakat sonrasında elde edilen veriler araştırma yöntemleri konusunda uzman bir akademisyen tarafından değerlendirilmiştir. Uzman görüşleri ışığında ulaşılan tavsiye ve öneriler çerçevesinde temalar belirlenmiştir. Katılımcılardan gelen cevaplar kavramlaştırılarak bu temalara göre kodlanmıştır. Hangi kavramın hangi temaya ait olduğu göz önüne alınarak kategoriler belirlenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırmanın bu bölümünde İmam Hatip Liselerinde verilen meslek derslerinin öğrenci perspektifiyle ifade edilen eğitim durumu değişkenleri, öğretmen faktörü, din eğitiminin öğrenciye etkisi, ilişkilere yansımaları ile katılımcıların din eğitimine yönelik genel tutumu ve beklentileri hakkında bulgulara yer verilmiştir. Bu veriler eğitimin üç ana unsuru olarak sayılabilen öğretmen, öğrenci ve eğitim durumu değişkenleri şeklinde tablo 4.1’de sunulduğu gibi temalara ayrılmış, ayrıca detaylandırılarak kategorize edilmiştir. Öğrenci görüşlerinden elde edilen veriler araştırmacı tarafından tablolar oluşturularak görselleştirilmiştir.

Tablo 4.1: Kodlamanın Genel Şeması

4.1. Öğrencilerin Eğitim Durumu Değişkenleriyle İlgili Görüşleri

Bu bölümde eğitim durumu değişkenlerinden; meslek derslerinin ders saatleri, müfredatı, kitap içerikleri ve farklı kaynaklar hakkında öğrenci değerlendirmelerine yer verilmiştir.

4.1.1. Meslek Dersleri Ders Saatleri Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Meslek dersleri ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.2: Ders Saatleri ile İlgili Öğrenci Görüşleri

<i>Ders Saatleri ile İlgili Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Fazla	%56.7	17
Yeterli	%33.3	10
Yetersiz	%10	3

Tablo 4.2’de belirtildiği üzere meslek dersleri ders saatleri hakkında elde edilen verilerin yarısından çoğunluğu (%56.7) ders saatlerinin fazla olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşte olan 17 öğrenci vardır. Öğrenci görüşlerinin %33.3’ ü ders saatlerinin yeterli olduğu, az bir kısmı ise (%10) yetersiz olduğu hakkında bilgi vermektedir.

Ders saatlerinin fazla olduğunu düşünen öğrencilerden bazıları konu hakkında düşüncelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

AC9: “Yeterli biraz fazla. Kur’an dersi mesela fazla onun yerine beden dersi olabilir.”

EC7: “Yeterli hatta biraz fazlası var. Hitabet dersi fazla onun yerine Akaid dersi eklenmeli.”

YB2: “Gayet yeterli, biraz azaltılabilir çünkü üniversiteye hazırlık var. Hepsi aynı geliyor aslında. Tefsir, Akaid aynı şeyleri öğreniyormuş gibi hissettiriyor insana.”

MC10: “Fazla olduğunu düşünüyorum. Kur’an-ı Kerim dersi fazla. Bazı dersler yerine bilme yönelik yani matematik, edebiyat YKS (Yüksek Öğretim Kurumları Sınavı)’de karşımıza çıkacak derslerin artırılması gerekli. Bazı derslerin mesela Tefsir gibi ders

sürelerin kısaltılması gerekiyor. Çünkü çoğu zamanımız hocayla sohbet ederek geçiyor. 40 dk. yerine 30 dk. olsa okuldan daha hızlı çıkmamıza yarar.”

ÖC6: “Fazla olduğunu düşünüyorum. Kur’an-ı Kerim, Arapça vs dersler azaltılmalı. Burası Fen ve sosyal bilimler proje okulu olduğu için azaltılmalı. Derece okulu sonuçta burası.”

Ders saatlerinin yeterli olduğu düşüncesinde olan öğrenciler herhangi bir argüman belirtmemişler sadece ders saatlerinin yeterli olduğunu ifade etmişlerdir.

SA9: “Kesinlikle yeterli.”

YC4: “Gayet yeterli.”

Ders saatlerini yetersiz bulan öğrenci görüşlerinden bazıları şunları söylemiştir:

RA6: “Bazı ders saatleri yeterli. Ama bazı dersler haftada bir ders oluyor. Bu da yorum yapılacak şeylerin yeteri kadar yorumlanmamasına sebep oluyor. Bu muhtemelen olması gereken bir şey.”

RA7: “Hepsi için değil, bir ders olanlar var. Örneğin Akaid bir ders, Arapça iki ders ki Arapça çok zor bir dil.”

RA8: “Bazı noktalarda yetersiz kalıyor. Mesela hitabet dersi güzel konuşmayı öğrenilebilmek için haftada iki saat bence çok yetersiz. Peygamber Efendimizin hayatını öğrenmek için haftada iki saat çok yetersiz. Kur’an’ın anlamını kavramak için iki saatin acayip şekilde az geldiğini düşünüyorum.”

4.1.2. Meslek Dersleri Müfredatları Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Meslek derslerinin müfredatlarını yeterli buluyor musunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.3: Ders Müfredatları Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Ders Müfredatları Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdellik</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Yeterli	%53.3	16
Yetersiz	%26.7	8
Fazla	%20	6

Tablo 4.3'te belirtildiği üzere öğrenci görüşlerinin %53.3'ü meslek dersleri müfredatlarının yeterli olduğu yönündedir. Diğer görüşler ise %26.7 oranında müfredatların yeterli olmadığını, %20 oranda ise fazla olduğunu ifade etmektedir.

Müfredatları yeterli bulan öğrenciler herhangi bir argüman belirtmemişlerdir. Konuyla ilgili görüşlerden bazıları şunlardır:

MA10: *“Evet yeterli.”*

EC2: *“Yeterli.”*

Müfredatları yetersiz bulan öğrenci görüşlerinden bazıları ise şu şekildedir:

ZB9: *“Bence yeterli ama biraz daha derine inilebilir, konular çok yüzeysel.”*

AC9: *“Beşinci sınıftan beri çoğu konu aynı. Sürekli tekrarlıyor, ekstra bir şey çok yok. Özellikle Kur'an dersinde Duha suresinden aşağı tekrar ediyoruz. Hatta beşinci sınıfta daha fazla yaptık. Ammeden aşağı falan yaptık. Biraz daha bilgiye dayanabilir.”*

EB3: *“Her sene aynı olduğunu düşünüyorum. Çok farklı konular görmüyoruz. Biraz daha genişletilebilir, daha derin konulara inilebilir bence. Konu azaltılabilir ama daha derine inilebilir.”*

RA7: *“Hayır eksikler. Örneğin Kur'an dersinde sadece ezberliyoruz hiçbir şekilde anlamlarını öğrenmiyoruz, bu müfredatta yok büyük ihtimalle. Ezberlediğim şeylerin anlamlarını bilmiyorum, bunu çok büyük bir eksiklik olarak görüyorum.”*

RA8: *“Bence senelerce aynı şeyler tekrarlanıyor. Ben ortaokuldan beri Bedir Savaşını görüyorum. İnsan bazen yeni şeyler öğrenmek istiyor. Bu konuda yetersiz olduğunu düşünüyorum. Daha iyi olabilir bence.”*

Müfredatların fazla olduğunu ifade eden öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

MB1: *“Fazlasıyla yeterli, ağır hatta. Tefsirin, Kur'an-ı Kerim'deki ezberlerin hafifletilmesi gerekiyor. Meslek derslerinin ahlaka yönelik verilmesi gerekiyor bence.”*

MC10: *“Biraz abartılı olduğunu düşünüyorum. Dinin sadece burada öğretilmesi gerekiyor, daha sadeleştirilmesi öz ve kısa bir anlatım olması gerekiyor. Çünkü burası fen ve sosyal bilimler proje okulu.”*

4.1.3. Meslek Dersleri Kitapları Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Meslek dersleri kitaplarının kolay anlaşılabilir olduğunu düşünüyor musunuz?”, “Kitaplarda sorularınıza yeterli cevap bulabiliyor musunuz?” ve “Kitapların içerikleri hakkında genel kanaatiniz nedir?” şeklinde sorular yöneltilmiştir.

Tablo 4.4: Kitapların Anlaşılabilirliği ile ilgili Öğrenci Görüşleri

<i>Kitapların Anlaşılabilirliği Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Anlaşılır	%60	18
Arapça kitabı haricinde anlaşılır	%16.7	5
Anlamakta zorlanıyorum	%10	3
Tefsir kitabı haricinde anlaşılır	%6.7	2
Dili ağır	%6.7	2

“Meslek dersleri kitaplarının kolay anlaşılabilir olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna gelen cevaplar incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmaktadır: Tablo 4.4’te belirtildiği üzere meslek dersleri kitapları hakkından öğrencilerden gelen cevaplardan %60’ı kitapların anlaşılır olduğu yönündedir. Arapça kitabı haricinde anlaşılır görüşü %16.7, anlamakta zorlandığını belirten görüşler %10, Tefsir kitabı haricinde anlaşılır olduğunu ifade eden görüşler %6.7, kitapların dilini ağır bulan görüşler ise %6.7 olarak ortaya çıkmaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğu ders kitaplarının anlaşılır olduğunu ifade etmişlerdir bu konuda elde edilen görüşlerden bazıları şöyledir:

ÖC6 “*Gayet güzel konu işleyişi, konu geçişleri gayet iyi. Hiç Arapça bilmiyorum diyen insan bile baştan sona kadar yapabilir.*”

EC2: “*Evet anlaşılır.*”

Arapça kitabı haricinde anlamakta zorlanmadığını belirten görüşlerden biri şöyledir:

EC7: “*Kolay anlaşılır ama Arapça dersinde en azından sorulara Türkçe eklenirse güzel olur.*”

Kitapların anlaşılmasının zor olduğunu ifade eden görüşlerden bazıları ise şu şekildedir:

HB7: “Ders kitapları sade ama çok anlaşılmadığını düşünüyorum. Kendi açımdan çok anlayamıyorum kitapları.”

MC10: “Abartılı buluyorum sadeleştirilmesi gerekiyor.”

Tefsir kitabı haricinde anlamakta zorlanmadığını belirten MB5 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: “Hepsi anlaşılır bir tek Tefsir anlaşılır değil.”

Kitapların dilini ağır bulan FB4 adlı katılımcının görüşü şu şekildedir: “Hayır, düşünmüyorum, bazı derslerin dili ağır.”

Tablo 4.5: Kitapların Yeterliliği Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Kitapların Yeterliliği Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Yeterli buluyorum	%60	18
Sorularıma cevap bulamıyorum	%23.3	7
Öğretmen desteğiyle yeterli oluyor	%16.7	5

“Kitaplarda sorularınıza yeterli cevap bulabiliyor musunuz?” sorusuna gelen cevaplar incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmaktadır: Tablo 4.5’te belirtildiği şekilde öğrencilerden %60 kadarı kitapları yeterli bulduğunu, %23.3’ü sorularına kitaplardan cevap bulamadığını, %16.7’si ise öğretmen desteğiyle kitapların anlaşılır olduğunu belirtmişlerdir.

Kitapların yeterli olduğu hakkında bilgiye ulaşabileceğimiz görüşlerden bazıları şu şekilde belirtilmiştir:

ÖC6: “Bulabiliyoruz, devletin dağıttığı ders kitapları da gayet yeterli.”

MB5: “Güzel kitaplar, bir eksiği fazlası yok, tam.”

Kitapların sorularına cevap bulamadığını ifade eden öğrencilerden bazılarının düşünceleri şu şekilde belirtilmiştir:

EB 3: “Tam olarak değil bazen eksik oluyor.”

RA7: “Okuduğumda aklıma bazı sorular geliyor ama cevapları yok.”

Öğretmen desteğiyle sorularına cevap bulduğunu ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

EC7: “Yeterli cevap bulamazsak hocalarımıza sorduğumuzda onlar yardım ediyor.”

Tablo 4.6: Kitaplar Hakkında Genel Görüşler

<i>Kitaplar Hakkında Genel Görüşler</i>	<i>Yüzdellik</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Yeterli	%30	9
Kolay anlaşılır	%16.7	5
Yüzeysel	%13.3	4
Bir şey öğretmiyor	%10	3
Dili ağır	%10	3
Düzenli değil	%6.7	2
Sadeleşmeli	%6.7	2
Edebi dili var	%3	1
Faydalı	%3	1

“Kitapların içerikleri hakkında genel kanaatiniz nedir?” sorusuna gelen cevaplar incelendiğinde şu bulgulara ulaşılmaktadır: Tablo 4.6’da belirtildiği şekilde öğrencilerden %30’u kitapların yeterli olduğunu, %16.7’si kolay anlaşılır olduklarını, %13.3’ü yüzeysel bulduklarını, %10’nu dilinin ağır olduğunu, %10 bir şey öğretmediğini, %6.7’si sadeleşmesi gerektiğini, %6.7’si düzenli olmadıklarını, %3.3’ü faydalı olduklarını, %3.3’ü ise edebi dilinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Kitaplar hakkında yeterli olduğunu ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

EC7: “*Yeterli müfredat için.*”

Kitapların kolay anlaşılır olduğunu ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

MA10: “*İyi basit anlaşılabilir kitaplar.*”

Kitaplar hakkında yüzeysel olduğunu ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

AA2: “*Konu hakkında genel bilgiyi veriyor. Çok ayrıntıya girdiğini de söyleyemem.*”

Kitaplar hakkında bir şey öğretmediği konusunda ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

ZB6: “*Ders kitapları sadece müfredatı bitirmeyi amaçlıyor, bir şey öğretmeyi amaçlamıyor o yüzden olumsuz düşünüyorum.*”

Kitaplar hakkında dili ağır olduğunu ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

MB1: “*Kitapların dili ağır ama içerisinde birçok bilgi var. Bir öğrencinin anlayabileceği bir kitap olmadığını düşünüyorum.*”

Kitaplar hakkında düzenli olmadığını ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

YB2: “*Kitapta karışık olan noktalarda kafamız karışıyor genelde her kitapta. Çok düzenli değil.*”

Kitaplar hakkında sadeleşmeli olarak fikir ifade eden görüşlerden biri şöyledir:

MC10: “*Abartılı buluyorum sadeleştirilmesi gerekiyor.*”

Kitaplar hakkında faydalı olduğuna dair öğrenci görüşü ise şöyledir:

EA4: “*Güzeller, bilgilendiriciler, günlük hayatta kullanabileceğim faydalı bilgiler veriyorlar.*”

Kitaplar hakkında edebi dili olduğuna dair öğrenci görüşü ise şöyledir:

RA6: “*Güzel edebi dilleri oluyor. Hoş buluyorum.*”

4.1.4. Farklı Kaynak Kullanımı Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Meslek dersi kitapları haricinde farklı kaynak veya materyallere ulaşıyor musunuz?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.7: Farklı Kaynak Kullanımı Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Farklı Kaynak Kullanımı Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Kullanılmıyor	%32.3	10
Kitaplar	%19.4	6
İnternet	%19.4	6
Materyaller	%16.1	5
Akıllı tahta	%12.9	4

4.7 nolu tabloda belirtildiği üzere araştırmaya katılan öğrenci görüşlerinin %32.3’ü ders kitabı haricinde başka kaynaklar kullanılmadığını, %19.4’ü ders kitabı dışında farklı kitaplar kullanıldığını, %19.4’ü internette ve %12.9’u akıllı tahta aracılığıyla farklı bilgilere ulaşıldığını, %16.1’i farklı materyaller kullanıldığını belirtmektedir.

Ders kitabı haricinde farklı kaynaklara ulaşmadıklarını belirten görüşlerden bazıları şöyledir:

YB2: *“Hayır, defterle devam ediyoruz.”*

EB3: *“Yok ulaşmadım.”*

RB8: *“Yok hayır.”*

Faklı kaynak olarak kitaplardan faydalandığını belirten görüşlerden bazıları şunlardır:

EA4: *“Evet, özellikle dini kitaplar alıp, birlikte sohbetler ediyoruz”.*

NA5: *“Evet bazen dışarıdan getirilen kitaplar veya tefsir kitapları olabiliyor”.*

RA6: *“Mesela tefsir dersi için başka kitaplardan yararlanıyoruz. Bazen kütüphaneye iniyoruz”.*

Faklı kaynak olarak internetten faydalandığını belirten görüşlerden bazıları şunlardır:

YC3: *“Evet. Kütüphane, internet kaynağı, ses kayıtları dinliyoruz”.*

MC5: *“Hayır, internetten evet.”*

Faklı kaynak olarak farklı materyallerden faydalandığını belirten görüşlerden biri şöyledir:

YC4: *“Kur’an-ı Kerim dersinde farklı materyallere ulaştık, onun haricinde uygulamalı derslerde bazı kağıtlar verdiler. “*

Faklı kaynak olarak akıllı tahtadan faydalandığını belirten görüşlerden bazıları şunlardır:

ÖC6: *“Akıllı tahtadan işledik.”*

AC9: *“Akıllı tahta kullanıyoruz.”*

4.1.5. Öğrencilerin Meslek Dersleri Notları Hakkında Görüşleri

Katılımcılara “Meslek dersleri notlarınız genel olarak nasıldır?” ve “Sizce meslek derslerinden aldığımız notlar neyi ifade eder?” şeklinde sorular yöneltilmiştir.

Tablo 4.8: Öğrencilerin Ders Notlarına İlişkin Algıları

<i>Ders Notlarına İlişkin Algılar</i>	<i>Yüzdelik</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
İyi	%73.3	22
Orta	%23.3	7
Kötü	%3.3	1

“Meslek dersleri notlarınız genel olarak nasıldır?” sorusuna yönelik öğrenci görüşleri tablo 4.8’de belirtmiştir. Öğrenciler büyük çoğunlukla %73.3 oranında ders notlarının iyi olduğunu düşünmektedir. %23.3 orta seviyede, %3.3 ise ders notlarının kötü olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.9: Öğrenciler Açısından Ders Notlarının Anlamı

<i>Ders Notları Anlamı</i>	<i>Yüzdelik</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
İyi bir öğrenci olduğumu	%93.3	28
Dinimi önemsemiğimi	%3.3	1
Cevap veremiyorum	%3.3	1

“Sizce meslek derslerinden aldığınız notlar neyi ifade eder?” sorusuna yönelik cevaplar tablo 4.9’da sunulmuştur. Öğrencilerin %93.3’ü bu durumun bir anlamı olmadığını, kendilerinin iyi bir öğrenci olduğunu ifade etmişlerdir. Konuya cevap veremediğini ifade eden öğrenciler %3.3’tür. %3.3 oranında elde edilen görüş ise öğrencinin dinini önemsemiğini bu durumun notlarına yansıdığını belirtmektedir.

Katılımcıların çoğunluğu aldıkları bu notların bir şey ifade etmediğini, kendilerinin iyi bir öğrenci olduğunu belirtmişlerdir. Bu görüşte olan öğrencilerden alınan verilerden bazıları şu şekildedir:

EA1: “Bence sadece ezbere ve kitaba dayalı bir dersi iyi ezberlediğimi gösterir, bu yüzden çok da önemsemiyorum notları”.

EA4: “İyi bir öğrenci olduğumun ifadesi.”

MC10: “Diploma notu. İyi bir öğrenci olduğumu”.

Katılımcılardan bir tanesi aldığı bu notların dinini önemseydiğini gösterdiğini belirtmiştir. Bu düşüncüyü şu şekilde sunmuştur:

EB3: “Benim dinimi önemseydiğimi ve bu derslere önem verdiğimi gösterir.”

MC5 adlı katılımcı ise konuya cevap veremeyeceğini belirtmiştir.

4.2. Öğrencilerin Meslek Dersi Öğretmenleri Hakkındaki Görüşleri

Bu bölümde öğretmenlerin öğrenci ile olan iletişimi, öğrenci sorusuna verdiği dönüt ve öğretmenlerin ders içi veya ders dışı yaptığı etkinlikler hakkında öğrenci görüşleri sonucu elde edilen veriler yer almaktadır.

4.2.1. Öğrencilerin Öğretmenleriyle İletişimi Hakkında Görüşleri

Katılımcılara “Okulunuzdaki meslek dersleri öğretmenlerinizle iletişiminiz nasıldır?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.10: Öğretmenle İletişim ile ilgili Öğrenci Görüşleri

<i>Öğretmenle İletişim Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
İyi iletişim kuruyoruz	%50	15
İyi değil/Kötü	%23.3	7
İlgililer	%6.7	2
Abi abla gibi	%6.7	2
Hocasına göre değişiyor	%6.7	2
Çekinmiyoruz	%3.3	1
Baskıcılar	%3.3	1

Tablo 4.10’da belirtildiği üzere öğrenciler sınıf içerisinde öğretmenleriyle olan iletişimleri hakkında % 50 oranında iyi iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden %23.3’ü öğretmenleriyle kötü iletişimlerinin olduğunu, %6.7’si öğretmenlerinin ilgili olduklarını, %6.7’si abi abla gibi kendilerine yakın hissettiklerini, %6.7’si iletişimin hocaya göre değiştiğini, %3.3’ü çekinmeden öğretmenleriyle iletişim kurabildiklerini, %3.3’ü ise baskıcı olduklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenleriyle iyi iletişim kurduklarını belirten öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

MA10: *“En iyi onlarla genelde.”*

EC2: *“Gayet iyi.”*

YC4: *“Çok sıkı görüşürüz.”*

İletişim konusunda iyi olmadığını, kötü olduğunu belirten görüşlerden bazıları ise şu şekildedir:

FB4: *“Benim bir sorunum yok ama hocaların bize karşı tutumunun yanlış olduğunu düşünüyorum.”*

RB8: *“Çoğuyla anlaşamıyoruz.”*

İletişim konusunda öğretmenlerinin ilgili olduğunu belirten görüşlerden biri ise şu şekildedir:

EA4: *“Güzel. Bizimle ilgilenirler.”*

İletişim konusunda öğretmenlerinin abi abla gibi olduğunu belirten görüşlerden biri ise şu şekildedir:

RA8: *“Onlarla sanki ablalarımız abilerimiz gibi iletişim kurabiliyoruz”.*

Öğretmenleriyle iletişimin hocaya göre değiştiğini belirten öğrenci görüşlerinden biri şöyledir:

AC9: *“Hocadan hocaya değişiyor.”*

İletişim konusunda çekinmediklerini belirten görüş ise şu şekildedir:

NA5: *“Hocalara çekinmeden sorular sorabiliyoruz.”*

İletişim konusunda baskıcı belirten görüş ise şu şekildedir:

ZB6: *“Kuşak çatışması var aramızda o yüzden sağlıklı bir iletişim yok. Baskıcılar.”*

Katılımcılara “Okulunuzdaki meslek dersi öğretmenlerinize sorularınızı kolaylıkla sorabiliyor musunuz?” ve “Ders sırasında sorularınıza genel olarak yeterli cevap bulabiliyor musunuz?” şeklinde sorular yöneltilmiştir.

Tablo 4.11: Soru Sorulduğunda Öğretmen Tutumu Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Öğretmen Tutumu/Dönüt ile İlgili Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Çekinmeden sorarım	%76.7	23
Hocasına göre değişiyor	%20	6
Yargılayıcılar	%3.3	1

“Meslek derslerinde sorularınızı kolaylıkla sorabiliyor musunuz?” sorusuna gelen cevaplar incelendiğinde: tablo 4.11’de belirtildiği şekilde şu bulgulara ulaşılmaktadır: Öğrencilerden %76.7’si çekinmeden öğretmenlerine sorularını sorabildiğini ifade etmiştir. %20’si hocasına göre değiştiğini, %3.3’ü ise öğretmenlerinin yargılayıcı tutum içinde olduklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerinden çekinmeden soru sorabildiğini ifade eden öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

HB7: “Evet çok rahatça sorabiliyorum”.

RA8: “Evet ne merak ettiyse sorabiliyoruz.”

Öğretmenlerine soru sorabilme konusunda konunun hocaya göre değiştiğini ifade eden öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

MC5: “Hayır, hocaya göre değişiyor.”

MB1: “Bazıları evet ama bazılarına hayır.”

Yargılayıcı oldukları için çekindiğini belirten FB4 adlı katılımcı düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: “Hayır, çünkü yargılayıcı cevap veriyorlar ya da yargılayıcı bakıyorlar”.

Tablo 4.12: Sorulara Öğretmen Yeterliliği Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Öğretmen Yeterliliği Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Yeterli cevap alırım	%60	18
Bazen	%30	9
Kaynak öneriyorlar	%3.3	1
Hocasına göre değişiyor	%3.3	1
Cevap bulamıyorum	%3.3	1

Ders sırasında sorularınıza genel olarak yeterli cevap bulabiliyor musunuz? Sorusuna gelen cevaplar incelendiğinde tablo 4.12’de belirtildiği şekilde şu bulgulara ulaşılmaktadır: öğrencilerden %60’ı sorularına yeterli cevap alabildiğini ifade etmiştir. Diğer görüşler ise; %30’u her zaman değil bazen cevap alabildiğini, %3.3’ü hocasına göre değiştiğini, %3.3’ü öğretmenler cevap veremese de öğrenciye kaynak önerdiğini göstermektedir. %3.3’ü ise herhangi bir cevap bulamadıklarını belirtmektedir.

Öğretmenlerine soru sorduklarında yeterli cevaba ulaştıklarına dair öğrenci görüşleri şöyledir:

ZA3: *“Genelde buluyorum.”*

RA8: *“Genelde hocalarım bilgi sahibi oluyorlar ama olmasalar bile hemen bilgi edinip bana geri dönüyorlar”.*

Öğretmenlerine soru sorduklarında bazen yeterli cevaba ulaştıklarını belirten öğrenci görüşleri şöyledir:

MB1: *“Yeri geldiğinde evet, yeri geldiğinde olumsuz.”*

YC8: *“Hocadan hocaya değişiyor.”*

Öğretmenlerine soru sorduklarında kaynak önerisinde bulunduğu dair öğrenci görüşü şöyledir:

NA5: *“Bazen hocaların bilgisi yeterli olmuyorsa, kaynak araştırmak konusunda yardımcı oluyorlar”.*

Öğretmenlere soru sorduğunda cevabın yeterli olmasının hocaya göre değiştiğini belirten öğrenci görüşü şöyledir:

AA2: *“Dediğim gibi hocadan hocaya değişiyor.”*

Öğretmenlerine soru sorduklarında yeterli cevaba ulaşamadığını belirten öğrenci görüşü ise şöyledir:

FB4: *“Hayır.”*

4.2.2. Öğrencilerin Uygulanan Etkinlikler Hakkında Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde ise meslek dersleri öğretmenlerinin ders içi veya ders dışı etkinliklere yer verip vermemeleri hakkında öğrenci görüşleri sunulmuştur. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.13: Öğretmenin Uyguladığı Etkinlikler Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Uygulanan Etkinlikler Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdelik</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Etkinlik yapılmıyor	%37.1	13
Gezi	%25.7	9
Hutbe-Vaaz	%17.1	6
Sohbet	%14.3	5
Yarışma	%2.9	1
Eğitici oyun	%2.9	1

Katılımcılara “Meslek derslerinde ders içi veya ders dışı etkinlikleriniz oluyor mu?” şeklinde soru yöneltilmiştir. 4.13 nolu tabloda gösteriliği şekilde derslerle ilgili ders içi veya ders dışı etkinlik yapılmadığını belirten görüşler %37.1 olarak verilmektedir. Etkinlik yapıldığına dair diğer görüşler ise; %25.7 gezi, %17.1 vaaz/ hutbe, %14.3 sohbet, %2.9 yarışma, %2.9 eğitici oyun şeklindedir.

Etkinlik yapılmadığına dair öğrenci görüşleri şöyledir:

EB3: “Yok olmuyor, daha önce bizden talep gelmedi. Biz sunsak tabi ki kabul ederlerdi.”

YC1: “Genelde olmuyor.”

HB7: “Yok olmuyor.”

Gezi etkinliği yapıldığına dair öğrenci görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir.

MC5: “Arada oluyor, geziye falan götürüyorlar. “

YC3: “Oluyor, bazı geziler oluyor.”

Hutbe/Vaaz etkinliği yapıldığına dair öğrenci görüşlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir.

RA8: “*Oluyor mesela Hitabet dersinde geçenlerde bir mevlide gittik orada bir arkadaşım vaaz verdi.*”

SA9: “*Evet örneğin Hitabet dersinde vaaz vermek gibi.*”

Sohbet etkinliği yapıldığına dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

AC9: “*Sabah sohbetler oluyor, hutbeler veriyoruz. Okul çıkışı cuma günleri sohbetler oluyor.*”

ÖC6: “*Aktivitelerimiz, sohbetlerimiz, Ramazan’da iftar programlarımız, Kur’an okuma ve tilavet derslerimiz oluyor.*”

Yarışma yapıldığına dair öğrenci görüşü şöyledir:

EC2: “*Yarışmalar yapıyoruz, geziler birkaç defa oldu.*”

Eğitici oyun etkinliği yapıldığına dair öğrenci görüşü şöyledir:

ÖC6: “*Oluyor. Arapça dersinde kelime oyunları vs bunlar yapılıyor.*”

4.3. Din eğitiminin Öğrenciye Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde hayatı anlamlandırma ve kimlik oluşturma konusunda öğrenciye yol gösterici durumda olan İmam Hatip Liselerinde verilen din eğitiminin öğrencilere etkileri konusunda elde edilen görüşler sunulmuştur. Bu görüşler; din eğitiminin kimlik oluşumuna etkisi, hayatı anlamlandırma konusunda katkısı, sorgulama ve araştırma yetilerine etkisi şeklinde kategorize edilmiştir.

4.3.1. Kimlik Gelişimine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

Araştırmanın bu bölümünde meslek dersleri bağlamında öğrencilerin düşünce dünyalarının kimlik gelişimlerine etkisi konusunda elde edilen görüşler bulunmaktadır. Katılımcılara “Din eğitiminin kimlik gelişiminizde olumlu veya olumsuz bir etkisi var mı?” ve “Okulunuzdaki din eğitiminin üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.14: Kimlik Gelişimine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Kimlik Gelişimine Etkisi Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Kulluk bilinci oluşturuyor	%27.3	9
Etkisi yok	%24.2	8
Dinden uzaklaştırıyor	%9.1	3
İletişimi destekliyor	%9.1	3
Hayatıma destek oluyor	%9.1	3
Sakıncalı içerikten koruyor	%6.1	2
Olumsuz etkiliyor	%6.1	2
Boşluktan kurtarıyor	%3	1
Geliştiriyor	%3	1
Dine bağlıyor	%3	1

Tablo 4.14’te sunulduğu şekliyle İmam Hatip Lisesinde verilen din eğitiminin öğrencilerin kimlik oluşturma sürecine etkisi hakkında görüşler; %27.3 kulluk bilinci oluşturuyor, %24.2 etki etmiyor, %9.1 kendilerini dinden uzaklaştırıyor, %9.1 başkalarıyla iletişimi destekliyor, %9.1 hayatıma destek oluyor, %6.1 sakıncalı içeriklerden koruyor, %6.1 olumsuz etkiliyor, %3 boşluktan kurtarıyor, %3 beni geliştiriyor, %3 dine bağlıyor şeklindedir. Bu ifadelerden din eğitiminin %60.6 oranında öğrenci açısından olumlu etkisinin olduğu ifade edilebilir.

Din eğitiminin kimlik gelişimine etkisi konusunda kulluk bilinci oluşturduğuna dair ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

MB5: “*Hareketlerimizde, tavırlarımızda ona göre ilerliyoruz. Yani anlatılana uyarak hareket etmeye çalışıyoruz*”.

RA7: “*Tam olarak nasıl yaşayacağımı biliyorum. Müslüman olarak başka bir şey araştırmama gerek kalmıyor, günlük hayatımda okulda öğrenebiliyorum bu bilgileri.*”

Din eğitiminin kimlik gelişimine etkisi konusunda herhangi bir etkisinin olmadığını ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

YC8: “*Okuldaki din eğitiminin herhangi bir etkisi yok*”.

YC1: “*Benim için etkisi yok.*”

Din eğitiminin dinden uzaklaştırdığına dair ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

AA2: *“Dinden uzaklaşmamı sağlıyor.”*

MB1: *“Olumlu ve olumsuz yönü de var. Olumlu yönü biraz daha fazla. Olumsuz yönü; çocuğu yapmış olduğu konuşmalarla dinden uzaklaştırdığını düşünüyorum ben. Zorbalık var gibi sanki hissediyorum, hissettiriyor.”*

Din eğitiminin iletişimi desteklediği yönünde ifade edilen görüşlerden biri şöyledir:

EC2: *“Olumlu etkisi oluyor tabi ki arkadaşlarımızla olan diyaloglarımızda.”*

Din eğitiminin yol gösterici olarak hayata destek olduğuna dair ifade edilen görüşlerden biri şöyledir:

ZA3: *“Hayatta doğru ve yanlış gösterdiği için bir tık daha doğru yola geçmemi sağlıyor.”*

Din eğitiminin sakıncalı içeriklerden koruduğuna dair ifade edilen görüşlerden biri şöyledir:

AC9: *“Güzel. Başka şeylere meyletmemi engelliyor.”*

Din eğitiminin kimlik gelişimine etkisi konusunda olumsuz etkilendiğini ifade edilen görüşler şunlardır:

EA1: *“Hocalardan dolayı ya da başka nedenlerden olumsuz da etkisi oluyor. Daha çok bakış açısıyla ilgili mesele.”*

YB10: *“Olumsuz olarak biraz daha ana derslere ilgiyi düşürebiliyor.”*

Din eğitiminin kişiyi boşluktan kurtardığına dair ifade edilen görüş şöyledir:

RA8: *“Ama ortaokulda bir imam hatip geçmişim olmasaydı belki de bu konuda kendimi dine itemeyecektim, daha boşlukta kalacaktım ve kimlik gelişimim bu yönde olmayacaktı.”*

Din eğitiminin kişiyi geliştirdiğini ifade edilen görüş şöyledir:

YC4: *“Gayet olumlu, kendimi gayet geliştirdiğimi hissediyorum.”*

Din eğitiminin dine bağlanma konusunda desteklediğine dair ifade edilen görüş şöyledir:

HB7: *“Olumlu etkisi oluyor, beni dine bağlıyor. Dine göre yaşamaya yöneliyor beni.”*

4.3.2. Sorgulama ve Araştırma Yetilerine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Aldığınız din eğitimi yaşamınızda araştırma, merak ve sorgulama konusunda size katkı sağlıyor mu?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.15: Sorgulama ve Araştırma Yetisine Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Sorgulama ve Araştırma Yetisine Etkisi Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdelik</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Araştırmaya yönlendiriyor	%33.3	10
Sorgulamaya katkı sağlıyor	%33.3	10
Etkisi olmuyor	%33.3	10

Elde edilen görüşlerin tablo 4.15’te sunulduğu şekliyle eşit oranda (%33.3) olduğu görülmektedir. Bu görüşlerden bir tanesi öğrencilerde din eğitiminin kendilerini araştırmaya yönlendirdiği, bir diğeri sorgulamalarına katkı sağladığı şeklindedir. Bu düşüncelerin haricinde öğrencinin araştırma ve sorgulamasına etkisi olmadığını belirten görüşler de aynı orandadır.

Din eğitiminin sorgulama ve araştırma yetilerine etkisi konusunda kendilerini araştırmaya yönelttiğini ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

EA1: “Evet oluyor. Örneğin geçen sene sanırım ateizmle ilgili araştırdık ve bunları aramızda tartışmıştık.”

EC2: “Oluyor, Kur’an Dersleri özellikle dini konularda araştırmaya yönelik içine çekiyor.”

EA4: “Evet mesela öğrendiğim bir bilgi daha sonradan hım böyleymiş acaba bu konu hakkında daha fazla bilgi var mı diye sonradan internette araştırma yapıyorum.”

Din eğitiminin sorgulama ve araştırma yetilerine etkisi konusunda kendilerini sorgulamaya yönelttiğini ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

YC4: “Din açısından çok sorgulayıcı bir insan değilim ama daha çok beni sorgulamaya itti, sorularıma da cevap aldım. Daha kuvvetli bir imana daha kuvvetli bir bakış açısına sahip olduğumu düşünüyorum”.

MB1: “Evet, sorgulamayı sağlıyor, araştırmayı değil.”

RB8: “Evet çoğu zaman sorguluyorum.”

Din eğitiminin sorgulama ve araştırma yetilerine etkisi konusunda herhangi bir etkisinin olmadığını ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

MB5: “Sadece ders için katkı sağlıyor. Mesela araştırma ödevi veriliyorsa ona göre araştırma yapıyorum. Yoksa pek araştırma yapmıyorum”.

RA7: “Hayır çünkü hepsini ders olarak sınav odaklı görüyorum. Bu yüzden çok araştırmam gelmiyor. Daha çok sınavda ne çıkacaksa onu biliyim”.

4.3.3. Din Eğitiminin Hayatı Anlamlandırma Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Din eğitimi yaşamınızı anlamlandırma konusunda size destek oluyor mu?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.16: Hayatı Anlamlandırma Etkisi Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Hayatı Anlamlandırma Etkisi Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Etkisi oluyor	%41.4	12
Etkisi olmuyor	%34.5	10
Neden inandığımı anlıyorum	%13.8	4
Araştırmaya yönlendiriyor	%6.9	2
Düşündürüyor	%3.4	1

İmam Hatip Lisesi meslek derslerinin öğrencinin anlam dünyasına etkisi kapsamında elde edilen veriler tablo 4.16’da belirtilmiştir. Elde edilen görüşlerin %41.4’ü katılımcıların din eğitimlerinin hayatı anlamlandırma konusunda kendilerine etkisi olduğu yönünde görüş beyan etmişlerdir. %34.5 olarak elde edilen görüşler alınan din eğitiminin öğrencinin anlam dünyasına etki etmediği yönündedir. Diğer görüşler ise; %13.8 neden inandığımı anlıyorum, %6.9 araştırmaya yönlendiriyor, %3.4 ise düşündürüyor şeklindedir.

Katılımcıların din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda etki ettiğini ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

SA9: “Evet zaten bunun en önemli şeylerinden biri de öğretmenlerimiz. Sadece ders anlatıp bırakmıyorlar, bununla ilgili bize kitaplar, filimler öneriyorlar, gerekirse makaleler atıyorlar, okuyoruz.”

YC4: “Fazlasıyla.”

AC9: “Bazı derslerin hakkını yemeyelim. Bazıları gerçekten sorularımıza cevap veriyor. Bazı hocalar özel olarak ders içi ders dışı ilgileniyor.”

Katılımcıların din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda etki etmediğini ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

AA2: “Genel olarak eğitim konusunda pek bir farklılık olmuyor daha çok kendi düşüncelerimde buluyorum. Derslerde somut bilgiler öğreniyoruz.”

ZB6: “Hayır çünkü yaşamla alakalı hiçbir konu yok.”

NA5: “Pek değil, ders gözüyle bakıyorum.”

Din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda neden inandığımı anlıyorum şeklinde ifade edilen görüşlerden bazıları şunlardır:

EA1: “Evet dinimizi öğreniyoruz sonuçta ve neden inandığımızı, ne için olduğunu bunun gibi şeyleri öğreniyoruz. Daha çok anlamlı oluyor bizim için.”

EA4: “Evet mesela neden Müslüman olduğum hakkında, neden İslam, neden ibadet ediyorum, yaşama amacım gibi konuları hakkında fikir sahibi oldum.”

RA8: “Tabi ki çünkü her şeyi yaratan birinin olduğunu ve senin aslında boşuna yaşamadığını bildiğiniz zaman hayat çok daha yaşanılabilir çok daha iyi bir hale geliyor.”

Din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda araştırmaya yöneliyor şeklinde ifade edilen görüşlerden biri şöyledir:

EC2: “Oluyor tabi ki. Özellikle dini konularda merak ve araştırma sonucunda olumlu düşünceler ortaya çıkıyor. “

Din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda düşündürüyor şeklinde ifade edilen görüş şöyledir:

ÖC6: “Tabi ki de. Psikolojik olarak, hayat bakış açısı olarak biz şu anda cahiliz. İmam Hatip insana nerde ne yapması gerektiğini öğretiyor sonuç olarak nereden geldim nereye gidiyorumu düşündürüyor.”

RB8 adlı katılımcı ise konuya cevap veremeyeceğini belirtmiştir.

4.4. Din Eğitiminin İlişkilere Yansıması Hakkında Öğrenci Görüşleri

İmam Hatip Lisesi meslek dersleri kapsamında verilen din eğitimi öğrencilerin ilişkilerine yansımaları araştırmanın bu bölümünde ele alınmaktadır. Bu durum iki şekilde ele alınmıştır. Bu durumlardan ilki aileleriyle olan ilişkiler, diğeri ise arkadaşları veya farklı çevreleri ile olan ilişkiler kapsamındadır.

4.4.1. Aile ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Okulunuzdaki din eğitiminin aile ilişkilerinize bir etkisi var mı?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcı cevapları şöyledir:

Tablo 4.17: Aile ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Aile İlişkilerine Yansıması Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
Etkisiz	%50	15
Olumlu iletişim	%30	9
Sevi ve saygı oluşturuyor	%13.3	4
Aynı bakış açısı oluşturuyor	%6.7	2

Aileleriyle iletişimlerini aldıkları din eğitimi bağlamında değerlendiren öğrencilerin sunduğu veriler tablo 4.17’de belirtilmiştir. Elde edilen verilerden anlaşılacağı üzere katılımcıların konuyla ilgili düşüncelerinin %50’si okullarında aldıkları din eğitiminin aileleriyle olan ilişkilerine etkisinin olmadığı yönündedir. Diğer görüşler ise %30 ile aileleriyle olumlu etkileşim konusunda kendilerini desteklediğini, %13.3 aileleriyle aralarında sevgi ve saygı oluşturduğunu, %6.7 ise aileleriyle aynı bakış açısı oluşturduğunu ifade etmektedir.

Din eğitiminin aile ile ilişkilerine bir etkisinin olmadığına dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

ZB6: “Hayatımı çok etkilediğini düşünmüyorum. Buradaki din eğitimi derslerinin.”

RB8: “Çok etkilemiyor.”

YB10: “Yok, bir etkisini görmedim.”

Din eğitiminin aile ile ilişkilerine olumlu etkileşim oluşturduğuna dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

RA8: “En klasik bir laf mesela “anne babanıza öf bile demeyin” derler ya, Kur’an’ı Kerim’de geçiyor. Anne baba ilişkilerimde bunları okuduğum zaman istesem de kızamıyorum onlara. Çünkü onlar benim yetişmemde önemli bir paya sahipler. Bu yüzden de aile ilişkilerimde gelişmem için olumlu etkisi var”.

EC2: “Olumlu bir etkisi oluyor, olumsuz bir etkisini görmedim.”

Din eğitiminin aileleriyle aralarında saygı ve sevgi oluşturduğuna dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

EA4: “Olumlu etkisi oluyor mesela kardeşlerimle aramızın daha iyi olması, anne babama saygı ve sevgi ve hürmet gibi konular”.

EB3: “Saygı ve sevgi yönünden biraz daha destekliyor.”

Din eğitiminin aileleriyle aynı bakış açısı oluşturduğuna dair öğrenci görüşlerinden biri şöyledir:

NA5: “Ailem daha dindar olduğu için bazı şeylere bakış açılarını anlayabiliyorum”.

4.4.2. Çevre ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri

Katılımcılara “Din eğitiminin çevrenizdeki kişiler arası ilişkilerde bir etkisi oluyor mu?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.18: Çevre ile İlişkiler Hakkında Öğrenci Görüşleri

<i>Çevre İlişkilerine Yansıması Hakkında Görüşler</i>	<i>Yüzdeler</i>	<i>Görüş Sayısı</i>
İletişimi destekliyor	%50	15
Etki etmiyor	%36.7	11
Ön yargı oluşturuyor	%6.7	2
Çatışma oluyor	%3.3	1
Gereksiz görülüyor	%3.3	1

Elde edilen görüşler öğrencilerin aldıkları din eğitiminin tablo 4.18’de belirtildiği şekilde %50 oranında iletişimlerini desteklediğini göstermektedir. %36.7 oranında oluşan verilere göre ise öğrenciler konuyla ilgili herhangi bir etki oluşmadığı belirtilmektedir. Diğer görüşler ise; %6.7 çevrelerinde din eğitiminin ön yargı oluştuğu, %3.3 arkadaşlarıyla çatışma yaşadıklarını, %3.3 gereksiz görüldüğü şeklindedir.

Din eğitiminin çevreleriyle aralarındaki iletişimi olumlu desteklediğine dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

ÖC6: *“Çevre olarak herkes seninle aynı kafa yapısında olacak değildir. Ben imam hatipli olarak ayrıcalıklı olduğum için bu yaptığı şeyin yanlış veya aşırı doğru olduğunu söyleyebilir, onları destekleyebilirim”.*

RA6: *“İmam hatipte okumayan arkadaşlarım olduğunda onların sorduğu sorulara farklı bir bakış açısı geliştirebilme ihtimalim daha yüksek oluyor. Tabi ki benim de bilmediğim şeyler oluyor. En azından araştırma gücüne sahip oluyorum. Bu yüzden çevremle ilişkilerimde olumlu etkisi oluyor”.*

YB2: *“Mesela kötü alışkanlıkları olan arkadaşlarımız olduğu zaman “ben bundan uzaklaşmalıyım” diyebiliyorum rahatça. Benim için yararlı olduğunu düşünüyorum, olumlu olarak yorumluyorum”.*

Din eğitiminin çevreleriyle aralarındaki iletişime bir etkisinin olmadığına dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

ZA3: *“Genel olarak bir etki yaratmıyor.”*

YC8: *“Hayır olmadı, nötr.”*

AA2: *“Bir farklılık yok.”*

Din eğitiminin çevrelerinde ön yargıya sebep olduğuna dair öğrenci görüşlerinden bazıları şöyledir:

RB8: *“Çoğu zaman olumsuz etkiliyor. Mesela önyargı olabiliyor”.*

AA3: *“Bu bir önyargıdan kaynaklı olumsuz bir etki yaratıyor. Ama olumlu bir etkisini de görmedim”.*

Din eğitiminin çevreleriyle çatışmaya sebep olduğuna dair öğrenci görüşlerinden biri şöyledir:

MB1: “Yeri geldiğinde arkadaşım ile bir konu hakkında konuştuğumuzda kendisi farklı düşüncesi oluyor, benim de farklı düşüncem oluyor, hocanın da farklı düşüncesi oluyor, ortada bir kaos, çatışma oluyor”.

Din eğitiminin çevrelerinde gereksiz görüldüğüne dair öğrenci görüşlerinden biri şöyledir:

AA2: “Meslek dersleri kendi yaşlarımız tarafından gereksiz görülüyor, bu da olumsuz bir etki oluyor.”

4.5. Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Genel Tutumu

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen veriler ışığında mülakata katılan öğrencilerin okullarındaki meslek derslerine olan tutumlarıyla ilgili oluşan görüşler sunulmaktadır. Katılımcılara “Okulunuzda verilen din eğitime yönelik tutumunuz nasıldır?” şeklinde soru yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.19: Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Genel Tutumu

Genel Tutum	Yüzdeler	Görüş Sayısı
Seviyorum	%60	18
İyi veya kötü değil-Orta	%26.7	8
Sevmiyorum	%10	3
Hocasına göre değişir	%3.3	1

Tablo 4.19’da belirtildiği şekliyle görüşlerin çoğunluğu (%60) öğrencilerin meslek derslerine yönelik genel tutumlarını bu dersleri seviyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Diğer görüşler ise; %26.7 iyi veya kötü değil orta seviyede, %10 sevmiyorum, %3.3 ise hocasına göre değişir şeklindedir.

Din eğitimini sevdiğini ifade eden öğrenci ifadelerinden bazıları şöyledir:

ÖC6: “Tabii ki de seviyorum, okulumuzun disiplini genel olarak çok güzel. Dersler, öğretmenler açısından olsun, mescidimiz, derslerin akışı gayet güzel. Aktivitelerimiz, sohbetlerimiz, Ramazan’da iftar programlarımız, Kur’an okuma ve tilavet derslerimiz oluyor. Kur’an okuma, siyeri Nebi yarışmalarımız oluyor bunlar güzel oluyor. Bunlar dine bizi ısındırıyorlar”.

RA8: “Benim iyi bir tutumum var ama bazı arkadaşlarım bunu bir külfet gibi görüyorlar. Çünkü (merkezi) sınavlarda çıkmayacak AYT (Alan Yeterlilik Testi)’de, TYT (Temel Yeterlilik Testi)’de. Ama ben bunu bir genel kültür gibi gereken bir şeymiş gibi gördüğüm için böyle bir şey yaşamıyorum”.

Din eğitime yönelik tutumunun orta seviyede/nötr olduğunu belirten öğrenci görüşü şöyledir:

RA7: “Çoğunluğunun fazla olduğunu düşünsem de nötr.”

AA2: “Çok bir faydası var diyemem ama zararı da yok. Nefret de etmiyorum.”

Din eğitimini sevmediğini ifade eden öğrenci ifadelerinden bazıları şöyledir:

RB8: “Yeterli olduğu sürece sevilebilecek düzeyde ama çok fazla olduğu zaman ben pek sevmiyorum.”

MC10: “Çok sevmiyorum biraz abartılı buluyorum.”

Din eğitime yönelik tutumunun hocaya göre değiştiğini belirten öğrenci görüşü şöyledir:

YC8: “Okuldaki din eğitimi yetersiz. Hocasına göre sevdirilmesine göre dersin değişiyor”.

4.6. Öğrencilerin Din Eğitimi Hakkında Beklentileri

Katılımcılara meslek dersleri değişkenleri hakkında 22 adet soru yöneltildikten sonra son olarak din eğitiminden beklentilerinin neler olduğu hakkında soru yöneltiştir. Katılımcıların cevapları şöyledir:

Tablo 4.20: Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Beklentileri

Öğrencilerin Beklentileri	Yüzdeler	Görüş Sayısı
Uygulamalı olmalı	%23.3	7
Hayata aktarılmalı	%20	6
Baskıcı olmamalı	%20	6
Beklenti yok	%16.7	5
Dersler hafifletilmeli	%13.3	4
Kur’an içeriği öğretilmeli	%3.3	1
Tekrara düşülmemeli	%3.3	1

Tablo 4.20’de belirtildiği şekilde katılımcılardan elde edilen görüşler; %23.3 uygulamalı olmalı, %20 baskıcı olmamalı, %20 hayata aktarılmalı, %16.7 beklenti yok, %13.3 dersler hafifletilmeli, %3.3 Kur’an içeriği öğretilmeli ve %3.3 tekrara düşmemeli şeklindedir.

Katılımcıların din eğitiminin uygulamalı olması konusunda gelen ifadeleri şöyledir:

EC7: *“Uygulamalı olarak gösterilmeli. Kaynaklarla desteklenmeli, araştırmaya sevk edilmeli öğrenci. Mesela namaz kılmayı öğretiyorsan uygulamalı olarak da gösterilmeli”.*

YC4: *“Daha çok uygulamalı olmalı, çok sözlü ve ezberci kalıyor. Şu an Hitabet dersinde vaaz veriyoruz, hutbeye çıkıyoruz, namaz kıldırıyoruz, ders verebiliyoruz. Aynı şekil Kur’an derslerinde olsun diğer derslerde olsun uygulamalı olmalı”.*

YC4: *“Daha çok uygulamalı olmalı, çok sözlü ve ezberci kalıyor. Şu an Hitabet dersinde vaaz veriyoruz, hutbeye çıkıyoruz, namaz kıldırıyoruz, ders verebiliyoruz. Aynı şekil Kur’an derslerinde olsun diğer derslerde olsun uygulamalı olmalı”.*

Katılımcıların din eğitiminin hayata aktarılması konusunda gelen ifadeleri şöyledir:

AA3: *“Bence bir tık kitaba ve konulara bağlı kalmaktansa günlük hayatla alakalı olsa, yaşama yakın olsa isterim. Günlük hayatta da etkisi oluyor ama biraz daha yakın olsa iyi olur”.*

EA4: *“Din eğitimi genel olarak detay bilgilerden çok, yaşamımı etkileyebilecek günlük hayatımda kullanabileceğim, kafama takılan soruları cevaplayabileceğim konulardan oluşmalı”.*

NA5: *“Öğrencilerle etkileşimli bir halde bilginin verilmesini beklerim. Fen dersleri gibi anlatılıp teorik halde kalacak dersler değil. Hayatın kendisinden örnekler olmalı ve öğrencilerin bu konularda düşüncelerinin genişletilmesi gerekiyor”.*

RA8: *“Öğrenci o din dersini aldığı zaman bunu hayatında uygulayabilmeli, hayatında bir noktada görebilmeli. Çünkü kitaplardan okuyarak ben bir yere gelinebileceğini düşünmüyorum. Ben onu hayatımda uygulayamadıkça bir şey yapamam”.*

Katılımcıların din eğitiminin baskıcı olmaması konusundaki ifadeleri şöyledir:

EB3: *“Biraz daha hocaların insanlarla iyi bir iletişim kurması lazım. Çünkü çocuklara sert çıktıkları zaman dinden soğuma vs. gibi şeyler olabilir. Sırf hocadan dolayı dine*

karşı olmamalı insan. O yüzden o tarz öğretmenleri biraz daha dikkatli tutmamız gerekiyor. Çünkü insanları dersten değil, dinden de soğutabilirler. Baskıcı olmamalı”.

MB5: “Hocalar daha sevdirecek anlatılması gerekiyor. Anlatma odaklı anlattıkları için pek sempatik olmuyor. Dinleyesimiz gelmiyor. Hocaların biraz daha anlayışlı olması gerekiyor”.

Din eğitiminden bir beklentilerinin olmadığını belirten öğrenci görüşleri ise şunlardır:

EA1: “Pek beklentim yok, sorularımıza cevap alıyoruz, neden inandığımızı, bunun sonucunda neler olacağını öğreniyoruz.”

AA2: “Açıkçası buraya gelip din eğitimi bitecek, bundan sonra din eğitimi düşünmüyorum, kendimi düşüncelerim açısından geliştirmeyi düşünüyorum. Çünkü bu eğitim kısmını biliyorum diyebilirim. Genel olarak derslerde somut bilgiler öğreniyoruz. “

YC1: “Bence böyle olmalı pek bir beklentim yok, böyle olmalı.”

Katılımcıların din eğitiminin hafifletilmesi gerektiği konusunda gelen ifadeleri şöyledir:

MC10: “Daha sadeleştirilebilir. Her insanın anlayabileceği şekilde daha öz, sadece din öğretilmeli, çok abartılı olmamalı. Kendi araştırmalarımızla bence din daha verimli olabilir, kulaktan dolma bilgilerle değil”.

YC3: “Daha hafif olmalı bence diğer derslere daha fazla ağırlık verilebilir.”

FB4: “Bazı dersler kaldırılmalı onun yerine daha hafif konular sevdirelerek işlenmeli.”

Kur'an içeriği hakkında bilgi verilmesi hakkındaki beklentisi olan öğrenci görüşü şöyledir:

RA7: “Kur'an'daki her şeyin ne olduğunu açıklanmasını istiyorum. Kur'an'ı Türkçe olarak okumak ve birinin bana anlatmasını istiyorum. Tefsir dersimiz var ama orda da çok kısıtlı. Onu da ben 7 yıldır İHL'deyim ve ben ilk kez gördüm. Bunun çok büyük eksik olduğunu düşünüyorum”.

Ders içeriklerinde tekrara düşülmemesi hakkında oluşan görüş ise şöyle ifade edilmiştir:

MA10: “Biktırılmaması, eğlenceli kılınması, tekrara düşülememesi gibi şeylerin olması gerekiyor”.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular harmanlanarak İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören gençlerin okullarında aldıkları din eğitime yönelik görüşlerine ait sonuçlar sunulmuş, konuyla ilgili tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Araştırmada “İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin okullarında aldıkları din eğitimi hakkında düşünceleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bu soruya yönelik olarak hazırlanan çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “Durum Çalışması” deseniyle farklı değişkenler ele alınarak öğrencilerin okullarındaki din eğitimi değerlendirmeleri beklenmiştir. Bu kapsamda İstanbul İli Avrupa Yakası’nda bulunan 3 farklı Fen ve Sosyal Bilimler İmam Hatip Liselerinde okuyan 30 öğrenci ile yüz yüze mülakat yapılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak uzman görüşleri çerçevesinde kodlanarak değerlendirilmiştir.

5.1.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına Yönelik Sonuç

Araştırmada ele alınan eğitim durumları değişkenlerinden meslek dersleri saatleri ve meslek dersleri müfredatları hakkında öğrenci görüşleri değerlendirilmiştir.

Mülakata katılan öğrencilerden %56.7’si ders saatlerini genellikle fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer görüşlerde olan öğrenciler; %33.3 oranında ders saatlerini yeterli bulmaktadır, %10 oranında ise ders saatlerinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Öğrenci görüşlerinden büyük oranda elde edilen veri meslek dersleri ders saatlerinin fazla olduğu yönündedir. Bu durumun sebebi genel olarak öğrencilerin Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuduklarından kaynaklanmaktadır. Öğrenciler üniversite sınavına hazırlandıkları için kültür derslerine daha fazla zaman ayırmak istemektedirler. Bu okullar öğrencilerin başarı puanıyla kabul edildiği proje okulları olduğundan, bu okulların öğrencileri de Yüksek Öğretime geçiş hazırlığında olan kişilerdir. Öğrenciler çoğunlukla derslerin fazlalığını ifade ederken üniversite sınavına hazırlandıklarını, meslek derslerine zaman ayırmanın kültür derslerine ayırmaları gereken vakti azalttığını belirtmişlerdir. Ders saatlerini

yetersiz bulan 3 öğrencilerden gelen bilgiler tüm meslek derslerine yönelik değildir. Bu açıdan Akaid içeriği bakımından öğrencilerin ilgi gösterdiği ve ders saatinin arttırılmasını ifade ettikleri derslerden biridir. Bununla birlikte Hitabet dersinde vaaz vermek gibi yapılan uygulamalar öğrenciler açısından ilgi çekici bulunmuş olduğundan dersin saatinin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Bu düşüncelere ek olarak ders saatlerinin yeterli olduğu yönünde ifadeler de mevcuttur. Bu görüşte olan 10 öğrenci genel olarak meslek derslerinin saatlerini yeterli bulduklarını söylemişler, azaltılması veya arttırılması konusunda bir argüman sunmamışlardır. Bu durum meslek derslerine olan ilginin yüksek olmadığı şeklinde gözükse de meslek derslerinin yeterli olduğunu ve yetersiz olduğunu ifade eden görüşlerin toplamı (13) ders saatlerinin fazla olduğunu belirten (17) görüşlere oranla çok da az değildir. Genel olarak bakıldığında katılımcılar meslek dersleri ders saatlerinin fazla olduğunu düşünmektedirler.

Meslek dersleri müfredatlarıyla ilgili öğrencilerden %53.3'ü ders içeriklerinin yeterli olduğu görüşündedir. Bu görüşte olan 16 öğrenci vardır. %26.7 oranında müfredatları yetersiz bulduklarını ve detaylandırılması gerektiğini belirten görüşler de mevcuttur. Bu öğrenciler İmam Hatip Lisesinde okudukları dönem içerisinde her sene aynı ders içerikleriyle karşılaştıklarını, müfredatların genişletilmesini, yeni şeyler öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Belirtilen görüşlerden anlaşılacağı üzere müfredatları yetersiz bulan bazı öğrenciler sınıf düzeyleri farklılaşsa da ders içeriklerinin aynı kaldığını, derslerin tekrara düştüğünü ifade etmişlerdir. Katılımcılar %20 oranında ise müfredatların fazla olduğunu ve hafifletilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu düşüncede olan kişilerin argümanı okullarının Fen ve Sosyal Bilimler projesi okulu olması sebebiyledir. Katılımcılar meslek derslerine olan ilginin diğer kültür derslerine olan ilgiye oranla geri planda kaldığını düşünmektedirler. Genel olarak bakıldığında İmam Hatip Lisesi öğrencileri meslek dersleri müfredatlarının yeterli olduğu görüşündedirler.

5.1.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına Yönelik Sonuç

Araştırmada ele alınan eğitim durumları değişkenlerinden meslek dersleri ders kitapları ve farklı kaynak kullanımı hakkında öğrenci görüşleri değerlendirilmiştir.

Ders kitapları hakkında çoğunlukla olumlu tutum belirtilmiş ve öğrencilerden %60'ı kitapların içeriklerinin anlaşılır olduğu ifade etmiştir. Öğrenciler ders kitaplarının

kendi seviyelerine uygun olduğunu ve anlamakta zorlanmadıklarını ifade etmişlerdir. Kitapları anlamakta zorlanan %10 ve dilini ağır bulan %6.7 oranında öğrenci görüşü de bulunmaktadır. Bu görüşte olan katılımcılar genel olarak kitapların sadeleştirilmesi gerektiği yönünde fikir beyan etmişlerdir. Katılımcılardan %16.7'si Arapça kitabının, %6.7'si ise Tefsir kitabının içeriğini anlamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Ders kitapları hakkında gelen bulgular incelendiğinde en yüksek oranda ifade edilen görüş kitapların anlaşılır olduğudur. Genel anlamda öğrenciler meslek dersleri kitaplarının anlaşılır olduğunu düşünmektedirler.

“Kitaplarda sorularınıza karşılık buluyor musunuz?” Sorusuna öğrencilerden %60'ı olumlu yanıt vermiştir ve kitapların kendileri için yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşte olan 18 öğrenci vardır. Katılımcıların %23.3'ü kitaplarda sorularına cevap bulamadıklarını belirtmişlerdir. %16.7'si ise öğretmen desteğiyle kitaplarda sorularına cevap bulabildiklerini söylemişlerdir. Kitapların öğrenci soruları için yeterli olup olmaması hakkında elde edilen görüşlerin çoğunluğu kitapların yeterli olduğu yönündedir.

Kitaplar hakkında genel kanaatler ise; %30 yeterli, %16.7 kolay anlaşılır, %13.3 yüzeysel, %10 bir şey öğretmediği, %10 dilinin ağır olduğu, %6.7 sadeleşmesi gerektiği, %6.7 düzenli olmadığı, %3.3 faydalı olduğu, %3.3 dilinin edebi olduğu şeklindedir. Genel anlamda bakıldığında öğrenciler açısından meslek dersi kitapları kolay anlaşılır ve öğrenci sorularına yeterli cevap verecek niteliktedir.

Farklı kaynak kullanımı hakkında ise öğrenci görüşlerinden %19.4'ü ders kitabı haricinde farklı kitaplar kullandıklarını, %19.4'ü internetten faydalandıklarını, %12.9'u akıllı tahta aracılığıyla farklı bilgilere ulaştıklarını, %16.1'i ise farklı materyaller kullandıklarını ifade etmektedir. Öğrenciler kullanılan bu materyallerin video, ses kaydı veya sosyal medya gruplarına gönderilen çalışma kağıtları olduğunu ifade etmektedir. Bu düşüncelere ek olarak %32.3 oranında ders kitabı haricinde başka kaynak kullanılmadığını belirten öğrenciler de mevcuttur ve bu sayı azımsanmayacak orandadır. Genel anlamda bakıldığında öğrenci görüşlerine göre (%80) katılımcılar meslek derslerinde ders kitapları haricinde çeşitli kaynaklara da ulaşmaktadırlar.

5.1.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına Yönelik Sonuç

Araştırmada ele alınan eğitim durumları değişkenlerinden meslek dersleri ders notları hakkında öğrenci görüşleri değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu olarak %73.3'ü meslek dersi ders notlarının iyi olduğunu, %23.3'si orta seviyede, %3.3'ü ise ders notlarının kötü olduğunu belirtmişlerdir.

Bu notların ne ifade ettiği konusunda öğrenci görüşlerinin tamamına yakını (%93.3'ü) bir şey ifade etmediğini ve kendilerinin iyi bir öğrenci olduğunu ifade etmişlerdir. %3.3'ü dinini önemseydiğini bu durumun notlarına yansıdığını, %3.3'ü ise cevap veremeyeceğini belirtmiştir.

Öğrenciler açısından meslek dersleri notları genel anlamda iyidir. Fakat öğrenciler bu durumun bir anlamı olmadığını düşünmektedirler. Bu durum öğrenci açısından ders notlarının dersin amacına uygun edinilmesi gereken özelliklerin olup olmadığını yansıtmamaktadır.

5.1.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Amacına Yönelik Sonuç

Öğrencilerin öğretmenleri hakkında görüşleri; iletişim, öğrenci soru sorduğunda öğretmen tutumu ve öğretmenlerin uyguladığı etkinlikler kapsamında ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Katılımcı görüşlerine göre öğrenciler öğretmenleriyle % 50 oranında iyi iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Bu durumu belirten öğrenci görüşlerinin sayısı 15'tir. Bu katılımcılar öğretmenlerine karşı yakınlık ifade eden ve olumlu tutum belirten ifadeler kullanmışlardır. Elde edilen görüşlerin %23.3'ü ise öğrencilerin öğretmenleriyle iletişimlerinin kötü olduğudur. Bu düşüncüyü ifade eden öğrenci görüşleri 7 tanedir. Katılımcı görüşlerinin %6.7'si iletişimin hocaya göre değiştiğini, %6.7'si abi abla gibi kendilerine yakın hissettiklerini, %6.7'si öğretmenlerinin ilgili olduğunu, %3.3'ü baskıcı olduğunu, %3.3'ü ise öğrencilerin çekinmeden iletişim kurabildiklerini ifade etmektedir. Genel anlamda katılımcılar öğretmenleriyle olumlu iletişim içerisindeyler. Bu neticenin en önemli faktörünün; öğrencilerin öğretmenlerine karşı olumlu tutumları olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Derslerde öğrencilerin öğretmenlerine rahatlıkla soru sorup sormadığına dair görüşlerden %76.7'si çekinmeden öğretmenlerine sorularını sorabildiğini, %20'si hocasına göre değiştiğini, %3.3'ü ise öğretmenlerinin yargılayıcı tutum içinde olduğunu ifade etmektedir. Genel anlamda öğrenciler meslek dersleri hocalarına kolaylıkla soru sorabildiklerini düşünmektedirler.

Katılımcılara öğretmenlerine soru sorduklarında nasıl dönüt alındığına dair soru sorulduğunda, öğrenciler çoğunlukla yeterli cevap alabildiklerini belirtmişlerdir. Ders sırasında sorularına cevap alıp alamadıklarına dair öğrenci görüşlerinden %60'ı sorularına yeterli cevap alabildiğini, %30'u her zaman değil bazen cevap alabildiğini, %3.3'ü hocasına göre değiştiğini, %3.3'ü öğretmenler cevap veremese de öğrenciye kaynak önerdiğini göstermektedir. %3.3'ü ise sorularına herhangi bir cevap bulamadıklarını belirtmektedir. Genel anlamda katılımcılar çoğunlukla öğretmenlerin olumlu tutumlarıyla karşılaştığını ve sorularına yeterli cevap aldığını ifade etmişlerdir.

Derslerde öğretmenlerin ders içi veya ders dışı etkinliklere yer verip vermediğine dair öğrenci görüşlerinden %37.1'i ise etkinlik yapılmadığını belirtmektedir. Diğer görüşlere göre ise öğretmenlerin ders içi veya ders dışı etkinliklere yer verdiği ifade edilmektedir. Bu görüşler; %25.7 gezi, %17.1 vaaz/ hutbe, %14.3 sohbet, %2.9 yarışma, %2.9 eğitici oyun şeklindedir. Genel anlamda bakıldığında katılımcıların görüşleri öğretmenlerin ders içi veya ders dışı etkinliklere yer verdiği yönündedir.

İmam Hatip Liselerinde öğrenciler günün yaklaşık sekiz saatini, pansiyonu bulunan yatılı İmam Hatip Lisesinde ise günlerinin tamamını okul ortamında geçirmektedirler. Öğrenciler yaşantılarında ailelerinden ziyade öğretmenlerini ve arkadaşlarını görmektedirler. Bu durum öğretmen faktörünün öğrenci açısından önemine işaret etmektedir. Mülakat sürecinde görüştüğümüz katılımcıların ifadelerinden genel olarak şu izlenime ulaşmaktayız: Öğrenciler meslek derslerine olan ilgilerini öğretmenlere karşı olan tutumlarıyla ilişkilendirmiş ve dersleri bu etkene bağlı olarak yorumlamışlardır. Bu açıdan öğrencilerin öğretmenleri hakkında düşünceleri ve tutumları din eğitiminin en önemli unsurlarından biridir düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda araştırma sonuçları genel anlamda değerlendirildiğinde öğrenciler öğretmenleriyle iyi iletişim halindedirler. İmam Hatip Lisesi öğrencileri öğretmenlerine çekinmeden sorabildiklerini ve sorularına yeterli cevap alabildiklerini ifade etmektedirler. Katılımcı görüşlerine göre meslek dersleri öğretmenleri dersleriyle ilgili çeşitli ders içi veya ders dışı etkinliklere de yer vermektedirler.

5.1.5. Araştırmanın Beşinci Alt Amacına Yönelik Sonuç

Meslek dersleri bağlamında din eğitiminin öğrencilere etkileri; kimlik oluşumu, sorgulama ve araştırma yetisi ile hayatı anlamlandırma kapsamında ele alınarak öğrenci görüşleri değerlendirilmiştir.

Katılımcılar aldıkları din eğitiminin kimliklerine etkilerini değerlendirmişlerdir. Din eğitiminin öğrencilerin kimlik oluşturma sürecine etkisi hakkında öğrenci görüşlerinden %24.2'si bu eğitimin kimliklerine etki etmediği yönündedir. Bu görüşte olan 8 öğrenci vardır. Bu öğrencilerden bazıları din eğitimini okul ortamına gelmeden ailelerinde veya başka eğitim merkezlerinde aldıklarını bu yüzden okul ortamlarındaki eğitimin etkisini hissetmediklerini belirtmişlerdir. %6.1 oran ile 2 katılımcı ise din eğitiminden olumsuz etkilendiğini beyan etmiştir. Bu öğrencilerden bazıları öğretmenlerden kaynaklanan argümanlar sunmuşlardır. Katılımcı görüşlerinin %9.1'i ise bu eğitimin kendilerini dinden uzaklaştırdığını ifade etmiştir. Bu görüşte olan 3 öğrenci vardır. Bu olumsuz durumu zorbalık olarak niteleyen katılımcılar da olmuştur. Diğer görüşlerin %60.6'sı ise olumlu ifadelerdir. Bu düşünceler; %27.3 kulluk bilinci oluşturuyor, %9.1 başkalarıyla iletişimi destekliyor, %9.1 hayatıma destek oluyor, %3 boşluktan kurtarıyor, %6.1 sakıncalı içeriklerden koruyor, %3 dine bağlıyor, %3 beni geliştiriyor şeklindedir. Genel olarak bakıldığında 5 öğrenci olumsuz görüş (olumsuz etkiliyor-dinden uzaklaştırıyor) bildirmiş, 8 öğrenci ise din eğitiminin kimlik gelişimine etkisinin olmadığını ifade etmiştir. Bu katılımcıların haricindeki 17 öğrenci çeşitli görüşler beyan ederek din eğitiminin kimlik gelişimlerine olumlu etkisinin olduğunu ifade etmiştir. Olumsuz ifadeler beyan eden öğrenci görüşleri ile olumlu ifadeler sunan görüşlerin oranı dikkate alındığında ortaya çıkan sonuç; öğrencilerin kimlik gelişimlerini din eğitimi ile desteklediklerini ifade etmektedir. Din eğitimini bünyesinde barındıran İmam Hatip Liseleri öğrencilerinin eğitim süreçlerinde düşünen, sorgulayan ve kimlik gelişimlerini edindikleri din eğitimiyle harmanlayan bir olarak nesil yetişmelerini amaçlamaktadır. İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin okullarındaki meslek dersleri hakkındaki duygu ve düşünceleri sonraki dönemlerde oluşturabileceği kimlik algısını etkileyebilmektedir. Bu öğrencilerin yaşları itibarıyla gelişim dönemlerinde olmaları ve eğitim ortamlarından direkt olarak etkilenmeleri ileriki yaşlarda edinecekleri kimliğin inşasında etkin rol oynayabilmektedir. Bu bağlamda araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde öğrenciler aldıkları din eğitiminin kimlik gelişimlerine etkisi konusunda olumlu ifadeler kullanmışlardır. Bu eğitimin kendileri üzerinde bir etkisinin olmadığını ve kendilerini olumsuz yönde etkilediğini belirten öğrenciler de azımsanmayacak orandadır. Fakat bu öğrencilerin görüşleri olumlu görüşlerin yanında daha az oranda görülmektedir. Bu durum gösteriyor ki; İmam Hatip Lisesi din eğitimi öğrencileri kimlik oluşumu konusunda desteklemektedir.

Din eğitiminin araştırma ve sorgulama konusunda etkisi hakkında elde edilen görüşler; %33.3 öğrencilerde din eğitiminin kendilerini araştırmaya yönlendirdiği, %33.3 sorgulamalarına katkı sağladığı, %33.3 ise öğrencinin araştırma ve sorgulamasına etkisi olmadığı şeklindedir. Alınan din eğitiminin öğrenciyi sorgulamaya ve araştırmaya yönlendirmesi konusunda etkisine dair elde edilen verilerin çoğunluğu (%60) din eğitiminin öğrencilere araştırma ve sorgulama konularında katkı sağladığı yönündedir. Konuyla ilgili katılımcılar sorgulama ve araştırma eğilimlerinin, kendilerini dini konuların temel kaynaklarına inerek doğru bilgilerle ulaşmak konularında desteklediğini ifade etmişlerdir. Okul hayatlarında olduğu gibi gerçek yaşamda da öğrenciler birçok bilgi, olay, olgu ve problem durumuyla karşılaşabilmektedirler. Bu durumda kişilerin hayatlarına etki edebilecekler konusunda sorgulayıcı ve araştırmaya yönelik bir tutum içinde olmaları, onların İmam Hatip Lisesi amaçları doğrultusunda bakış açış oluşturmalarını destekleyecektir. Bu bağlamda öğrenciler meslek derslerinin kendilerini araştırma ve sorgulamaya yönlendirdiği görüşündedirler.

Din eğitiminin hayatı anlamlandırma konusunda öğrenciye etkisi hakkında elde edilen görüşlerden %41.4'ü katılımcıların din eğitimlerinin hayatı anlamlandırma konusunda kendilerine etkisi olduğu yönündedir. Konuyla ilgili %34.5 oranında elde edilen görüşler ise alınan din eğitiminin öğrencinin anlam dünyasına etki etmediği yönündedir. Bu görüşteki öğrenciler herhangi bir argüman belirtmemişlerdir. Diğer görüşler ise; %13.8 neden inandığımı anlıyorum, %6.9 araştırmaya yönlendiriyor, %3.4 ise düşündürüyor şeklindedir. Araştırma sonucuna göre öğrenciler aldıkları din eğitiminin hayatlarını anlamlandırması konusunda kendilerine etki ettiğini ve bu etkinin olumlu olduğunu ifade etmektedirler.

5.1.6. Araştırmanın Altıncı Alt Amacına Yönelik Sonuç

Araştırmada din eğitiminin öğrencilerin aileleri ve çevreleri ile olan ilişkilerine yansımaları hakkında öğrenci görüşleri değerlendirilmiştir.

Öğrenciler 'in %50'si aldıkları din eğitiminin aileleriyle olan ilişkilerine etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu fikirde olan katılımcılar çoğunlukla bir argüman belirtmemişlerdir. Aynı oranda bu eğitimin aile ile iletişimi olumlu yönde desteklediğini ifade eden veriler de mevcuttur. Bu düşüncelerin %30'u aileleriyle iletişim konusunda din eğitiminin kendilerini desteklediğini, %13.3'ü ailelerinde sevgi

ve saygı oluşturduğunu, %6.7'si ise aileleriyle aynı bakış açısı oluşturduğunu ifade etmektedir. Genel anlamda bakıldığında öğrenciler din eğitiminin aileleriyle olan ilişkilerine etki etmediğini belirtse de aynı oranda bu eğitimin olumlu etkisi olduğu yönünde de görüşler sunmuşlardır.

Din eğitiminin öğrencilerin çevreleriyle olan ilişkilerine etkisi hakkındaki görüşlerden %50'si bu ilişkilerde katılımcıları desteklediğini belirtmektedir. Bu görüşü ifade eden öğrenciler; çevrelerini doğru-yanlış bilgiler konusunda yönlendirebildiklerini dile getirmişlerdir. %36.7 oranında elde edilen görüşlere göre ise öğrenciler konuyla ilgili herhangi bir etkinin olmadığını ifade etmektedir. Bu düşüncelerin haricinde kalan görüşler din eğitiminin çevreleriyle iletişimi desteklediğine dair görüşlerle aynı orandadır. Bu görüşler; %6.7 çevrelerinde din eğitiminin ön yargı oluşturduğu, %3.3 arkadaşlarıyla çatışma yaşadıklarını, %3.3 gereksiz görüldüğü şeklindedir. Genel anlamda bakıldığında din eğitimlerinin çevreleriyle ilişkilerine yansımaları konusunda katılımcı görüşlerinin yarısı bu eğitimin çevre ile ilişkilerinde öğrencileri desteklediği yönündedir.

5.1.7. Araştırmanın Yedinci Alt Amacına Yönelik Sonuç

Araştırmaya katılan öğrencilere meslek dersleri hakkındaki tutumları sorulmuştur. Öğrenci görüşlerinden %60'ı meslek derslerini seviyorum şeklinde ifade etmişlerdir. Diğer görüşler ise; %26.7 iyi veya kötü değil orta seviyede, %10 sevmiyorum, %3.3 ise hocasına göre değişir şeklindedir. Katılımcılar meslek derslerine yönelik tutumlarını çoğunlukla seviyorum şeklinde beyan etmişlerdir.

Meslek dersleri beklentileri hakkında öğrenci görüşlerinden %16.7'si bir beklentisinin olmadığını yönündedir. Beklenti ifade eden katılımcılardan elde edilen görüşler ise; %20 baskıcı olmamalı, %23.3 uygulamalı olmalı, %20 hayata aktarılmalı, %13.3 dersler hafifletilmeli, %3.3 tekrara düşmemeli, %3.3 Kur'an içeriği öğretilmeli şeklindedir. Genel anlamda mülakata katılan öğrenciler meslek derslerine karşı olumlu tutum içerisindeyler. Bu görüşlerine ek olarak katılımcıların çoğunluğu din eğitimi bağlamında çeşitli beklentiler de beyan etmişlerdir. Bu sonucun sebebinin her meslek dersinin kendi parametreleri içerisinde ayrı ayrı değerlendirilmemesi, tüm meslek dersleri genelinde fikir beyan edilmiş olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.2. Tartışma

Karama'a ait 2021 tarihli doktora tezinde Proje Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin öğretmenlerine dair olumlu algılarının yüksek düzeyde olmasının sebepleri arasında; öğretmenlerin işlerini severek yapması ve alanlarına ilişkin bilgilerinin yeterli düzeyde olması gösterilmektedir. Araştırmada öğrenciler zorlandıkları halde en sevdikleri dersin Kur'an-ı Kerim ile Arapça dersleri olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada ise öğrenciler öğretmenlerine çekinmeden sorabildiklerini ve sorularına yeterli cevap alabildiklerini ifade etmektedirler. Ayrıca öğrencilerin sorularına yeterli cevap sunabildiklerini ve öğrencileriyle iyi bir iletişim içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Her iki araştırma sonuçlarına bakıldığında öğretmenler hakkında öğrenci gözünde olumlu bir etkinin olduğu ifade edilebilir.

Karaman'ın araştırmasında öğrenciler proje okul uygulamasını başarılı bulmakla beraber bu memnuniyetleri daha çok öğrencilerin akademik başarı beklentisi bağlamında olmuştur. Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinde İmam Hatip kimliği oluşturma amacı ise süreç içerisinde zayıflamaya başlamıştır. Bu araştırmada ise din eğitiminin İmam Hatip Lisesi amaçları doğrultusunda öğrencinin kimlik gelişimine olumlu etkisi olduğu düşüncesi ağırlıktadır. Fakat bu araştırmada kimlik gelişimi sadece imam hatiplik kimliğiyle sınırlı değildir. Öğrencilerin yaşları itibariyle ergenlik döneminde buldukları ve kimlik gelişim döneminde oldukları düşünüldüğünde, oluşturmaya çalıştıkları kendi kimliklerine okullarında aldıkları din eğitiminin etkisi sorulmuştur. Ebetteki bu kimliğin bir boyutu da imam hatiplik kimliğidir. Öğrenciler din eğitiminin kimlik gelişimlerine etkisini genel boyutta değerlendirmişlerdir. Karaman'nın araştırmasında belirtildiği üzere imam hatiplik kimliği bağlamında mülakat sorusunda bir sınırlama olmadığı için her iki araştırma sonuçları farklılık arz etmektedir.

Tarhan ve Karateke tarafından 2021 yılında Elâzığ İlinde yapılan araştırmaya göre öğrenciler meslek dersleri öğretmenleri hakkında olumlu görüş bildirmişlerdir. Öğretmenler öğrenci gözüyle samimi, gayretli ve alanlarında donanımlı olarak nitelendirilmişlerdir. Bu araştırmada da öğrenciler öğretmenleriyle ilgili onlarla iyi iletişim kurabildiklerini, öğretmenlerine çekinmeden soru sorabildiklerini ve onlardan sorularına yeterli cevaplara ulaştıklarını belirtmişlerdir. Her iki araştırma sonuçları da birbirini destekler niteliktedir.

Tarhan ve Karateke çalışmalarında öğrenciler okul kalitesinin yüksek olduğunu ve ders dışı etkinliklerle proje Anadolu İmam Hatip Liselerinde verilen eğitimin kişisel ve sosyal gelişimleri için faydalı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu araştırmada da öğretmenlerin ders işleyiş yöntemleri ders içi ve ders dışı etkinlikler olarak öğrenciler tarafından değerlendirilmiş ve sonuçta öğretmenlerin öğrenci beklentilerine uygun olarak farklı etkinlikler yaptıkları ifade edilmiştir. Bu etkinlikler; gezi, hutbe, sohbet, yarışma ve eğitici oyunlar şeklindedir. Her iki araştırmada da öğrenciler öğretmenlerinin etkinliklere yer verdiğini belirtmektedirler.

Ayrıca Tarhan ve Karateke araştırmalarında öğrencilerin kişisel gelişimleri açısından İmam Hatip Lisesinde verilen eğitimin öğrenci görüşü bakımından faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada öğrenciler kimlik gelişimlerini din eğitimiyle desteklediklerini belirtmişlerdir. Her iki araştırma sonuçlarına göre İmam Hatip Lisesinde verilen eğitim öğrenci açısından onların kimlik gelişimine katkı sağlamaktadır.

Bununla birlikte Tarhan ve Karateke İmam Hatip Lisesi eğitimlerinin öğrenciler açısından onların sosyal gelişimlerine faydalı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu araştırmada ise öğrenciler İmam Hatip Lisesi din eğitimlerinin aileleriyle olan ilişkilerde bir etkisinin olmadığını ve aynı oranda olumlu etkisinin de bulunduğu dair görüşler sunmuşlardır. Öğrenciler diğer çevreleriyle olan ilişkilerde ise % 50 oranında aldıkları din eğitiminin onların iletişimlerini desteklediğini belirtmişlerdir. Her iki çalışmada da genel anlamda öğrenciler ilişkilerinde din eğitiminin etkisini görmektedirler.

Coşkun tarafından hazırlanan 2020 tarihli tezde ise öğrenciler %58 oranında İmam Hatip Lisesinde okumaktan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu araştırmada da öğrenciler okullarındaki meslek dersleri hakkında olumlu tutum içerisindedirler. Diğer derslerdeki tutumlarını bilmememize rağmen araştırma yapılan İmam Hatip Liseleri proje okullardır ve öğrenciler bu okullara sınav puanlarıyla tercih ederek gelmektedirler. Bu durum gösteriyor ki her iki araştırma sonuçları da birbirlerini destekler niteliktedir.

Karasubaşı, Akın ve Yıldırım tarafından 2018 yılında hazırlanan çalışmaya göre Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek dersleri öğretmenlerinden eğitim ve öğretim açısından derslerin daha etkili anlatılması ve kalitesinin artırılması

konularından beklentileri bulunmaktadır. Bu araştırmada ise ulaşılan bulgular çerçevesinde öğrenci beklentileri; derslerin uygulamalı olması, hafifletilmesi, hayata aktarılması ve öğretmenlerinin baskıcı olmaması şeklindedir. Her iki araştırma da öğrenci beklentileri bulunmaktadır.

Aşlamacı'nın 2017 tarihli araştırmasında İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin meslek derslerine yönelik tutumun orta seviyede, bu derslerin öğretmenlerine yönelik tutumun ise ortalamanın biraz üzerine çıkararak yüksek seviyede olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmada ise meslek derslerine yönelik tutumun çoğunlukla olumlu olduğu ifade edilebilir. Öğretmenlerle ilgili öğrenci görüşleri ise çoğunlukla öğretmenlerine karşı abi abla gibi yakınlık ve olumlu etkileşim şeklinde ifade edilmektedir. Her iki araştırma sonucu da birbirlerini destekler niteliktedir.

Zeynep Kaya Tarafından 2017 yılında Fatih Kız İmam Hatip Lisesinde 15 katılımcıyla yapılan *“İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam Hatip lisesi öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma”* başlıklı makalesinde öğrencilerin %86'lık büyük bir kısmı meslek dersleri hakkında olumsuz kanaate sahip bulunmaktadırlar. Bu araştırmada katılımcıların çoğu konuyla ilgili olumlu görüş bildirmişlerdir. Bu araştırma üç farklı İmam Hatip Lisesinde ve 30 katılımcıyla yapılmıştır. Araştırma sonuçları çalışma grubu büyüdükçe farklılaşmaktadır. Her iki araştırmanın sonuçlarının farklı olmasının sebebi olarak bu durum ifade edilebilir.

Kaya'nın araştırmasında ders kitapları ve içerikleri hakkında ise; kitapların sıkıcı olduğunu ve fazla ezber yükü bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bu araştırmada ise öğrenciler ders kitaplarının anlaşılır ve öğrenci sorularına yeterli cevap sunabilecek nitelikte olduğunu bildirmişlerdir. Bu durum yine çalışma grubunun büyüklüğu ve çalışma yapılan okulların sayısının fazlalığıyla ifade edilebilir.

Erkan Altıntaş tarafından hazırlanan 2016 tarihli araştırmaya göre Batman İlinde bulunan İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile yapılan anket sonuçlarına göre; ailelerin isteği ile İmam Hatip Lisesinde öğrenim gören öğrenciler okula uyum sağlamakta sıkıntı yaşamakta ve bu sebeple de okul idaresiyle ve öğretmenleriyle farklı problemler yaşamaktadırlar. Bu düşüncelere ek olarak araştırmaya katılan öğrencilerden yaklaşık %80 oranında büyük bir kısmı öğrenci-öğretmen ilişkilerinin iyi olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmada ise öğrenciler öğretmenleriyle iyi iletişim içerisinde

olduklarını belirtmişlerdir. Her iki araştırma sonuçlarına göre öğrenciler öğretmenleri hakkında olumlu tutum içerisindedirler.

Kaya, Bilgü ve Kuşakçı'nın incelediği 2011 tarihli araştırma sonuçlarına göre İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin çoğunluğu okula başladıktan sonra dindarlık düzeylerinin arttığını ve meslek derslerine karşı olumlu tutum geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu düşüncelere ek olarak öğrenciler okulda edindikleri deneyimlerin onların toplumda rol model olmalarını sağladığını ve imam hatiplik kimliklerine olumlu katkıda bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmada da öğrenciler kimlik gelişimlerini din eğitimleriyle desteklediklerini, bu eğitimin arkadaş çevrelerinde olumlu yansıdığını ve meslek derslerine yönelik olumlu tutuma sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Her iki araştırma sonuçları da birbirini destekler niteliktedir.

5.3. Öneriler

- Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler meslek dersi ders saatlerini fazla olarak ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili yeni düzenlemeler yapılabilir.
- Hitabet dersi hakkında öğrenciler vaaz, hutbe vb. gibi uygulamalar yaptıklarını belirterek diğer meslek derslerine göre daha olumlu ifadeler kullanmışlardır. Uygulamaya dönük eğitim öğrencinin derse olan ilgisini arttırmaktadır. Bu yöntem kapsamında diğer meslek dersleri için de uygulamalar çeşitlendirilerek müfredata kazandırılabilir.
- Öğrenci beklentilerinden elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere katılımcılar aldıkları din eğitiminin hayatlarına aktarılması yönünde beklenti sunmuşlardır. Meslek derslerinin öğrencilerin yaşantılarıyla irtibatlandırılması ve öğrencilerin günlük yaşantılarında karşılaşılabilecekleri dini olguların tespit edilerek müfredatların düzenlenmesi faydalı olabilir.

5.4. Araştırmacıya Öneriler

- Din eğitiminin İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin kimlik gelişimine etkisi konusunda daha detaylı bir araştırma önerilmektedir.
- Din eğitiminin İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin araştırma ve sorgulama yetilerinin gelişimine etkisi konusunda daha detaylı bir araştırma önerilmektedir.

- Din eğitiminin İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin kimlik gelişimine etkisi konusunda eğitimin diğer paydaşları olan müdür, öğretmen ve veli perspektifi açısından incelemesi önerilmektedir.
- Öğretmen tutumunun İmam Hatip Lisesi öğrencisinin dini kimlik oluşumuna etkisi konusunda detaylı bir araştırma önerilmektedir.
- İmam Hatip Lisesi din eğitiminin öğrencinin davranışlarına etkisi hakkında bir araştırma önerilmektedir.
- Din eğitiminin öğrencilerin aileleriyle ilişkilerine yansımaları hakkında detaylı bir araştırma önerilmektedir.
- Din eğitiminin öğrencilerin akranları (çevreleri) ile ilişkilerine yansımaları hakkında detaylı araştırma önerilmektedir.
- Araştırma soruları çerçevesinde nicel bir çalışma önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Erkan. 2016. “Öğrencilerde İmam-Hatip Lisesi Algısı (Batman Örneği)”. Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Çorum.
- Anonim. 2021a. “Anadolu İmam Hatip Liseleri- İmam Hatip Ortaokulları Vizyon Belgesi”. Geliş tarihi 01 Aralık 2022 (http://dogm.meb.gov.tr/pdf/Vizyon_Belgesi.pdf).
- Anonim. 2021b. “Millî Eğitim İstatistikleri (Örgün Eğitim 2020/2021)”. *Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*. Geliş tarihi 01 Aralık 2022 (<http://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-yayinlanmistirorgun-egitim-20202021/icerik/425>).
- Anonim. 2021c. “Türk Eğitim Sisteminde Din Öğretimi-İmam Hatip Okulları”. *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü*. Geliş tarihi 01 Aralık 2022 (https://dogm.meb.gov.tr/pdf/Tanitim_Kitapcigi_EN.pdf).
- Anonim. t.y.-a. “Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü”. Geliş tarihi 01 Mart 2023 (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901-32.htm>).
- Anonim. t.y.-b. “Din Öğretimi Portalı”. *Din Öğretimi Genel Müdürlüğü*. Geliş tarihi 01 Aralık 2022 (<https://dinogretimi.meb.gov.tr/>).
- Anonim. t.y.-c. “MEB Din Öğretimi Genel Müdürlüğü”. *Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü*. Geliş tarihi 01 Aralık 2022 (<http://dogm.meb.gov.tr>).
- Aşlamacı, İbrahim. 2017. “İHL Öğrencilerinin Meslek Dersleri ve Meslek Dersi Öğretmenlerine Yönelik Tutum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17(1):197-232.
- Ayhan, Halis. 2000. “İmam Hatip Lisesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi* 22:191-94. <https://islamansiklopedisi.org.tr/imam-hatip-lisesi> (01Aralık).
- Aytaçlı, Berrak. 2012. “Durum Çalışmasına Ayrıntılı Bir Bakış”. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3(1):1-9.

- Başkale, Hatice. 2016. "Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* 9(1):23-28.
- Bilgin, Beyza. 2001. *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*. 1. Baskı. Ankara: Gün Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Şener, Ebru Kılıç Çakmak, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz ve Funda Demirel. 2019. *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 27. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Coşkun, Kemal. 2020. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Din Anlayışı ve Sosyal Değerler Algısı". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çakır, Ruşen, İrfan Bozan ve Balkan Talu. 2004. *İmam Hatip Liseleri: Efsaneler ve Gerçekler*. 1. Baskı. İstanbul: Tesev Yayınları.
- Emen, Naciye, Gülşah Polat ve Rüyam Küçüksüleymanoğlu. 2019. "İmam-Hatip Liselerinin Misyon, Vizyon ve Değerler Bağlamında Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi". *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 3(2):14-28.
- Gencer, Nevzat. 2019. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinde Okul Aidiyet Duygusu (Çorum Örneği)". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21(39):149-72.
- Karaman, Davut. 2021a. "İmam Hatip Liselerinde Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamaları". Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- . 2021b. "Yöneticilerine Göre Anadolu İmam Hatip Liselerindeki Program Çeşitliliği ve Proje Okul Uygulamasının Değerlendirilmesi". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 11:11-38.
- Karaman, Hayreddin. 2004. *Her Şeye Rağmen*. 3. Baskı. İstanbul: İz Yayıncılık.
- . 2011. *İmam-Hatiplilik Şuuru*. 4. Basım. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Karasubaşı, Ömer Alper, Uğur Akın ve Nail Yıldırım. 2020. "Öğrenci ve Mezunlarının Perspektifinden İmam Hatip Liselerinin Değerlendirilmesi". *Değerler Eğitimi Dergisi* 18(39):65-105.
- Karataş, Zeki. 2015. "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1(1):62-80.

- Karateke, Tuncay. 2019. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin İmam Hatip Lisesi, Meslek Dersi Öğretmeni ve İdarecilerine İlişkin Metaforik Algıları". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 23(3):1235-56.
- , 2021. "2012 Sonrası MEB İstatistiklerinde İmam Hatip Ortaokulları/Liseleri Üzerine Bir Değerlendirme". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 10(4):3868-83.
- Kaya, Merve, Bilgü, Ayşe Hümeysra ve Kuşakçı, Sümeyye. 2020. "İmam-hatip Liseleri Üzerine Kapsamlı bir Literatür Taraması". *Talim:Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 4(1):79-113.
- Kaya, Zeynep. 2018. "İlahiyat Dışında Lisans Eğitimi Planlayan İmam-Hatip Lisesi Öğrencilerinin Meslek Dersleri ile İlgili Değerlendirmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3(1):61-96.
- Kaymakcan, Recep ve İbrahim Aşlamacı. 2011. "İmam-Hatip Liseleri Literatürü Üzerine Bibliyografik Bir İnceleme". *Değerler Eğitimi Dergisi* 9(22):71-101.
- Korkmaz, Mehmet. 2013. "İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Bu Okulu Tercih Süreçleri". *ERUIFD* 1(16):7-40.
- Köroğlu, Serdar Aytekin. 2015. "Literatür Taraması Üzerine Notlar ve Bir Tarama Tekniği". *GİDB Dergi* (1):61-69.
- Köylü, Mustafa, ed. 2020. *Din Eğitiminde Çağdaş Konular*. 3. baskı. İstanbul: Dem Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. 2018. "Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları".
- Ortahisar, Suat. 2019. "İmam Hatip Okulları'nın Türk Eğitim Tarihindeki Yeri". Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Öcal, Mustafa. 2011. *Medresetü'l Eimme ve'l Huteba'dan İmam Hatip Liselerine Bizim Okullarımız*. 1. Baskı. İstanbul: Önder.
- , 2015. "Dünden Bugüne İmam Hatip Liseleri (1913-2013), 100. Yılında İmam Hatip Liseleri". *Değerler Eğitimi Dergisi* (100):65-104.

- Öcal, Mustafa ve Elif Yılmaz, ed. 2018. *7 Bölgeden 7 Kıtaya Uluslararası Anadolu İmam Hatip Liseleri Öğrenci Sempozyumu*. 1. Basım. Bursa: Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü.
- Patton, Michael Quinn. 2014. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. 3. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Subaşı, Münevver ve Kübra Okumuş. 2017. “Bir Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21(2):419-26.
- Şalcı, Zeynep ve Ramazan Gürel. 2021. “Fen ve Sosyal Bilimler Programlı Anadolu İmam Hatip Liselerinin Eğitim Ortamları ve Fiziki İmkanları Üzerine Nitel Bir Araştırma (Kocaeli Örneği)”. *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26(2):79-113.
- Tarhan, Hümeysra ve Tuncay Karateke. 2021. “Proje Anadolu İmam Hatip Liselerinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 12(2):481-516.
- Tosun, Cemal. 2002. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. 2. Baskı. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Türnüklü, Abbas. 2000. “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi* (24):543-59.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. 1999. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, Nazif, ed. t.y. “Anadolu İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatip Ortaokulları”.
- Yılmaz, Nazif ve Hulusi Yiğit. 2006. *İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı*. 1. Baskı. İstanbul: Dem Yayınları.
- Yiğit, Yasin. 2019. “Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Analizi”. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* (2):109-43.
- Zengin, Mahmut ve Davut Karaman. 2020. “Öğrencilerin Proje Anadolu İmam Hatip Liselerini Tercih Nedenleri ve Mesleki Eğilimleri”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 2(54):403-31.

EKLER

EK 1:

13.03.2023 16:18

about:blank

70539230/3

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü ANKET ARAŞTIRMA KOMİSYONU DEĞERLENDİRME FORMU								
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN								
Adı Soyadı	Safiye BAŞDAN							
Kurumu / Üniversitesi	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi							
Araştırma Yapılacak İller	İstanbul							
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	Resmî İmam Hatip Ortaokulu,,,,,							
Araştırmanın Konusu	İmâm hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği							
Üniversite / Kurum Onayı	Var							
Veri Toplama Araçları	Anket							
İEB 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelge Kapsamında Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerinde Dikkat Edilecek Hususlar								
Maddeler	Uygun	Uygun Değil	Maddeler	Uygun	Uygun Değil	Maddeler	Uygun	Uygun Değil
2020/2 Genelgenin 1. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 2. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 3. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 4. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 5. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 6. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 7. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 8. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 9. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 10. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 11. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 12. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 13. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 14. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 15. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 16. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 17. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 18. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 19. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 20. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 21. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 22. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 23. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 24. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 25. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 26. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 27. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 28. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 29. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 30. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 31. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 32. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 33. Maddesi	☐	☐
2020/2 Genelgenin 34. Maddesi	☐	☐						
KOMİSYON GÖRÜŞÜ								
Veri toplama araçlarının eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması ve araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla yürütülmesinde bir sakınca bulunmamaktadır ☐ bulunmamaktadır ☒								
Komisyona Kararı	uygun						Oybirliğiyle Alınmıştır.	
KOMİSYON								
Açıklama:	Ünvan-Adı Soyadı-İmza							
	(13.03.2023) Üye: Dr. Erceci KAZI							
	(13.03.2023) Üye: Hale Geyi							
	(13.03.2023) Üye: Yunus Eren							

about:blank

1/2

EK 2:

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Sayı :E-20292139-050.01.04-45767
Konu :Etik Kurul Kararları

Sayın Safiye BAŞDAN
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı Öğrencisi

"İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitime Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği" başlıklı araştırmanız, kurumumuzun 27.01.2023 tarihli ve 2023/01 sayılı toplantısında değerlendirilerek etik açıdan uygun bulunduğu katılanların oy birliği ile karar verilmiştir

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Kadir CANATAN
Kurul Başkanı Ek:12-

Safiye Başdan Etik Onay Belgesi (1 Sayfa) [Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.](#)

Belge Doğrulama Kodu : *BSE9EB9B6* Pin Kodu : 34881

Belge Takip Adresi : <https://ebys.izu.edu.tr/en/Visi/on/Dogrula/0N3>

EK 3:

Evrak Tarih ve Sayısı: 10.02.2023-E.45104

T.C.
İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
ETİK KURULU

ETİK ONAY BELGESİ

Tarih	27.01.2023
Sayı	2023/01
Araştırmanın Niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Araştırmanın Adı	<i>İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimi Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği</i>
Sorumlu Araştırmacının Adı Soyadı	Safiye BAŞDAN
Danışman Adı Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Esra TÜRK
Karar	UYGUNDUR

(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Etik Kurulu'nun kararı tavsiye niteliğinde olup, Üniversitemizle ilgili etik ilkelerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla taşınmaktadır.)

(Katıldı)

Prof. Dr. Kadir CANATAN

Başkan

(Katıldı)

Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ

Başkan V.

(Katıldı)

Prof. Dr. Mustafa A TEŞ

Üye

(Katıldı)

Prof. Dr. Beytullah KAYA

Üye

(Katıldı)

Prof. Dr. Ayşe Nefise BAHÇECİK

Üye

(Katıldı)

Prof. Dr. Yahya Kemal YOĞURTÇU

Üye

(Katıldı)

Av. Bilal ŞAMAT

Üye

Kurul Yeminli Kâtabi

Zeyneb Funda TEZ KURTULUŞ

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Evrak sorgulaması <https://ebys.izu.edu.tr/enVision/Sorgula/BSR9NNL1J> adresinden yapılabilir.

EK 4:

Ek-1
Sayın Veli;

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, "İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimi Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği" adıyla, 1 Mart ve 1 Haziran 2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Örgün sürecinde Fen ve Sosyal Bilimler Ağırlıklı İmam Hatip Liselerinde verilen dini eğitimin içeriği, ders materyalleri, ders işleniş yöntemleri ve öğretmenlerinin öğrenci gözüyle değerlendirilmesidir.

Araştırma Uygulaması: Görüşme şeklindedir.

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve okul yönetiminin de izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılımıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Safiye Başdan

İletişim bilgileri

Velisi bulunduğum sınıfı numaralı öğrencisi
.....'in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum. (Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz*).

.../.../.....

İsim-Soyisim İmza :

Veli Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

EK 5:

Sayın Katılımcımız

Katılacağınız bu çalışma, "İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimi Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği" adıyla, Safiye Başdan tarafından 1 Mart- 1 Haziran 2023 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: örgün sürecinde Fen ve Sosyal Bilimler Ağırlıklı İmam Hatip Liselerinde verilen dini eğitimin içeriği, ders materyalleri, ders işleme yöntemleri ve öğretmenlerinin öğrenci gözüyle değerlendirilmesidir.

Araştırmanın Nedeni: Tez çalışması

Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Fen ve Sosyal Bilimler Anadolu İmam Hatip Liseleri

Araştırma Uygulaması: Görüşme

Araştırma T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'nun ve okul/kurum yönetiminin izni ile gerçekleştirilmektedir. Araştırma uygulamasına katılım tamamen gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çalışmada sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamen gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir. Veriler sadece araştırmada kullanılacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

Uygulamalar, kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz.

Katılımı onaylamadan önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Safiye Başdan

İletişim Bilgileri.

Yukarıda bilgileri bulunan araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

.../.../.....

İsim-Soyisim İmza:

Katılımcı Adı-Soyadı :

Telefon Numarası :

EK 6:

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKUL VE KURUMLARDA GERÇEKLEŞTİRİLECEK ARAŞTIRMA UYGULAMALARINA İLİŞKİN

ARAŞTIRMA İZİNİ BAŞVURU TAAHHÜTNAMESİ

1. Araştırmam boyunca anayasa/kanun ve yönetmeliklere uygun davranacağımı,
2. Araştırmayı yürüteceğim okulun/kurumun kurallarına uyacağımı,
3. Araştırmam boyunca hiç kimseyi araştırmama/çalışmama katılmaya zorlamayacağımı,
4. Araştırmayı/çalışmayı bana tahsis edilen mekân/sınıf ve zamanda gerçekleştireceğimi,
5. Araştırmanın olası fiziksel/ruhsal zararları konusunda katılımcıları bilgilendireceğimi,
6. Araştırmam/ çalışmam sırasında topladığım kişisel bilgileri koruyacağımı,
7. Araştırmam/çalışmam için gerektiği kadar veri toplayacağımı,
8. Araştırma/çalışma sırasında öğrencilerin derslerinde/çalışmalarında herhangi bir kayıplarının olmayacağını,
9. Araştırmam/çalışmam sırasında herhangi bir ticari faaliyette bulunmayacağımı, katılımcıları herhangi bir ürün/eser/tedaviye yönlendirmeyeceğimi,
10. Araştırma izin evraklarını okul yönetimine teslim edeceğimi,
11. Araştırma/çalışma sırasında izni olan evrakları kullanacağımı.,
12. Tıbbi araştırmalarda araştırma/çalışmanın uygulama sırasında etik kurallara uyacağımı,
13. Araştırma/çalışma sırasında topladığım ses ve görüntü kayıtlarını güvenilir ortamlarda saklayacağımı ve araştırma/çalışma sonrasında imha edeceğimi,
14. Genelge hükümlerine aykırı davranmam ve herhangi bir yanlış ifade, beyan ve maddi gerçeği gizleme gibi durumlarda adli ve idari işlemlerin yürütülmesini kabul edeceğimi,
15. İzin alınmış araştırmalarda/projelerde insanlarla ilgili yapılacak anket, görüşme, gözlem, alan araştırması, uygulama ve incelemelerde sağlık, güvenlik, insan hakları, mevcut mevzuat hükümleri, hukukun genel ilkelerini ihlal etmeyeceğimi ve etik ilkelere uyacağımı,
16. Araştırma ile ilgili sonuç raporlarımı çalışmanın bitiş tarihinden itibaren 30 gün içinde izin aldığım birime ulaştıracağımı,

Kabul ettiğimi beyan ederim.

Araştırmanın Adı: İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği.

Araştırmacı: Yüksek Lisans Öğrencisi

Tarih: 17. 02. 2023

İmza:

İsim – Soyisim: Safiye Başdan

EK 7:

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-20-72507841
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Safiye BAŞDAN)

17/03/2023

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesinin 17.02.2023 tarihli ve E-34555043-100-46074 sayılı yazısı.
c) Müdürlüğümüz Araştırma ve Anket Komisyonunun 13.03.2023 tarihli tutanağı.

Araştırma Konusu : İmam Hatip Liselerinde Verilen Mesleki Dersler Bağlamında Öğrencilerin Din Eğitimine Yönelik Görüşlerinin İncelenmesi: İstanbul Örneği
Araştırma Türü : Görüşme
Araştırma Yeri : Bahçelievler, Başakşehir, Güngören, Kadıköy, Kartal
Araştırma Kişiler : İmam Hatip Liseleri Öğrencileri
Araştırmanın Süresi : 2022 - 2023 Eğitim - Öğretim Yılı

Yukarıda bilgileri verilen araştırmanın; 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununa aykırı olarak kişisel veri istenmemesi, öğrenci velilerinden açık rıza onayı alınması, bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun kamuoyuyla paylaşılmaması ve araştırma bittikten sonra 2 (iki) hafta içerisinde Müdürlüğümüze gönderilmesi, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde, ilgi (a) genelge esasları dâhilinde uygulanması kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- İlgi (b) Yazı ve Ekleri (4 Sayfa)
2- İlgi (c) Tutanak (1 Sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad.No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistime34@meb.gov.tr Unvan : Büro Hizmetleri
Köp Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://www.sorumli.meb.gov.tr/ adresinden> 5da8-f103-3ea0-ac1a-39e2 kodu ile teyit edilebilir.

EK 8:

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-59090411-44-72747318
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Safiye BAŞDAN)

21.03.2023

İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Valilik Makamının 17.03.2023 tarihli ve E-59090411-20-72507841 sayılı oluru.

Valilik Makamının Anket ve Araştırma İzni konulu ilgi (b) oluru ve kullanılması uygun görülen ölçme araçlarının Müdürlüğümüzce mühürlenmiş örnekleri ekte gönderilmiştir.

İlgi (a) genelgenin 28. maddesinde; "Araştırma uygulama izni alan kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar tamamladıkları bilimsel araştırma ile ilgili sonuç raporlarını, izni aldıkları ilgili birime çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde göndereceklerdir." ifadesi yer almaktadır.

Olur gereğince işlem yapılması ve araştırma sonuç raporunun ekte sunulan örneğe göre Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesi hususlarında gereğini arz ederim.

Hüseyin AYDIN
İl Millî Eğitim Müdürü a.
İl Müdür Yardımcısı

Ek:
1- Valilik Oluru (1 Sayfa)
2- Rapor Örneği
3- Ölçekler

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aykut ÇELİK
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : Büro Hizmetleri
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evsok.sorumli.meb.gov.tr/adresinden> **ff2f-49d5-3500-h43d-80cd** kodu ile teyit edilebilir.

EK 9:

İMAM HATİP LİSESİ MESLEK DERSLERİ BAĞLAMINDA ÖĞRENCİLERİN DİN EĞİTİMİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

MÜLAKAT SORULARI

1. Adınız, soyadınız?
2. Kaçınca sınıf öğrencisisiniz?
3. Kaç yıldır İmam Hatip Lisesinde öğrenim görüyorsunuz?
4. Meslek dersleri ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?
5. Meslek derslerinin müfredatlarını (içeriklerini) yeterli buluyor musunuz?
6. Meslek dersleri kitaplarının kolay anlaşılabilir olduğunu düşünüyor musunuz?
7. Kitaplarda sorularınıza yeterli cevap bulabiliyor musunuz?
8. Kitapların içerikleri hakkında genel kanaatiniz nedir?
9. Ders kitabı haricinde farklı kaynak veya materyallere ulaşıyor musunuz?
10. Okulunuzdaki meslek dersi öğretmenlerinizle iletişiminiz nasıldır?
11. Meslek derslerinde sorularınızı kolaylıkla sorabiliyor musunuz?
12. Ders sırasında sorularınıza genel olarak yeterli cevap bulabiliyor musunuz?
13. Meslek derslerinde ders içi veya ders dışı etkinlikleriniz oluyor mu?
14. Din eğitiminin kimlik gelişiminizde olumlu veya olumsuz bir etkisi var mı?
15. Aldığınız eğitim yaşamınızda araştırma, merak ve sorgulama konusunda size katkı sağlıyor mu?
16. Din eğitimi yaşamınızı anlamlandırma konusunda size destek oluyor mu?
17. Okulunuzdaki din eğitiminin üzerinizde nasıl bir etkisinin olduğunu düşünüyorsunuz?

18. Okulunuzdaki din eğitiminin aile ilişkilerinizde olumlu veya olumsuz bir etkisi varmı?
19. Çevrenizdeki kişiler arası ilişkilerde olumlu veya olumsuz bir etkisi oluyor mu?
20. Okulunuzda verilen din eğitimine yönelik tutumunuz nasıldır?
21. Meslek dersleri notlarınız genel olarak nasıldır?
22. Sizce meslek derslerinden aldığımız notlar neyi ifade eder?
23. Meslek dersleri bağlamında din eğitiminden beklentiniz nedir?

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Safiye Başdan

ORCID: 0009-0001-9550-1531

Yüksek Lisans: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı (devam ediyor)

Lisans Eğitimleri: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (2010)

İstanbul Üniversitesi Felsefe Açıköğretim Fakültesi Bölümü (devam ediyor)

Sertifika: Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Pedagojik Formasyon Eğitimi (2014)